

Vragov most.

Teče Nadiža skoz mesto Čedad,
breg je visok in nad bregom je grad,
v gradu gospod je, ki gleda kot gad.

Zbrani Čedadci godujejo ž njim.
«Ti si» — hinavčijo — «naš pobratim».
Vrag je izkuhal v glavi nov lim.

«Pijte, gospoda! Ne iti domov!
Kaj je podrla Nadiža mostov?
Pet sto cekinov vam dam za most nov.»

Pili Čedadci so — ej, vrag je zvit...
«Z brega na breg naj gre most kamenit,
voda ne pluskaj čez beli mu zid.»

Vsul je na mizo prečisto zlató:
«Ā v zastavilo naj mesto mi bo.»
Vsi so podpisali s svojo krvjo.

Grofov nasmeh jih je rezal kot bič.
«Kaj se nam smeješ? — Ā grof njim:
Nič, nič!»
Že je med njimi bil blodni hudič.

Zinil je sladko prijazni, zli gost:
«Če dovolite — pač mala modrost;
v dar ta, ki pojde mi prvi čez most.»

«Bódi!» — In tisto noč v jutranji mrak,
smejal nad svojim se delom je vrag,
mu čakal plačila obraz je sladak.

Stisnili skup so Čedadci glavé.
Zrejo, ne hodijo čez most ljudje.
Vrag se jezil: «Sem li zidal za sé?»

Čakal plačila ie vrag štiri dni,
peti dan hleb se čez most kotali,
zadaj sestradano pseto leti...

Ob strani se ves je Čedad krohotal;
kriknil je vrag in v globino je pal,
grad se je zrušil raz strmo obal.

France Beek.

David.

Svetišče spi in mesto spi, prerok jezni bedi
in kralj David in bloden ob Urijevi v grehu leži.
To tretjo noč, odkar je svoj strehe ze žrl,
njenih sladkih usten odpor je s poljubom zaprl.
Njegove oči za sledjó njenih sanj gredo,
njene ustnice v dalje poljubljajo, prosijo:

«Hetejec Urij, moj mož, ne hodi iz dalj!
Hetejec Urij, saj nisem hotela jaz!
Hetejec Urij, maščuj, ko bo čas!»
Kralj bedi. Kralj besni, lepo sosedo budi:
«Rôdi mi sina! Tvoj mož v svoji krvi spi!»

Ivan Pregelj.

GLORIOSA. POVEST. IVAN PRĚGELJ.

AM je košček sveta, tako lep, da mu primere ne maram in besede ne vem in bi ga jedva v pesem zajel, če bi še znal zapeti. Zemlja solnca, rose in pesmi, ki dehtijo, kakor drugod rože, jutra, slav-

ci in spanec. Nikjer ni zame lepše kakor tam, nikjer ni duši pokojneje kakor tam. V sanjah in v bedni uri, v topem veselju družbe in v samotni bolesti vse žalosti, ki je domotožje, poslušam v dalje, v šumenje voda, ki teko tam, gledam v lazove, ki kipijo v bridki napetosti, zeleni v sanjavo, zatohlo dno. Vidim trg v dolini. Vse luč, vse bodrost, mokra akvarelna slika. Prisluškujem govoricu ljudi, pojoči govoricu njih, ki so tam in se ne utajijo do groba...

Ali sem bil odprl okno pojoči govoricu njih, ki so tam, ali pa zarji večerni, ki je gorela tam? Zarja je napolnila kakor pozdrav moj stan, pesem pa, ki me je objela, ni bila ne iz daljav ne skrivnostna. Nekje v sosedstvu je nekdo udarjal na klavir. Nekdo drugi menda je pel. Pesem je bila ena onih nemških balad, ki so vsebinsko tako glupe, da dražijo na smeh a v Schumannovih zvokih tako sladke, da bolio do krvi...

».... kommst nimmermehr aus diesem Wald...«

Schumann, Schumann! Kdaj je že bilo? Ali tedaj, ko je nadučitelj Sivec zibal svojo prvo hčerko Veroniko, ali tedaj, ko je svojo drugo, Almo, ali tedaj ko je srečna pestunja pel svoji tretji hčerki Avreliji preizvirno uspavanko v sladki in nespretni svoji francoščini?

»Malborough s'en va-ten guerre.

Mironton, mironton, mirontaine....«

Takrat je bilo, ko so mu bili krstili četrto hčer na ime Koširjeve gospodične Slavice, katero je bil idealist Sivec v svojih dnevnikih poveličal z velike ljubezni polno besedo: »Gloriosa«....

I.

Geometer France Poznik, ki se je bil pred dobro uro vrnil s svojih pordnevnih službenih poti, se je mimo grede okrepil v kuhinji svoje-ga svaka Lavrenca Koširja s par čašami sežanskega terana in šel nato prijetno truden v svoje lastno stanovanje, katero si je bil oskrbel prvo leto po svoji poroki, legel za nekaj trenutkov na divan, se zopet vzdignil in vzel s pisalne mize pošto, ki se mu je bila nabrala za njegove odsotnosti. Z vedrim licem je izločil iz raznih dnevnih številk domačih in tujih dnevnikov dvoje pisem. Poznal je pisavo svoje žene Helene in njene sestre Slavice, ki ju je bil

pred dobrim tednom pustil sami na blejskem letovišču, ko je bil njemu samemu potekel dopust. Z mirno udobnostjo je odprl Helenino pismo in bral. V zdravem licu, ki mu je bilo rahlo obilnejše in mlajše kakor pred petimi leti, ko se je ženil, mu je ležala mehka ganjenost. Bral je polagoma, premišljujoč in čustvujoč slednjo besedo svoje žene, katero je zelo ljubil in mu je to ljubezen ožarjala s prav posebnim barvilom niju edina bolest, bolest močnega moža in lepe žene, ki nimata otrok. Tiho, odrekujoče se in vendar še se nadejajoče hrepenenje Heleninega pisma se je vidno odrazivalo na moževem licu. Ko je prebral pismo, je čustvoval sam vase:

»Mala moja! Saj mi je prav tako dolčas ko tebi. Pa kako lepo znaš ti to povedati. Jaz ne znam. Zato morda trpiš in dvomiš in meniš, da te sploh umeti ne morem. Kaj ne, tako malce očitati mi mojo trdost, si hotela? Ali nisi? Helenček?«

Zopet se je zagledal v pismo in bral. Zdaj se mu je lice razvezalo v dobrohoten smehljaj in je mrmral:

»Glej, no, glej! Vsak dan zvoniš na jezeru in da bi se res dogodilo, kar želiš.«

Dvignil se je odločno in dejal skoro pikro:

»No pa, Helenček! Le zvoni pridno. Ampak brez mene ne boš zibala. Ne boš!«

Zamišljeno in trudno žalostno je strmel nekaj trenutkov predse. Nato je odprl Slavičino pismo. Že ob prvem pogledu vanj se mu je resno lice nabralo v smeh in se je, čimdalje je bral tem živahneje veselil dobre volje svoje svakinje, ki mu je v svoji strašni čečkavi pisavi pripovedovala svoje zadnje zgodbe »abenture«, kakor se je izražala. Najbolj mu je uga-jalo, ko je pisala, kako se je preteklo nedeljo na Lancovem ponašala v gorenski kmetski noši, plesala s fanti in se jim lagala, da je z Bohinja in so se skoro stepli zaradi nje, ko jo je neki očanec kratkoma zasnubil svojemu sinu.

»Zdaj pa sem postala resna«, je pripovedovala v nadaljnjem, »s Heleno sva se spoznali z gospodom Jurajem Rosandičem, ki je doma nekje v Liki ali Liguriji ali Liburniji — Ti že veš, kje je to. Jaz mu pravim kratko in uljudno »gospod južni brat«, ker mu Hrvat že zato ne smem reči, da bi naši ljudje ne mislili, da je kakšno nemarno in umazano človeče. Rečem Ti pa, Francé, da je krasen človek, skoro lepši ko Ti, odkar si se pri Heleni zdebil kakor gospod Škorenjček, t. j. gospod Sivec s svojim koničastim trebuščkom, katerega naj iz estetičnih ozirov takoj sherbarizira, kakor mu blagovoli sporočiti v mojem imenu. Gospod južni brat je pesnik, umetnik, junak, pravi Byron. Poje liške, istrske in sploh slovanske pesmi in je bil že enkrat zaprt, gotovo radi kakega vi-težkega dvoboja, kar pa natančno ne vem, le

bolj slutim, ker je tako mrk, da se ga kar malo bojim, in pa zato, ker je tako sijajen sabljač, da mu ga ni para. Apropos, glede sabljanja, se boš čudil, koliko sem se naučila pri gospodu Rosandiču, ki je moj učitelj in neskončno prijazen. Imenuje me samo »mila gospodice«, kar mi je zelo všeč in prosim tudi Tebe, da me odslej tako nazivaj...«

Poznik je z glasnim smehom prekinil svoje branje. Izvirne Slavičine »abenture« zadnjih let so oživele v njegovem spominu. Občutil jih je s tisto prizanesljivo dobrohotnostjo kakor nekdanj. Tu je bila njena šala z domačim pastirjem, katerega je bila pregovorila, da je Miklavžu nastavil in mu je nato napolnila škorenj s kuhanim in zmečkanim korenjem. Potem je bila zgodba z deklo Meto, kateri je bila dala v duhovniško preoblečena poljubiti roko. Potem je bila šala s Sivcem, čegar ženi Veroniki je pisala anonimno, da ji je mož nezvest in obožuje neko Veroniko, zelo znano dekle, kar je bilo sicer spričo Sivčeve zanešenosti za »Glorioso« deloma res. Potem še okrutna šala z župnikom, kateremu je bila tobacnico izmaknila in jo potisnila gospé Bradačevi v ročno torbico. Potem pa še razglednica Tonejčevi Avreliji s ponarejeno pisavo poštarjevega Albina, da ji pošilja tisoč poljubov.

»Frocek, kdai bo resen postal,« je mrmral Poznik z besedo Koširjeve gospe in hotel brati do konca. Tedaj pa je nekdo potrkal na vrata. Vstopil je poštni sel z brzoiavko. Poznik je razgrnil pismo in bral z velikim presenečenjem:

»Četrtek, sveti Rok. Odhaiave z Bleda. Pridi z vozom do Gorice naproti. Helena, Slavica.«

»Kai vraga pa naj to pomeni?« je vzkliknil Poznik. Pogledal je na uro in prebrojil, da mora takoj na pot, če se hoče pravočasno sniti z ženo in svakinjo. Naročil je služkinji, naj stoji k Koširju in naroči hlapcu, naj takoj zapreže. Sam se je začel oblačiti za pot in premislil, da Koširjevim ne bo povedal, zakaj mora v mesto.

Že ko je sedel v voz, ga je videl Košir in se čudil, kam se mu mudí brez kosila.

»Nujni opravki,« je menil Poznik in pogl. Košir je z glavo kima je gledal za njim in odmrmljal za svojimi gosti. Poznik mu je bil vzela konja, ki ga je Košir rabil tisto popoldne. Poznik je prešel most iz trga baš ko je zazvonilo poldne. Vedro vreme lepega avgustovega poldne je ležalo nad dolino. Nekaj prazniškega je še ležalo v naravi, ki je prejšnji dan slavila slavo nebeške Matere in so bile vse kače na drevju, pred njo, ki je prišla, da bi zapeljivki glavo strla. Ozračje je bilo poletno soparno, temna plast oblakov je že tiščala v Peči za Poznikovim hrbtom, ko je vozil po cesti proti jugu. Gnal je konja v lahkem diru po pokoini cesti, ki je šla ob zrelih njivah in tihih selih zdaj rahlo v klanec, zdaj navzdol, zdaj posredi dolinskega polja, zdaj tesno ob bregovih gora in reki, ki se je togotila v skalah pod njo. Nekaj

malo nemirnosti je bilo v geometrovem licu, za rahlo spoznanje manj živahno in prijazno, je odzdravljaval voznikom in znancem, ki so ga srečavali na poti. V nestrpnost, ki ga je bil zbudil v njem telegram, se je vendar vsaj malo utrinjalo veselje lepe poti in spominov, ki so ga vezali na to cesto, katero je bil nekoč tako romantično prepotoval za svojo »kraljico« v sedlu po noči. Sladka bridkost ga je obšla, ko je prešel mesto, kjer je moral tedaj po stari zapuščeni cesti navzgor, da se je ognil povodnji in tistemu nesrečnemu mlinarju, kateremu je bil s kroglo prebil glavo in je potoval vzporedno z njim v kalnih valovih svojemu neznanemu grobu naproti. Trenotno ga je zopet zaskrbel telegram, potem pa se je zopet ogrel ob misli, da se bo v nekaj urah sestal s Heleno. »Naj bo že, kar hoče,« je čustvoval, »videl jo vsaj bom in bom pri njej. Naposled najbrže ni nič hudega in si je samo Slavica dovolila spet enkrat pošaliti se. Morda pa se je zgodilo celo kaj vselega.«

»Kaj vselega,« je vzkliknil živo in na glas in mislil v sladko, nepričakovano srečo:

»Helenica, ali mi boš princa oznanila? Čas bi že bil, Helenica«. Hipno veselje, ki ga je bil živahno prenesel na konja, da je potegnul brže, je zopet ugasnilo v njem in je mislil:

»Ah, kaj. Saj vem, da bo tako. Izstopili bosta in Helena bo trudna in Slavica narejeno nevoljna na vlak, dim, soparo, Kras, sprevodnika in sopotnike in bo nato zažuborela v smeh, se tresla od razigranosti, da me je potegnula in ostrašila.«

Gnal je mimo prvih vinorodnih krajev in užival vonj mlade jeseni in trudni šum škražatov, ki so šumeli z zatchlih jesenov v lazeh, kjer se je sušila otava.

»Naj se šali« je mislil Poznik, »da sta le obe zdravi.«

Skoro kruto je švrknul po konju, zajel s pljuči globoko v zrak in zahrepenel:

»Helena, Slavica!« —

Dobri dve uri pred dohodom pričakovane vlaka je bil v mestu. Samemu sebi se je nasmehnil in čustvoval:

»Lejte no, kako sem mlad in nepočakan. Zdej bom lepo prodajal dolgčas v prahu in mestnem smradu. Prokleta. Naj le kdo reče, da nisem več zaljubljen, naj le reče, pa makari Helena. Norčava beseda bi bila.«

Opravil je konja z lastno roko, preden ga je prepustil hlapcu. Nato je krenil peš na postajo. Mimogrede se je ustavil v kavarni, razgrnil iz gotove nemirne radovednosti nekaj listov in jih lažje odložil, ko ni našel nego dolgčas, praznoto nasjih in počitniških dni. Plačal je in šel dalje. Misli, ki jih je mislil predpoldne, preden je dobil telegram, so oživele v njem.

»Zvonila je na Jezeru, da bi uslišana bila. Ne zase, se opravičuje, zame, pravi, zame, piše, ki bi mi rada prinesla največjo žrtev.«

Nežnost ga je obšla in je v duhu ponavljal besede ženinega pisma.

»Moj Francé, ne smeješ se mi. Prav gotovo, da verujem, da bom uslišana. Zaradi Tebe, je treba, da bom. In če tudi bi morala sama umreti, o Francé, da bi vsaj mogla prej še Tebi zašepetati: Živi najinemu detetu!«

V Pozniku se je zgenilo bolešno.

»Prokleta,« je mislil, »saj nisem zavisten. Saj je smešen Sivec s svojo serijo hčera in Veronika je postala zoprna s svojo mlado ksanti-pičnostjo, a to le imata, da vesta čemu sta se vzela. Jaz in Helena pa — In noben vrag pomagati ne more in zdravniki so — pri moji duši — tudi sami nevedneži.«

Prišel je na postajo. Sedel je v restavraciji. Pil je pivo. Bil je žejen in bolešno razburjen. Pil je hlastno in hitro in se je ob tem spomnil svoje zadnje žeje, tedaj ko je s Sivecem stražil pri rajnem Jemcu. Tonil je rahlo v misli in nekako trudnost. Glas zvonca ga je vrغل iz dremotne nemoglosti. Zaklical je strežaju:

»Plačam!«

»Prosim ponižno! Šest vrčkov.«

Plačal je in šel na peron. Od Krasa je sopihal brzec. Trenotek pozneje je rožljaj v postajo. Poznik je iskal in našel Heleno in Slavico. In se je začudil. Obličje Helenino je bilo vedro ko jutro a Slavica je bila videti potrta, trudna.

»Da smo le skupaj,« je pomislil Poznik. Žena mu je padla srečna v naročje. Ko se je je oprostil, se je obrnil. Z brhkim nasmehom mu je nudila Slavica svoje čelo v poljub...«

II.

Helena ga je vzela za desnico pod roko in Slavica za levico. Šli so k izhodu. Takrat je geometer obstal in vzkliknil:

»Ampak, kam mislite. Prtljago smo pozabili.«

»Ne skrbi,« je rekla vedro Helena, »pride za nama.«

»Lepa je ta,« je menil Poznik, »saj ste kakor bežali z Bleda. Kaj pa se je zgodilo, govornita vendar.«

»Pozneje, Francé,« je odvrnila vedno enako veselo Helena. Poznik je najel izvoščka in so sedli v voz, ki se je začel zibaje se pomikati v mesto.

Poznik je iskal v obličju svoje svakinje, ki mu je sedela naproti in res ni vedel, ali se kuja in pretvarja ali pa je v resnici resnejša.

»Žejna sem,« je rekla nenadoma, »ne ljubi se mi govoriti.« In kakor da hoče nekaj prikriti, je nadaljevala očitno narejeno in sitno in zbadljivo.

»Ti gotovo nisi, dedci ste vsi enaki. Samo nase mislite.«

»Nisem, hvala Bogu,« je odvrnil Poznik dobrovoljno in segel po roki svoje žene in prosil:

»Strpita se, prav res, da nisem mislil na vajino žejo. Takoj bomo pri kavarni in izstopimo.«

Začutil je, kako se mu dobrikajo prsti Helenini. Zdaj je vprašala:

»Ali si hud?«

»Otročarije počenjate,« je dejal, »brez vsakega povoda sta me ostrašile.«

»Potrpi Francé, vse boš izvedel,« je rekla Helena. Slavica pa se je nekam razgibala in vzkliknila:

»Ah kaj, naj veš. Namenoma sva telegrafirali, da se boš huje zbal. Do grla sva bile site Gorenjcev. To malo galantnosti, da nama prideš nasproti, imava menda že zahtevati od tebe.«

»Prav,« je odvrnil rahlo zabavljivo Poznik. »Osel gre enkrat na led!«

»To se pravi, da si sam osel,« je odvrnila Slavica živo, »če si hotel reči, da nama drugič ne boš uslužen!«

Poznik je z rahlim nasmehom motril še vedno njeno lice in je čutil in zaključil:

»Še je stari frocek, gotovo je, a prav tista ni več, ki je bila. Kaj je neki doživela?«

Bili so pred kavarno in Poznik je velel ustaviti. Slavica je prva skočila iz voza, Poznik je pomagal ženi. Tisti trenotek je pozabila Helena, se nagnila možu nad rame in zašepetala:

»Francé, zdi se mi, da sem uslišana.«

»Lenček,« je vzkliknil, da se je Slavica ozrla po njima. Ni vedel, koliko je plačal izvoščku, ki se je trikrat zahvalil.

»Da boš vedel, čemu sva prišle,« je govorila Helena, ko so stopili v kavarno, »lej, svoj god sem hotela praznovati pri tebi. Ali si zdaj še hud?«

»Ne, Lenček,« je dejal, »še hvaležen sem ti.« Potem pa je zašepetal: »Pa Slavica?«

»Slavica?« se je začudila Helena. »Pristala je na moj predlog, drugega nič.«

»Res?« se je začudil geometer.

Sedli so in se osvežili in Slavica se je šalila, da niso bogzna kaj gosposki in sedito za mizo umazani od poti kakor gorski vozniki.

»Pa je drugačna,« se je zopet vsililo prepričanje Pozniku. Z določenim namenom razkriti novo Slavičino podobo, je vprašal nenadno in oprezujoče:

»No, mila gospodice, kaj pa gospod južni brat?«

Zdaj te imam, je mislil, videč, kako je Slavica nekam čudno nervozno trenila z roko in izbegnila z očmi njegovemu pogledu.

»Tepec je,« je rekla hladno.

»Šele pred tremi ali štirimi urami recimo, sem bral,« je govoril prikrito rogajoč se Poznik, »da je nekak Byron, lepši ko jaz; čui, Helena in ljubosumna bodi; zdaj pa čuiem, da je tenec. Lepa hvaležnost za sablaško šolo...«

Smejal se je glasno. Trudno se je zgenila Slavica. Tedaj se je prestaš smeiati in pogledal vprašujoče v Heleno. Toda Helena se je še vedno smehljala z onim istim nasmehom na ustnicah, s katerim jo je bil dočakal na postaji. Poznik je razvidel, da ji je Slavica vse skrbno prikri-la, če je res kaj doživela.

»Ta Juraj Rosandič,« je spraševal, »kaj pa je pravzaprav po svojem stanu?«

Šele zdaj ob imenu se je osvestila Helena in rekla:

»Ah da, Slavica ti je gotovo pisala. Najin znanec zadnjih dni, zelo prijeten človek. Pa kaj je že, ali ti veš, Slavica?«

»Saj ga nisem vprašala,« je odvrnila sestra kratko in nato utihnila odločno.

»Potrpimo,« si je dejal Poznik. »Pride čas, izvemo kaj več.« Helena ga je potegnila za rokav in mu pokazala v drugem koncu kavarne rdečeličnega in hudo plešastega gosta, ki je bil zaverovan v svoj list.

»Vurnik,« je vzkliknil Poznik, se dvignil in pohitel k onemu.

»Strela,« je planil Vurnik veselo. »To bo noč spet en lep večer. Za pot v hribe me menda ne rabiš, ha?«

»A s krokom vseeno ne bo nič,« je odvrnil Poznik, »imam ženo in svakinjo s seboj.«

»Hudič naj te vzame. Kaj me potem motiš v branju?«

»Pojdi, predstavim te jima. Pa saj ju menda še poznaš.«

»Nimam časa,« je postal Vurnik hipoma nestrpen. Vrgel je casopis v stran in zaklical tako glasno, da so se redki gosti zdrznili:

»Plačam! Cameriere!«

Res je plačal, vzel klobuk in ponavljal nemirno:

»Pogovoriva se kdaj drugič. Opraviči me, zares se mudi. Mudi. Strela božja, verjemi.«

»No, vsaj mimo naše mize stopi.«

»Zlodej naj te —«

Približal se je z vidno nevoljo v licu, postal roko Heleni in Slavici, zamrmral nekako opravičilo, se poklonil in šel.

»Pa pravijo, da se ljudje spremene,« je dejal Poznik proti Slavici, ko je zopet sedel. »Vurnik se gotovo ni.«

»Korbico si dobil,« se je nasmehnila Helena.

»Ženskam naproti ni bil nikoli vljuden,« je menil Poznik, »naj gre!«

Tedaj je Slavica zazdehala in rekla:

»Vzdignimo se še mi!«

»Zares,« je rekla Helena. »Vzdignimo se, da bomo prej doma.«

»No, pa,« je pripomnil Poznik in zdelo se mu je dobro, ko so gostje pogledovali za Heleno in svakinjo ...

* * *

Použili so okusno večerjo in popili nekaj izbranega vina. In zdaj je Helena prva silila, naj se že odpeljejo. Sedli so na voz. Poznik je sedel spredaj in pognal. Konjič, dasi ne več svež, je vendar potegnil živahno. Zaslutil je pot proti domu. Vozili so po prahu mimo predmestnih vil. Vonj vstočnega cvetja je legel zdaj pazdaj čez cesto. Solnce je bilo nizko v zatonu. Prevozili so dolgo vas in zavili ob hribu nizdol po klancu niže ob reko v senco in hlad, ki se je prijetno prelival po dolini in preganjal zaspasnost in trudnost. Tedaj je Slavica oživela.

Poznik je z napol okrenjeno glavo poslušal nazaj v voz. Slavica je dražila Heleno:

»Le poglej ga, svojega moža, kako lep, okrogel hrbet dobiva. Fej, ste dedci nemarni, kadar se oženite. Samo v šir gredo in okroglost.«

»Saj bi rekel eno,« se je smejal Poznik, ki ga je bilo vino razvnelo, »bi rekel, kako je to s širokostjo in okroglostjo, pa pri ženskah. A rajši molčim.«

»In prav delaš,« je menila Slavica, »saj že ves okraj ve, da ti Helena vse dovoli, samo kvantati ne.«

»Ti grda čenča,« se je dobrohotno vznemljila Helena.

Jasnejše ko kdajkoli prej se je razlikovala v svoji mirni lepoti od žive, prejake Slavice. Poznik, ki se je zdaj pazdaj ozrl, je občutil znova oni fantovski ponos iz kavarne, ko so se gosti ozirali.

»Hej,« je mislil, »vozim zlato. Kdo pod milim Bogom je vozil kdaj kaj lepšega. Hudiča, saj me ima Bog nazadnje vendarle rad. In če bi to res bilo in da bi znala biti Helena uslišana, ne, sveti Anton, tebi naj se sama zaobijubi, ampak za reveže bom pa vrgel in če je treba plačo petih ali devetih mesecev. Pa ta frocek! Ta naša mila gospodiče! Saj je še otrok. Kadar je treba zvečer v posteljo, šele prav oživijo. No, kaj zopet brenči, kaj? Sivca je vzela na merek. Ubogi Škorenjček, poslušajmo!«

Slavica je govorila:

»To stoji, Helena. Tvoj god popraznujemo slovesno. Ne radi tebe, zaradi Sivca, da veš, da se ga revež vsaj spet enkrat nabere in da ga bo potem Veronika. Ali veš, kako jo zmerja, kadar ga prav hudo pesti? Strašno, ti rečem. Prt ji pravi, prt, pa ne Veronikin, ampak osrani.«

»Ampak, Slavica,« je vzkliknila Helena, »kako govoriš!«

»Pa nič, bom pa molčala,« se je kujala Slavica a čez trenotek je spet žvrgolela. Udarila je svaka po plečih in vprašala, ali ne bodo nikjer počivali.

»Ce plačaš za vino,« je rekel.

»Za en liter dam,« je odvrnila, »mi boš posodil na doto; malo pijana moram priti domov, da bom vedela vsaj, kako glava boli in bom Sivca izpraševala. Kako glav'ca boli ...«

»Srček, srček,« je zaklical Poznik.

»Ah, kaj srček,« se je razvnela. »Norčije! Pa ti res misliš,« je dodala rahlo oprezujoče, »da sem se v Rosandića zaljubila?«

»Tako, zdaj se bo izpovedala,« je pomislil Poznik in posluhnil.

»Pa se motiš,« je govorila Slavica. »Zoprni mi je, kakor ste vsi dedci. Ne rečem, za šolo v sablanju sem mu hvaležna, sicer pa — glej, Francé, če bi zdaj kak mlinar prišel, ali veruješ, da bi si znala sama pomagati?«

»Lepo in prav,« je odvrnil vedro Poznik. »Bomo videli našo novo Ivanko domremijsko,«

Deklica je utihnila. Ozrl se je nenadno po njej in je videl, kako je skušala prikriti hipno žalost v licu...

Vožnja je bila čimdalj prijetnejša. Večerilo se je. Od gora je vel hladen veter po dolini. Vihar se je bil razlil v Pečeh in zdaj se je izčiščeno ozračje prelivalo v zatohle doline. Šum murenčkov je plal v rebrih nad cesto, voda pod cesto je zamahovala, kakor da stresajo mokro platno. Helena je živela sama vase. Tedaj je Slavica poklicala Poznika.

»Kako je to, če kdo ubije v dvoboju?«

»Eden je mrtev pa je,« se je pošalil Poznik.

»Vprašam resno,« je rekla Slavica. »Ali ti dvoboj odobruješ?« »Tak na gole roke,« je odvrnil, »če je kdo udarcev res potreben.«

»Ampak čast, moj ljubi!«

»Ljubezen, ljubezen, moja mila.«

Ni odgovorila. Poznik pa se je domislil in rekel:

»Šaj res. Tisti tvoj južni brat je menda nekoga ubil.«

»Svojega prijatelja,« je odvrnila.

»Prekletu ljubezniv prijatelj,« se je zasmeljal. »Pa če se je šlo za čast,« je spraševala; »je torej vendar morivec?«

»Čemu bi ga bila sicer postava obsodila?«

»Ali ga tudi ti obsojaš?«

»Nisem ne Bog ne sodnik,« je odvrnil.

»Ti bi se torej ne bojeval? Niti zame ne?« je vprašala.

»Tako ne kot oni,« je odvrnil, »tako pa kakor z mlinarjem, če bi sila bila. Pa saj še tega ne bo več treba,« je postajal vedrejši, »saj si rekla, da bi si zdaj znala sama pomagati.«

»In sem si tudi že,« je rekla deklica tiho. »On je ni slišal. Pridržal je konja.« Bili so pred krčmo, kjer je hotel počiti.

»Kako norčavo govorita,« je rekla Helena in se kakor prebudila iz svoje trudne, sladke sreče. Mož jo je vzdignil raz voz... (Dalje.)

Vlak spominov.

Ni drobno petje okarin
v strasteh raztresene jeseni
ob godbi harf in vijolin
v minuti sladko uglaseni;
ni klic pozavn od vseh vetrov,
napetih bobnov ropotanje —
in je in ni pohod duhov
čez moje nepokojno spanje...

Stano Kosovel

NOČNI OBISK. POVESTI O STRAHOVIH. FRANCE BEVK.

O je odbila stenska ura devet in še vedno nismo prižgali luči, se je oglasil rdečebarki Tone in povedal svojo zgodbo; glavo je imel nagnjeno naprej, oči izbuljene, glas je bil pritajen.

»Tedaj, ko se je to zgodilo, sem bil star enaindvajset let. Tri dni sem stanoval pri svoji teti, ki se je odlikovala po svoji izredni pobožnosti in po lepih belih laséh. Umrli so ji bili trije sinovi in mož, vsi zaporedoma. Svojo hišo je imela zunaj trga, z živim plotom ograjeno; rada je vabila ljudi k sebi, da je pregnala samoto.

Ko sem prišel, me je poznal v dveh urah ves trg. Zvečer sem moral pri čaju zabavati krivogledo sorodnico, ki je bila še mlada in drugače lepa, a silno molčeča. Še pred enajsto uro pa sem se moral dasi nerad udati prošnjam stare tete, naj grem spat, ker sem truden in malo prehlajen, da se spočijem in ozdravim.

Šel sem. Soba je bila mala, lepa, z enim oknom, opremljena s tisto malomestno živo prenapolnjenostjo, da te spominja na sejmske kramarije. Postelja je bila segreta s steklenico tople vode, ki sem jo potisnil k nogam.

Vgasnil sem luč in se vtopil v toplo zadovoljnost. Polmižé sem zrl v okno. Zunaj je bila noč, temna in mirna, skoraj premirna zame. Nato sem pričel v duhu obnavljati utise dneva, da se sredi njih zaklopijo oči...

V polzavesti sem zaslišal, da so se odprla vrata. Predramil sem se. V prvem hipu sem mislil, da je morda teta. V tem so se vrata jedva slišno zaprla. Nekdo je stal v sobi. Nisem ga videl, a slutil sem ga. Čez par trenutkov sem zaslišal njegove boste korake, ki so drsale k postelji. Odprl sem usta in zaprl oči. Nekdo je položil mrzlo, koščeno roko na moje čelo. Mraz je spreletel moje telo od temena do prstov na nogah. Roka pa me je nalahno pobožala preko obraza, ljubeče in počasi. Zaslišal sem zopet korake, vrata so se odprla in tiho zaprla.

Bil sem brez moči. Občutil sem grozo pravič v življenju, da me je pot oblil. Skril sem se pod odejo in zaspal šele proti jutru, spal pa sem dolgo.

Dopoldne mi je potrkala teta na vrata, bila so od znotraj zaklenjena.

Vprašal sem jo: »Ali ste bila Vi po noči v moji sobi?«

Čudé me je pogledala in mi zatrdila, da ni bila.

Zvečer se mi ni mudilo v posteljo. Preden sem legel spat, sem preiskal, če so vrata dobro zaprta, če ni kdo pod posteljo ali skrit v omari. Nikogar ni bilo. Ključ sem položil na mizo. Ko sem legel, sem še bral nekaj trenutkov, nato sem ugasnil luč.

Nekaj hipov nato se je je zgodilo vse kot prejšnji večer. Vrata so se tiho odprla in zaprla, drsajoča hoja je prišla do mojega vzglavja, koščena roka je drsala preko mojega čela, čez lice in čez brado. Razločno sem čutil vseh pet prstov. Nato so se vrata zopet odprla in zaprla.

Med tem sem ležal miren kot pribit. Ko so se vrata zaprla, sem planil s postelje in prižgal luč. Ključ je ležal na mizi, vrata so bila zaklenjena. Planil sem pod odejo, luč je gorela do jutra.

Zjutraj mi je dejala teta: »Si pa zopet bral vso noč?«

»Ne, nisem. Luč sem pozabil ugasiti.«

Teta mi ni verjela. Nato sem jo vprašal jaz: »Kdo je stanoval v moji sobi?«

»Nihče. Za tujce jo imamo. Ko je bil moj sin Rudi bolan, je najraje ležal v nji in tam umrl.«

Teta me je premerila z očmi globoko, jaz sem obrnil pogovor drugam.

Zvečer sem hotel priti stvari do dna. Šel sem naglo v posteljo, nekaj radi trudnosti, nekaj radi nestrpnosti. Zaklenil sem vrata in bral dolgo, dolgo. Nič se ni zganilo. Privil sem luč, da je bil mrak v sobi. Zopet nič. Nato sem ugasnil luč; nisem čakal dolgo.

Vrata so se brez šuma odprla in zaprla. Trenutek molka. Nato drsajoči koraki do postelje. Kot curek mrzle vode se me je roka dotaknila na čelu in polzela kot kos ledu čez obraz. Moje roke so ležale na odeji. Kot blisk sem zgrabil za mrzlo koščeno roko, ko je ravno pripolzela do brade in se hotela ločiti od obraza. Z vso silo sem jo tiščal za zapestje in mirno čakal, kaj pride. Nič se ni ganilo. Roka je mirno in brez moči ležala v moji. Počasi in previdno sem jo izpustil z eno roko in jo pričel otipavati. Otikal sem zapestje, koščice, členek in prste do nohtov na njih. Bila je mala, koščena roka, ki jo je pokrivala jedva koža in so jo vezale kite. Segel sem z roko po vžigalici in jo podrsal po zidu. V zelenkasti polmračni svetlobi gorečega fosforja in žvepla, je roka izginila. Zagonetno mi je, kako. Niti vrata se niso odprla ne zaprla. Pred seboj sem videl prazno sobo in nič drugega. Ključ je ležal na mizi. Pod posteljo ni bilo nikogar, v omari nikogar.

Pričel sem trepetati kot šiba na vodi in se zmotal kot klopčič pod odejo; proti jutru sem zaspal.

Drugi dan sem odpotoval. V tisti sobi nisem spal nikoli več.

Odhajajočim.

Temna, tihá se krdela
kakor silen val,
ki ga vihra je zajela,
trgajo od tal.

Kam bežite z rodne grude
proti solncu – kam?
Solnce ne pozna zamude:
samo pride k vam.

V zemljo posvečeni žulji
nič ne sežejo?
Srage – biserni dragulji –
nič ne vežejo?

Da poznate grude tajno
žitje, silo, rast,
vztrajali bi neomajno,
sebi, njej na čast.

Čujte: kot renčanje tigra
se iz nje glasi
pridržane jeze igra;
jeze vzrok – ste vi!

Vaš izgovor, da so meje
nove, ne veljá,
Vsi mejniki kakor preje
ločijo poljá.

Reke, šume, senožeti –
vse je kakor prej.
Če vihar kak dom zaneti,
ne zabriše mej.

Čuvajte domačo diko
sami – nihče drug.
Culo z rame! V dlan motiko!
V novo brazdo plug!

ANDREJ KOŠUTA. SLOVENSKA POVEST. ALOJZIJ REMEC.

II.

UPANOV vinograd, ki so ga tisto zimo nanovo kopali, je bil skoraj dovršen. Lepo ga je bilo videti, tako skrbno in globoko je bil izkopen, kakor bi mu bilo določeno, da bo do sodnega dne rodil

vinsko trto.

Izpod širokega golega hrasta, pod katerim so kosili kopači solnčnega februarkega dne, je bil lep pogled nanj.

»Ljudje so umetni. Vse se izmislijo, železnice, telegrafe, voze, ki sami tečejo. Tega pa ne bodo nikoli iznašli, da bi iztuhitali stroj, ki bi zemljo tako lepo izkopal kakor kramp v kmetških rokah.«

Tako je modroval stric Luka, ki je bil vesel tega dela, ki je pomagal pri njem z osmero fanti in možkimi to zimo. Vrgel je žlico v jerbas, v katerem je bila prinesla županova dekla Francka kopačem kosilo, se prekrižal, molil po jedi in izvlekel pipo in mehur tobaka iz žepa.

»Vse bodo iznašli, stric, tudi take stroje, ki bodo zemljo kopali...« je ugovarjal Andrejček, ki je bil tudi med kopači.

»Ne bodo, ne bodo...« je trdil Luka in prižigal pipo.

»Ko sem bil lani v Rumuniji v gozdovih, sem na Ogrskem videl stroje, ki kosijo z njimi ravničke, da je bila senočet kakor obrita, ko je taka pošast šla čeznjo. Slišal sem tudi, da orjejo z mašinami, sejejo in žanjejo žito. To vam tak stroj požanje v petih minutah več kakor naše ženjice v pol dnevu, poveže v snope in postavi v kopice, da je veselje. Gctovo imajo tudi stroje, ki kopljejo...« je pripovedoval Krapežev Tone.

»Tam, kjer vse to imajo, so bogati... Mi Slovenci smo pa berači... In vendar jim teh strojev ne zavidam in vse njihove bogatije. Tisto delo ni tako kakor naše, zemlja ni kakor naša. Se na vinu poznaš, da ni iz pravega kraja. Plehko je kakor naša podčepnina, če se ustoji...« je ugovarjal Luka.

»Seveda, stric, jaz tudi pravim tako. Čez naše delo in našo zemljo in naše vino ga ni na svetu... In če mi ga ti, Francka, naliješ, prav gotovo ne...« se je smejal Andrejček, ki mu je nalila Francka kozarec iz trebušastega vrča.

»Vse bodo ljudje iznašli... Mašine... mašine...« je modroval Tone in hotel še nekaj povedati.

»Samo takega stroja ne, da bi take fante kakor Andrejček predrugačila...« se je zasmejala Francka.

Vrč in kozarec sta šla iz roke v roko, Andrejček pa je nagubančil čelo in pogledal Francko temno izpod obrvi.

»Kako to misliš?« jo je vprašal mračno.

»Tako... Danes je prišlo od sodnije pismo zate. Vabijo te, kaj jaz vem, zakaj... Gospodar mi je povedal, da pridi zvečer ponje.«

»Zaradi Zemlje bo... Da niso na našo slovesnost pred cerkvijo pozabili!« se je prvi spomnil Tone, ki ga je zaskrbelo, ali ni tudi on vabljen.

Andrejček je umolknil. Kakor bi upihnil svečo, je bilo ob dobro voljo pri kopačih.

»Ali ni tudi zame takega pisanja?« je vprašal Tone.

»Jaz vem samo za Andrejčka,« je dejala Francka in spravljala sklede, žlice in vrč v jerbas.

»Glej no!« je modroval stric Luka. »Nič se ne pozabi. Par tednov je, kar sta se postavila za fantovske pravice, in že vaju kličejo!«

»Vse jim pobijem in potocem, če me zaprejo...« se je jezil Andrejček. »Nisem se hotel po sodnijah, zdaj me pa hočejo v kozji rog ugnati, ker se nisem zbal Matijčka in sem Zemljo potresel, da bi kak groš padel od njega.«

»Fant, tiho in mirno bodi! Z gosposko se ni šaliti!« ga je miril stric Luka, vstal in se odpravil na spodnji konec vinograda, kjer je bilo še za ta popoldan kopanja. Za njim so odšli drugi in kmalu so spet sekali težki krampi grudasto črno zemljo.

Andrejček pa se je pomudil pri Francki.

»Zakaj si povedala pred vsemi o tistem pisanju s sodnije?«

»Saj bi bili itak izvedeli.«

»Naj bi bili! A ne od tebe, ki vedo, da se imava rada.«

Dekle si je zadelo jerbas na glavo in menilo tiho: »Saj ne vem, ali bo kaj iz naju. Če boš tak, narediš kdaj kaj takega, da te za žive dni zapro...«

»Si pa drugega izbereš...« je dejal uporono Andrejček.

Dekle je molčalo, si popravilo robec in se ozrlo po stezi.

»Zbogom!«

Andrejček ni odgovoril in z dolgimi koraki odšel k delavcem. Ko je prijel za kramp in ga zasekal v grude pred seboj, si je želel, da bi pred njim ležali vsi njegovi sovražniki, ki bi ta hip čutili moč njegovih rok.

Francka pa je stopala po ozki stezi in se grizla v ustnice, da bi na glas ne zajokala od žalosti nad Andrejčkom, ki ga je imela tako rada in bi mu vse odpustila, če bi se tudi ves svet zaklel proti njemu. — —

Zvečer je oče župan izročil Andrejčku vabilo in mu osorno ukazal podpisati sprejemnico.

Ko je fant s trdo roko in okornimi črkami podpisal papir, je župan godrnjal: »Kaj je bilo tega treba, nerodnost fantovska? Same sitnosti so s teboj in nihče te ne more ugnati. Zdaj imaš, kar si iskal, Andrej.«

»Mari meni!« se je pobahal Andrejček in spraval vabilo.

»Veš kaj, dobro ti hočem in poslušaj me! To naj ti bo šola za bodočnost! Sveta ti ne boš ugnal, pač pa svet tebe. Zato lepo vse priznaj, ko boš čez štirinajst dni stal pred sodnikom, in bodi ponižen, da se ne boš kesal! Postava je postava in žandarji žandarji. Pri domačih nerodnostih sem molčal, zdaj te pa dobe drugi gošpodje v roke in te bodo po postavi obsodili. Ker si prvič obdolžen, ne bo sodba prehuda, toda glej, da boš zadnjič pred sodnikom!«

Andrejček pa ni nič poslušal teh dobrih naukov, marveč bil prepričan, da mu tudi župan Krivec želi slabo.

— Bomo videli, kako se izteče... — je modroval sam s seboj na poti domov. — Če me obsodijo, bom vedel eno več. Toda dolžan ne bom ostal nikomur niti pičice... —

Tisti večer ni šel na vas, da bi pel s tovariši, marveč demov in tuhtal dolgo v noč, kako bi si pomagal.

—:—

Čez štirinajst dni je stal Andrejček s Krapeževim Tonetom pred sodnikom, prijaznim gospodom z zlatimi naočniki. Tone je vse tajil, Andrejček pa je dajal odgovor za vse nerodnosti, ki jih je uganjal ob Metkini svatbi. Kakor v zadregi je vrtel klobuk med prsti in s težavo zagovarjal fantovske pravice in navade.

Kakor je bil gibčnega jezika ponoči na vasi, tako mu je bilo sitno se zagovarjati pred sodnijo. Vse krog njega je bilo tako novo in čudno, tam so stali Zemlja, Metka in Matijček, sami njegovi neprijatelji, in pričali zoper vsako besedo, ki jo je izrekel. Vrhutega se je vtikal vmes še žandar Holter, ki ga je bil zapisal v svoje bukvice in napravil tako ovadbo zoper njega, da bi bil moral Andrejček pravzaprav pred porotnike, če bi ne bila sodnija drugačnega mnenja kakor gospod podstražmojster iz Dolgevasi.

Javno nasilstvo, kaljenje nočnega miru, razžaljenje uradne osebe, cela kopica paragrafov in Bog še vidi je brnelo Andrejčku krog ušes, ki bi bil obupal, da se ni sodnik nekako do brohotno potegoval zanj od začetka do konca razprave in da ni Tone lagal, kar je mogel zase in za Andrejčka.

Konec je bil ta, da je dobil Andrejček pet dni zapora, Tone pa štiriindvajset ur. Oddahnila sta si, ko je sodnik izrekel sodbo, in na vrašanje, ali kazen takoj nastopita in ali se ne pritožita, sta fanta rekla, da sta z vsem zadovoljna. Po hudih in dolgih rečeh, ki sta jih slišala, se jima je zdela sodba mila.

V zaporu je Andrejček premišljeval, kako povrne vsem milo za drago, ko bo zopet svoboden.

Iz zapora se je vrnil domov tako, da je prišel v pozni nočni uri na Golobrdo. Dobro se mu je zdelo, da je bila temna noč, da ga ni nihče ne videl ne slišal.

Prva pot — kam bi mu bila drugam kakor k dekletu pod okno? Ko je bil streljaj daleč od županove hiše, je zavriskal, kakor je znal le on. To noč je bil v njegovem vrisku pozdrav domači vasi, pozdrav prostosti fantovski, ki jo je teh pet dni pogrešal kakor riba vode. V tem vrisku je bil pozdrav dekletu, ki ji je odpustil vsa karanja in vse očitke. Ta vrisk je bil pozdrav in klic tovarišem, da je Andrejček Košuta zopet prost.

Fantje so ga slišali daleč na drugem koncu in zapeli:

Kod si hodil, kje si bil,
da si čeveljčke zrosil...

Andrejček je posluhnil in zamrmral: »Le pojte! Vam je lahko! Če bi se kdo od vas vračal od takega opravka kakor jaz nocoj, bi ne pel. Jaz pa sem, kar sem...«

A slišala ga je tudi mati, spoznala njegov vrisk in vzdihnila: »Še en očenaš, da bi mu Bog dal pravi um in dobro pamet!« Vzela je molek izpod vzglavja in za očenašem je prišel še cel rožnivenec in dokaj solz za Andrejčka, ki o njem ni vedela, kam ga pripelje še njegova prešernost, da vriska, ko prihaja iz zapora, mesto bi se sramoval in skrnil pred ljudmi.

Andrejčkov vrisk je slišala tudi Francka, županova dekla.

Ko je zacingljal kamenček na njenem oknu, je že davno stala za šipami.

Andrejčku je poskočilo srce veselja, ko je zaškripala oknica visoko nad njegovo glavo in se je okno odprlo.

»Andrej Košuta te pozdravlja, ljuba deklica, on te pozdravlja, ki prihaja z dolge poti. Prinesel bi ti bil odpustek, ker te rad ima in je vselej mislil nate. A v tistih krajih, kjer je bil, rožice ne cveto, ptičke ne pojo in kramarjev ni, da bi srčka prodajali za taka dekleta kakor si ti!«

»Tiho govori, Andrejček, da te kdo ne sliši! Ali nimaš nič sramu?« je šepetalo dekle.

»Koga se bo Andrejček bal, ki je ves svet ugnal?«

»Kaj ti je, da si tak? Ne govori v en dan in mi raje povej kaj pametnega!«

»Kaj naj ti revež pove, ko ničesar ne ve in je bilo žalostno njegovo srce, ker je bil daleč od tebe, dekle...«

Francka si ni vedela pomagati, da bi od Andrejčka dobila kako pametno besedo. Zato ga je nehala karati in mu milo dejala: »Ali ti je bilo dolgčas, Andrejček?«

»Do smrti, Francka. Zato sem vesel, da sem prost!« je odgovoril Andrejček.

»Kajne, nikdar več ne boš storil kaj takega, da bi te zopet zaprli?«

»Nikoli več...«

»Zdaj boš pameten in vsak korak desetkrat premišliš, preden ga storiš. Kajneda, An-

drejček? Nič ne boš več uganjal fantovskih nerodnosti?»

Andrejček je molčal.

»Zakaj molčiš?« je vprašalo dekle. »Da bi ti vedel, kako so te ljudje obrekovali, da se ti prav godi, da te bodo ugnali, da si dobil šest mesecev. Tako so govorili, mene pa je srce bolelo, da še nikdar tako. Še druge take sramote bi ne mogla prenesti...«

Umolknila je in Andrejčku se je zdelo, da Francka joče. Zato je postalo tudi njemu hudo in jo je začel tolažiti: »Nič ne maraj, Francka! Ali je to kaj hudega, kar sem storil? Ali sem kaj ukradel, ali koga ubil? Ali koga oropal, ali mu hišo zažgal? Stare pravice sem branil, in če jih žandarji in sodniki ne marajo poznati in so me zato zaprli, me ni nič sram. Prav nič ne, Francka...«

»Obljubi mi, da se nikoli več tako ne spozabiš, da bi imel opraviti z gosposko!« je prosila Francka.

»Obljubim Ti!« je zatrdil Andrejček po kratkem premolku. A v grlu ga je davilo ob teh

besedah, ker ga je natihem prevzemala misel, da se bo vendarle nad vsemi maščeval, ki so ga bili spravili v zapor.

»Samo glej, da boš obljubo tudi držal!«

Andrejček ni odgovoril, marveč prašal: »Saj je med nama vse kakor prej, Francka, in me ne boš nič manj rada imela kakor prej, ko še nisem bil zaprt?«

»Kakor vedno sem ti! Na konec sveta grem zate. Samo da boš dober in pameten, da ljudje pozabijo, da si imel opraviti s sodnijo.«

»To so že pozabili!« se je zasmel Andrejček. »Da si le ti pozabila! Za druge mi ni. Sedaj pa adijo, Francka! Jutri ti povem, kako se mi je godilo ta teden. Sladko spi, varujejo naj te angelci, svetijo naj ti nebeške zvezde, jaz grem domov čez ravno polje...«

Vrgel je klobuk v zrak in odšel. A ne domov, marveč po travnikih na drugi konec vasi, kjer so peli fantje.

Sprejeli so ga z velikim veseljem in pozno v noč poslušali njegovo pripovedovanje, kako je trpel za fantovske pravice. (Dalje.)

Grob neznanega vojaka.

Gosta megla se skoz bukve vleče,
pada v sobo, moči temne stene.
Klone težka glava in srce trepeče,
misli so postale trudne, lene.

Mar jim ni za solnce, ki že dan obeta,
ne za burjo, ki v skalovju drema;
v misli tih želja se zapleta:
grob neznanega moža objema.

Na brezkončni fronti ves zapuščen, ubožen,
gleda na otroke, upa v njih molitev:
« — ki si vstal, ko si bil v grob položen — »

Reže v dušo megla, kakor ostrá britev.

Peter Bulkovič.

KDO JE KRIV. JURE JURIC. — ALOJZIJ GRADNIK.

III.

O je Gajiša izpil čašo žganja, se mu je zdelo, da se mu pretaka po drobu nekaj žarečega, kar ga razpaljuje in krepi, oprošča od vsega onega, kar ga tišči in rekel je: »Aha!« —

S tem je izrazil svoje zadovoljstvo. Za nekoliko trenutkov je pozabil na vse okolu sebe, samo v očeh se mu je videla žolta, blatna pega. Čutil je v očeh svetlobo, alj razločil ni svetilke ne svetlega prostora

pred seboj. Osebito je jasno čutil, kako sedi: Čuti kniž s katerim se opira ob zid, čuti glavo v roki, s katero je glavo podprl, a tudi laketi čuti, ker se z njim opira ob mizo. Tudi noge čuti popolnoma jasno ve za nje, ker je v nje legla trudnost; po vsem telesu čuti trudnost, zato se vsega telesa zaveda in ve zanj. Ali mize, zida, klopi, poda ne razloči več, kakor tudi ne svetlega prostora okoli sebe. To za njega ne obstoji več; zanj obstoji samo njegov boleči občutek, razlit po vsem telesu, in on čuti in ve za vse svoje telo. Vse mu je kakor pred očmi, tudi oni del na ledjih, ki jih on nikoli niti videl ni. Ali tam nekje, iz daljave, mu pride na um,

da se isto bolno telo ukvarja že dolgo, dolgo z nekim preščičem in vse se mu zdi, da on ni bil nekaj Gajiša, ki je imel takšne skrbi in ki ga on gleda pred seboj, to nekako trudno in z bolečino prožeto telo. To je bil nekdo drugi, a on, ki vse to motri, to skrbi in bol telesa, ki se ničesar ne dotika, ampak je samo ob sebi kakor zgrčeno in podvitih nog. on je izven vsega, nekje in nikjer, lagodno se odpočiva in glej, zdaj bo zaspa, ne marajoč ne za skrbi, ne za boli tega telesa — Gajiše. In prekine se vsaka vez med tem Gajišo, ki je nekje in nikjer, ki čuti ugodno slabost in lagodni odpočitek in med onim nesrečnim, golim, skrbnim in z boljo prožetim Gajiša. In bilo mu je ugodno, zelo ugodno, da se je otrešel vse nevolje; ali bolje: ne da se je on te nevolje otrešel, ampak je ta nevolja vsa na onem oslabelem telesu, a ta, ki motri telo in bol in skrbi, ve, da je od vsega tega prost, čuti ugodno slabost in lagodni odpočitek. In bilo mu je ugodno, zelo ugodno, ker se je čutil drugega in svobodnega od onega nesrečnega, golega in večno s skrbmi zlomljenega telesa, ki ga tu pred seboj motri in ve za njegove težave. Novi, od vsega svobodni Gajiša ne ve niti kje je, ne kaj je, ne razloči časa, ne spominja se, da je kdaj bil, ne pomišlja, kaj bo. Ves on, vsa njegova žalost je izpolnjena s prijetno oslabelelostjo, srečno brezskrbnostjo, ki ga uspava. Ali za trenotek potem se na to brezskrbno srečo in prijetno oslabelelost nekaj naslanja, ali pa se to prislanja na ono revno telo, na ono zgrčeno bedo? Da, tako je. In vstaja nekaj strašnega in neugodnega, in besede Todorinove. Vplete se v to strašno in neugodno še misel na človeka, ali se ne more nikakor zvezati. Ko pomisli na ono sradno telo in ga pogleda, mu je hipoma jasno, da je to, kar se prislanja tudi človeško telo in spomni se Todorina. Ali za hip se zopet vse izgubi, preneha misel na človeka in da je to človek, in zopet je zavestna misel na neko zlo in strah se meša v ono srečo. In obudi se v njem težnja, silna želja, da se to odstrani in vse drugo pade v temo, a težnji, silni želji za osvoboditev se pridruži roka in v roki nekaj trdega. »Čaša« in »roka«, pa ta želja; in če se tudi niso ujediniile te hipne in osamljene misli, prinese Gajiša čašo k ustom in vlije vase še drugo čašo špirta, kar se mu ga ni čez usta razlilo. Krčmar je bil porinil v roko čaše Gajiši in Todorini, ker ni niti eden več mogel premakniti roke. Ko je Gajiša popil tudi drugo čašo, je izgubil popolnoma zavest; za sebe ni vedel nič, ali za hip je videl, popolnoma jasno je videl človeka golega in bosega v vojaški suknji, kako goni po blatni cesti iznemoglo in opešano prase; in zopet je videl takšnega človeka, kako sedi v krčmi in kako se srečen smehlja. Ali on, ki to vidi, ne ve za sebe in ni mu niti toliko jasno, da je to on, ki vidi te dve pošasti. Te pošasti se odražajo kakor v ogledalu, a to ogledalo ne ve za sebe. Samo enkrat še je prišel k sebi. Pojavilo se je zlo, Todorina, strah od tega zla, želja osvoboditi se in vse se je pojavilo tako, da je Gajiša za hip zavedel se samega sebe, in čul je, kako

mu to zlo — Todorina — govori v uho, da bi li on, Todorina, ubil človeka. Hotel je še, da se premakne, da se ubrani, da zamahne, da se odloči od tega zla, ki ga hoče uničiti, ali medtem ko se je odmikal, se je zrušil pod mizo in povlekel za seboj tudi Todorina.

Krčmar vzame steklenico, pogleda skozi blatno steklo proti svetlobi, je li kaj ostalo, in odlije ostanek špirta v svojo steklenico, a čaše spravi.

Pod mizo je iztegoval Gajiša gole noge, na njem pa je ležal Todorina. Nihče se ni premaknil. Ko je Gajiša padal, je ogulil ob mizi kožo, a iz levega lica mu je začela počasi curljati kri.

Pretekle so v tej nezavesti dve ali tri ure in Gajiši se je začela vracati zavest. Poklicala ga je k zavesti nekakšna silna težina. Todorina je bil legel preko njegovega trebuha in je nemilo pritiskal na nožnico, da se je nož skoro zasadi v trebuh. Prvi hip se Gajisa ni zavedel sam sebe, ampak ga je ta bol popolnoma obvladala. Iz te megle se je najprvo izvila misel, da je to nož, ker se je oblika nožnice ostro odražala na trebuhu. Sele tedaj zapazi Gajiša svoje telo, ali odrevenelo in popolnoma brezvoljno. Bilo mu je to telo kakor tuje tudi zdaj, ali zdaj je vedel za sebe in vedel je, da je to v isuni on, da je to njegovo telo. In v tem hipu so začele zopet krožiti misli, ki jih je prekinila zadnja čaša špirta in pad na pod. Todorina, to neko veliko zlo in nesreča, se naslanja na Gajišo in ga vprasa, bi li on, Gajiša, ta isti, ki zdaj leži na podu pod silnim bremenom, ubil človeka. Pa kakor tedaj, tako tudi sedaj hoče Gajiša, da se premakne, ubrani in začne brčati okoli sebe pod onim silnim bremenom, da bi se ga na kakšen način osvobodil. Ali to telo ostane nekako tuje Gajiši, zdi se mu, da vidi kakor v mraku to telo. Vidi, kako brca in se odmika, kako se mučno obrača na stran, kako prihaja desna roka do nožnice in kako je nož izvlečen, in roka in nož silita k oni strani, kjer je človeški trebuh. In tedaj začne po tej roki in po telesu polzeti nekaj toplega, in Gajiša vidi, da je to kri, vidi jasno kri in čuti, kako ta kri greje neko premrzlo telo.

V tistem hipu se Gajiša zave samega sebe, vidi, da je v mraku, da se nič ne vidi, zna, da je to on na podu, zna, da je to poleg njega Todorina, ki ga še vedno pritiska ležeč poprek njem. Ve, da je prav on prebodel z nozem in da mu Todorinova kri leze po roki in po telesu in ga greje. Čuje, kako Todorina slabo stoka, čuje, kako še dva, trije pijanci smrčijo in tedaj mu pride na pamet še ena misel, pa se mu zdi, da je on to že enkrat mislil. Spomni se, ali zdaj popolnoma zavestno, da ga je Todorina snoči, ko sta še sedela na klopi, vprašal, bi li on ubil človeka, a na to se spominja Gajiša, kako je pomislil in hotel reči: »Rad bi ti mene, Todore, spravil na vešala!« In spomnivši se vesal, zbere vso moč, dvigne se, izvleče se izpod Todorina in tipajoč najprvo okoli mize, potem okoli zida,

naleti na vrata in izgine v noč. Šele tedaj spravi nož v nožnico.

IV.

Noč je bila še, ko se je Gajiša vrnil domov. Zapletal je in porabil več časa kakor na konju. Ko je prišel domu, je prebudil ženo, ji vse povedal in zahteval čiste hlače in srajco. Ni jih imela.

»Poiščem jih,« reče mu žena, »pri svaku«.

»Izdal bo«, pravi Gajiša, gledajoč pri nejasni svetlobi petrolejske svetilke brez cilindra, kako je krvav.

»A koga si, praviš, ubil, ti nesrečni človek?«

»Todorina!«

»Ne bo te izdal!« — odgovori žena in odhiti v drugi kraj hiše k bratu Gajišinemu, ki se je komaj oženil in je imel s čim se preobleči.

»Daj« rekla mu je žena Gajišina »rotim te pri Bogu, kakšno preoblačilo!« in povedala mu je tedaj, kaj se je dogodilo. Brat Gajišin je bil vesel, ker se je tudi njemu Todorina nekje zameril in dal mu je blatne hlače in srajco. Gajiša se je preoblekel in opral z roke in z noža kri. Potem sta izkopala žena in on pod pragom jamo, poškopila krvavo perilo in nož z nekakšno sveto vodo in zakopala vse pod prag, v živi veri, da se skrivnost ne bo izdala. Ko sta dovršila ta posel, ni še prešla dolga noč kasne jeseni. Gajiša je naprtal torbico moke, ki jo je žena malo prej nego je on prišel, prinesla iz mlina in

je izgubil v mrak. In njegova žena je šla za njim. Ujela je dve kokoši in petelina, vzela iz skrinje kovan tolar in vse to odnesla k svečeniku.

»Glejte«, rekla je ona svečeniku, »nekaj sem Vam prinesla v dar in dokler sva živa jaz in Gajiša, ne bo vam slabo«.

»I« je dostavila tiho, »za dober namen za molitev, da se umiri kri«.

Svečenik jo pogleda pomenljivo in nekaj zamrmra in reče ženi, naj pusti, kar je prinesla in naj se takoj vrne domov. Medtem je Gajiša že prišel do mliha, stopil noter, razvezal torbo in vse tako pripravil, kakor da trpa moko. — Crknila bo ona mrcina, misli on in neprestano razmišlja, kako bi zabrisal sled. Čakal je v mlinu, dokler ni začelo daniti se, potem je oprtil torbo in šel skozi selo. Ko je prišel pred starešino hišo, se je ustavil in izročil ključ od mliha. Starešina je bil v mlinu oskrbnik, zato je bil ključ pri njem.

»Kaj si ti to. Gajiša, jaz pa sem mislil, da je nocoj tvoja žena prišla po ključ.«

»Ne, jaz sem prišel,« odvrne Gajiša, potem pa se primakne k oknu, skozi katero je kukal starešina in Gajiša se začne z njim tiho razgovarjati.

»Ne boj se!« pravi starešina. »Niso mi vrane mozga izpile, da bi človeka izdal in da bi se gospoda vesečila nad ljudskim trpljenjem. Mar jim je zate in za Todorina! Gospodi se hoče gospostva, in kako hočeš drugače, kakor da udari po siroti. Ne boj se!« (Konec prih.)

BREZEN. KULTURNO-ZGODOVINSKI PABERKI, LEOPOLD KEBER.

PRAVLIJČNA DOBA.

E že imajo vsi narodi, če že imajo vse dežele na vesoljnem svetu svojo najstarejšo zgodovino zastrito z gosto meglo, ne sme biti v tem oziru mali Brezen castna izjema. Iz njegove prazgodovine

nimamo nobenega pismenega izročila, bodisi da niso še znali njegovi najstarejši prebivalci pisati, bodisi da jim ta umetnost sicer ni bila več tuja, da pa niso razpolagali s potrebnimi pisalnimi potrebščinami. Zadnja domneva je prejkone edino prava. Le pogledjmo druge narode! Kitajci so pisali že v davnosti s čopičem na rižni papir, Babilonci so izdobljali svojo klinasto pismo v opeko, Egipčani so pa stavili svoje hierogliffe na piramide in obeliske. Brezenci pa niso imeli ne papirja, ne opeke, ne piramid, imeli so torej zmožnosti, a nedostajala so jim sredstva. Te zmožnosti so torej prve, ki smo jih izsledili pri naših Brezencih potom tako zvane primerjalne metode. Vsekakor so se zavedali Brezenci v polni meri, kaj in koliko dolgujejo svoji vasi, svojim potomcem in svojemu poznejšemu zgodovinarju, zato so se učili vse

važnejše dogodljaje na izust in si jih izročali v taki obliki od roca do roca. Na tem mestu se moramo spomniti s hvaleznostjo v srcu onih požrtvovalnih babic in mater iz takratne dobe kakor tudi iz poznejših dob, ki so razdremenjale svoje može in sinove glede učenja na izust in glede usne izročitve prazgodovinskih dogodkov mlajši generaciji. Občudovati pa moramo istočasno pri tem tudi veliko ljubezen, ki so jo gojili Brezenci do svojih žensk in prevzeli brez obotavljanja težje zapisovanje na se, prepustivši lažje pripovedovanje ženskemu spolu. Požrtvovalnost na ženski strani in ljubezen na moški strani sta pa zopet dve čednosti, ki smo ju morali tako rekoč iztrgati iz krempljev temnosive preteklosti in sicer edino potom domneve, da se človeštvo tekom tisočletij ni nič ali pa vsaj zelo malo izpremenilo. Kar so pa ženske ustno izročale in kar ženske ustno izročajo, temu pravimo z znanstvenim izrazom: bajke in pravljice. Ženske so torej rešile Brezensko prazgodovino. Ker jim pa ni prirojen čut za precizno in točno zgodovino, so marsikaj same zaokrožile, dodale mnogo lastnih misli, da se mora poklicni zgodovinar v resnici truditi, če hoče izluščiti iz teh bajk in pravljic zgodovinsko jedro.

Naj sledi nekaj bajk in pravljic iz Brezenske vasi, kakor mi jih je pravila stara Petrička v planinskokrasnih poletnih večerih.

»Vaščani so se bili prevzeli, ker se jim je le predolgo dobro godilo. Niso več polagali drobnja ubitih živali niti prvencev poljskih in jesenskih pridelkov mogočnim bogovom na žrtvenik, ki je čedalje bolj razpadal. Bogovi so precej časa opazovali s skoro nebeško potrpežljivostjo napuh ošabnih vaščanov, čakali dan na dan, da premaga če že ne preudarnost, pa vsaj strah pred kaznijo to napako, a čakali so zaman. Z vsakim dnem je bilo slabše.

Živela sta v goščavi sama zase in precej oddaljena od drugih vaščanov Pijon in Naja. Nista baš kdove kako častila bogov, a dajala sta jim vedno drobje ubitih živali in ves jesenski pridelek. Za drobje namreč sploh nista marala, saj sta imela mesa in dobrega mesa v izobilju in edina jablan pred kočjo jim je rodila same kiseljake. Pijon je pogodil vsako divjačino, ki jo je znala Naja skrbno in z raznimi dišavami pripraviti. Te dvojice so se izogibali vsi vaščani, ker jim ni šlo v glavo, da živi človek tudi ob sami divjačini, ne da bi moral biti radi tega v zvezi z gozdnimi besmi.

Zgodilo se je, da je bogovom prekipela jeza nad nepoboljšljivostjo ošabnih Brezencev prav v trenutku, ko sta bila pojedla Pijon in Naja tolstega divjega meriasca. Usula se je ploha, utrgali oblaki, voda je naraščala, že so plavale živali po valovih, ki so butali jezno in togotno ob gosto porastle gozdove na rebrih. Ljudje so bežali višje in višje. Valovi so jih dohiteli in objeli. Nekaj časa sta bežala tudi Pijon in Naja.

»Veš kaj, Naja, jaz sem presit, da bi mogel še više navkreber! Tolsti meriascec mi je na tudi popolnoma izsušil grlo. Žejen sem tako, da bi izpil vso to povodeni, seveda, če mi priskoči tudi tvoje grlo na pomoč!«

»Sama sem že mislila nato. Toda, Pijon, ali bi ne čakala še nekoliko, da se nabere še več vode, kajti tudi moja žeja je neznosna!«

»No, na počakajva, da nama voda sama v grlo priteče, se nama vsaj ne bo treba sklanjati!«

»In ne spregati!« je še dodala Naja, nato sta se pa lotila piti, da so nastali okrog njunih ust kar opasni vrtinci. Pila sta, da voda ni mogla skoro tako hitro upadati, in pila sta, dokler niso pričale le še posamezne luže, da je bučalo tam še pred najkrajšim časom veliko jezero.

»Ali se ti ne zdi, Naja, da sva le prezgodaj začela piti. Človek ne pride še do pravega okusa, pa mu že izgine dobrota!«

»Seveda, toda ti sam, Pijon, si vse zakrivil. Bil si presit, da bi se bil vzdignil le še za par smrek v rebri. Koliko boli bi se bila voda razširila, koliko boli poglobila!«.....

To baike sem postavil nalašč na prvo mesto. Dognal sem no dališem razmotrivanju, da odkriva baike o Pijonu naistarejšo dobo, naj govorijo že o vesolinem potopu ali pa o nekdanjem jezeru, ki ga omenja tudi Simon Rutar. V pr-

vem slučaju bi bil Pijon Brezencem to, kar je bil Noe Hebrejcem, Devkalion Grkom, Fu-hi Kitajcem in Tomatu Indijancem. In kakor se je rešil Noe v barki, Devkalion v čolnu, Fu-hi na nosorogu, Tomatu na želvi, tako je pripomogel meriascec Pijonu do rešitve. V drugem slučaju pa posebej Pijon brezno, ki je pogoltnilo nekoč veliko gorsko jezero in ki je tudi dalo ime vasi. Iz obeh slučajev pa spoznamo, da je imela Naja pred vesoljnim potopom in po vesolinem potopu, oziroma v predjezerski in v pojezerski dobi zadnjo besedo.

Druga baike.

Potomci Pijona, Pijoni imenovani, so postali pravi mehkužneži in strahopetci, kakor bi jim bila kri po žilah zvodnela. Okrnila iz listja so zamenjali s kožami ubitih živali, borna stanjšča iz vejevja izpremenili v lesene kočje, nekatere so bile celo zidane. Trda ležišča na golih tleh so nekoliko privzdignili, napolnili jih z mehkim mahom, suhim listjem in senom, vode niso več zajemali z roko in samo ob gotovih prilikah so pekli na ražnju. Napravili so si bili lesene in ilovnate posode. Prvak med Pijoni je bil pa Buias, ki je čepel na gorskem ognjišču opravljal tudi svoje vladarske posle.

Buiasovi sestri se je narodil sinček z imenom Navih. Nekaj tednov po svojem rojstvu je Navih porabil priliko, ko se je bila odstranila mati za hip iz sobe, zbedel se z iglo in se zadovoljno nasmehnil, ko je pritekla iz žile prava kri in ne voda.

V dvajsetem letu je šel Navih v gozd, da poseče jelko. Tu uzre krasno devojko nabirajočo sočnih malin.

»Kdo si pa ti, dekle, in kaj delaš sama v temnem gozdu?«

»Jaz sem tukajšnja gozdna vila!«

»To lahko reče vsaka naša dekla! Povej mi rajši, ali si dobra ali zločesta vila!«

»Dobremu sem dobra, zločestnemu pa zločesta! Izbiraj torej!«

»Če si res vila, potem se prištevaš k onim bogovom, ki niso mogli toliko vode proizvajati, da bi je ne mogla izniti v par požirkih dva moja prednika. Škoda, da si tako čedna in da tako grdo lažeš!«

Zabliskalo se je, zagrmelo, vila je izginila, iznad visoke smreke je na slišal Navih grozen glas: »Razžalil si vilo, dvomeč o njenem božanstvu. Prej ti ne bo odpuščen, dokler se ne zadaš brezplačno svoiemu uicu Buiasu za hlapca in dokler ne izvršiš vseh njegovih ukazov. Šele potem te ne bo več preganjala moja jeza!«

»Lepo si jo zavozil!«, je besedičil Navih sam sebi, stonajoč brez jelke proti domu. »Kaj na se ti je bilo treba spreti s tako dražestnim bitiem! Vidim, da pluje po tvojih žilah še vedno voda. Če bi bila kri, bi nikdar ne očital krasni devoiki grde laži. Kaj pa, če ti ukaže ujec izniti domači potok?! Brrrr!« In pri tem se je Navih stresel po vsem telesu, njegove misli so na romale k sosedu Mamilu, ki je iz drnulj kuhal ognjene kapljice, ogrevajoče človeško telo

v najhujši zimi in vlivajoče v vodene žile življenja in poguma.

Navih jo je mahnil v domači vasi naravnost k svojemu ujcu Bujasu. Proglasivši dve razsodbi in premotrivši z večšim očesom dobljeno razsodnino v obliki debelega janca, je bil pravkar dovršil Bujas svoje vladarske posle, seveda vedno čepeč na gorkem ognjišču, ko je stopil njegov nečak predenj. In preden ga je sploh mogel odsloviti, češ uradne ure so že minule, je že izpregovoril Navih.

»Bujas, tvoj nečak ti želi sreče, zdravja, zadovoljstva in spretnega hlapca! Zadnja želja se je že v tem hipu izpolnila. Razpolagaj z mojimi močmi, tvoje ukaze hočem brez vsakega plačila, brez vsake mezde izvršiti!«

»Pametno govoriš, vidim, da si pravi sin moje lastne sestre! Stopi na Snežno Glavo, poišči medveda, ki se klata med skalovjem in po goščavi, in prinesi mi njegovo kožo! Srečno pot!«

In Navih je moral nazaj v gore. Hodil je in zvečerilo se je, hodil je in nastala je temna noč, hodil je in danica je zablščala. Šele ko se je prikazalo jesensko solnce izza planinskih grebenov, je zagledal Navih od daleč zver, ki je lomastila počasi in preudarno naravnost proti njemu. Takoj se je spomnil nauka svoje babice, da se medved ne loti nikdar mrtvecev. In koj si je osnoval bojni načrt. Pogumni lovec se je vrgel na tla, zadržal sapo, zamizal, a ne popolnoma, z desnim očesom je skozi napol odprte trepalnice nameraval opazovati dogodke, ki se bodo odigravali. Radoveden je bil, če pozna tudi medved nauk njegove babice.

Počasi in preudarno se je približal medved. Bilo ga je skoro pol voza. Medved je prevohal ležečega Navih od nog do glave, dotaknil se s svojim strašnim gobcem njegovih ust in njegovega nosa, že je zamahnil s svojo grozansko tacio, da da dozdevnem mrliču smrtonosno klofuto, ko zavpije neustrašni lovec v smrtnem strahu, ležeč še vedno nepremično na tleh:

»Jaz sem v resnici popolnoma mrtev, raca buzaronska! Kar ve moja babica o tebi, bi tudi ti lahko znal o samem sebi! Sramuj se in fej te bodi!«

Medved, sicer počasna, a preudarna zverina, je zazibal glavo na desno, na levo kakor običajno, ko razvozluje zamotana vprašanja, zagledal se v mirni, od strahu pobeljeni obraz, in se slednjič spomnil svojih dolžnosti napram mrličem. Razsrdilo ga je njegovo neznanje najpreprostejših naravnih pojmov v tako odločilnem trenutku, in prišedši do tega spoznanja, je medved od same jeze skočil iz kože.

Kakor bi bil čakal samo še te prilike, je Navih vstal in smuk! bil je že v medvedovi koži. Medved, nag, gol in bos, je pa kmalu nato zmrazil v poznojesenskem jutranjem mrazu.

Po vsem životu se je tresel Bujas, ko mu je hrabri nečak razprostrl orjaško kožo po ognjišču. »Nehaj, in ne nosi mi več odslej dokazov.

Brez teh ti hočem verjeti! Sedaj pa izgini in dobi mi na Snežni Glavi volka!«

Že dva dni in dve noči je vrtoglavil Navih brez oddiha po strmih pečinah in pečnatih strminah, ne da bi bil izsledil volka. Toda kogar se loti lovska strast, ga ne izpusti zlepa iz svojih krempljev. Le nekoliko časa se je hotel odpočiti in si nabrati novih moči, zato je sedel pod hrast, čigar staro deblo in nagubančena skorja sta mu priklicala v spomin njegovo babico. Mu li ni bila ničesar povedala o volku? Seveda mu je bila! Če se o volku govori, pride! On je pa letal že dva dni in dve noči okrog brez najmanjšega uspeha!

»Volka moram dobiti,« si je govoril na glas, »če se ni zmotila moja babica!« Ni še doobra izpregovoril celega stavka, že je začutil bolečine med stegni in spoznal, da je vsled dolgo trajne, neprenehljive in utrudljive hoje dobil slednjič — volka.

Bujas se je bil zaprl še pravočasno v hišo in ni hotel sprejeti nečaka. Groza ga je bilo morebitne volčje kože, če ne celo žive zverine. »Ne odpiraj mi vrat! Šibkega sem zdravja, vsak prepah mi lahko škodi!« se je slišal glas iz notranjščine. »Saj ti verjamem, da si dobil volka!«

»Kdor čepi zdržema na gorkem ognjišču, seveda ne dobi volka!« je modroval sam s sabo Navih in prestopoval pred vrati, ker ga je volk le preveč ščepel.

»Dragi Navišček, stopi bliže k vratom, kar ti sedaj nalagam, ostani med nama dvema! Dam ti novo in zadnjo nalogo. Težavna je in skoro dvomim, da jo zmoreš.« Glas iz notranjščine je postajal tišji in tišji in Navih je moral nasloniti uho na deske, da je razumel besede. »Poslušaj me dobro! Ukroti mi moje taščo!«

»Rajši bi jo užabil,« je odgovoril tiho Navih pred vrati.

»Ne zbijaj šal in ne skruni važnega trenutka!« se je zgražal glas iz notranjščine. »Sedaj pa na delo! Jaz grem radi šibkega zdravja zopet na ognjišče!«

Žalosten se je odstranil Navih od učeve hiše. Njegov poskus, spraviti zadnjo nalogo v zvezo z živalstvom, kjer bi mu znala babica s svojimi levimi nauki dobro svetovati, mu je šel po vodi. O taščah pa ni nikdar pravila babica svojemu unuku.

Dolgo časa ni vedel Navih, kaj naj ukrene, kako naj se loti težavne naloge. Šele ko je zazibal glavo na desno, na levo, kakor ga je bil naučil medved, je spoznal, da ne poide brez temeljite priprave. Privaditi se treba grozi, pojekliti živce, ukrepiti telo, ojunčiti srce, in še izostane uspeh!

Zopet io je mahnil Navih v gore. Nalašč je stopal kraj omotičnih prepadov, spuščal se vanje prijemajoč se za prhle korenine in sipko skalovje, jezdaril trhleno vejo na visokem hrastu tik pod njegovim vrhom. Zdražil je bika na paši in dirjal pred besnežem čez drn in strn,

Pozdravljal je lepa dekleta s »strašilom, pokveko, spako« in ni se branil, ko so ga razdražena dekleta bila, praskala in mu pulila lase z glave. Obgovarjal je starejše žene s »srčkom, liljo, devojčico,« in ni se branil, ko so ga razkačene žene bile, praskale in mu pulile lase z glave. Sprijateljil se je na ta način z grozo. S tem, da je šel Navih še k sosedu Mamilu na orehovo lupino oživljajočega drnuljinega soka, je dovršil svoje priprave. Ne več omotičen, z jeklenimi živci, utrjenimi mišicami in junaškim srcem se je napotil k uju.

Pred hišo ga je ustavila Bujasova tašča. »Stoj! Da mi več ne prestoniš praga naše hiše! Ne dovolim, da bi se še dalje pajdašil moj zet s takim fantalinom! Okrvavil si mi ognjišče z medvedjo kožo, da se še vedno poznaio madeži, zarotila sta se, ni dolgo temu, na pragu šetajoč, zoper nevem koga! Dovolj! Da se mi več ne prikažeš pred oči! Poberi se!«

Navihu se je stemnilo pred očmi. živci so mu odpovedali, mišice so se mu pomehčale, srce mu je skopnelo, onesvestil bi se bil popolnoma, da ni vplival Mamilov tekoči ogenj.

»Ne huduj se Getora! Ne boj se, da ti sneljem zeta na kriva pota! Prišel sem, da te zasnuhim!« Ni mogel, ni znal, ni smel drugače! Vsako drugo pojasnilo bi ga bilo sprijaznilo z njenimi nohti.

»Kaj res?! Govoriš resnico? Oh, zlato moje Navihili! Kar v hišo, da pogostimo z janičevino in divjo medico junaka, kakršnega si je želelo moje srce in po katerem je koprnela moja duša!«

Tako je ukrotil Navih svojemu uju njegovo taščo, sebi pa ni mogel nikdar ukrotiti lastne žene. Trpel je kakor trpi črna živina pri brezsrčnem hlapcu, a tožil ni nobenemu svojih nadlog. Čudil se je le dejstvu, da je vstajal sleherni jutro bolj truden, izmučen, razbit, nego je bil prejšnji večer legel spat. Sčasoma je opazil, da mu daja žena Getora piti vsak večer pijačo, ki ji je bilo skoro gotovo primešano čarovno uspavilo.

Vkljub paznosti njegove žene se je posrečilo nekoč Navihu izliti si skrivaj pijačo za vrat. To pot je »zaspal« še pred običajno uro. Okrog polnoči, ko se najlepše spi, je vstala Getora, odprla okno, sedla na metlo in frk! že je zletela visoko, visoko po mrzlem nočnem zraku v jasni mesečini proti Snežni Glavi. Ves začuden je gledal Navih za svojo ljubo ženo.

»Tako torej!« je modroval Navih, »Opazam, da mi še ni odpustila vila, še vedno me preganja! Sedaj mi je celo naprtla čarovnico! Ta je pa lepa! Zgoditi se zna, da bom moral jutri, če se pokvari metla, to nadomestovati in nositi Getoro v polnočnih urah po mrzlem zraku. Ne! Samemu sebi dam nalogo: odkrižaj se čarovnice! Ali ona od hiše, ali jaz!«

Žena mu je bila že zdavno izgnila v višave, a Navih je še vedno strmел za njo in razmišljal. Spomnil se je zopet svoje babice in njenih naukov, ki so ga bili že večkrat izvlekli iz

škripcev. Vsaka žena se boji miši, tako se mu je nekoč izpovedala babica in edino-le miš ga bo morala rešiti.

Trdno je še spal Navih, ko se je vrnila Getora. Naslednji večer je s posebnim užitkom izpil tekočino, zaspal, spal kakor klada in se vzbudil pozno v jutro. Žene ni bilo nikjer, ni se vrnila ne prvi dan, ne drugi dan. Tretji dan mu je prišel praviti sovaščan Cevir, da je videl ležati na planini pod Snežno Glavo pet ženskih trupel.

Kaj se je bilo zgodilo? Navih je ujel živo miško, privezal jo k metli, in ko je rajala Getora s svojimi tovarišicami na metlah po zraku, je skoro gotovo opazila ta ali ona med njimi miško, zavpila, ženske so poskakale z metel in se ubile.

Vila je pa nato odpustila Navihu vse žalitve, sprejela ga v svoje posebno varstvo, prekrbela mu mlado, lepo in umno družico in ko je Buias kmalu potem umrl za pljučnico, je zavladal Navih nad svojimi sovaščani in jih sodil pravično, ker je bil odpravil razsodnino. Vsi so ga radi imeli.....

Tudi v tej bajki se skriva zgodovinsko jedro. Sploh moramo deliti bajko na dva dela. Prvi del nam razjasnuje, kako je bilo prvo človeštvo v stalnem boju z divjimi zvermi (medved, volk). Te zveri so se morale polagoma iztrebiti, da so si zagotovili naši predniki v sivi preteklosti miren in nemoten obstoj sebi in svoji živini. S hrabrostjo, vztrajnostjo, večkrat tudi z zvijačo so rešili to nalogo prav dobro.

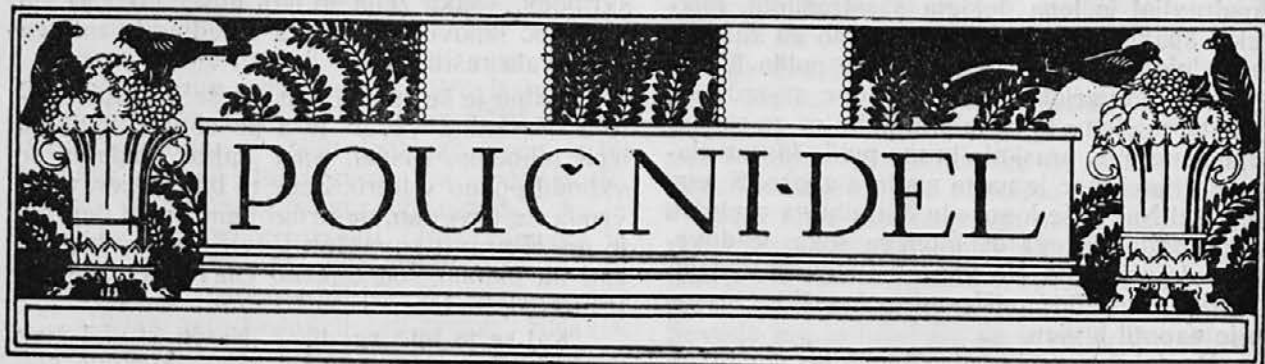
Živo nas spominja Navih grškega Heraklesa. Boginja Hera (vila) je sovražila Heraklesa (Navih), ki je moral izvršiti svojemu slabotnemu in bojazljivemu stricu Evristeusu (Bujas) dvanajst nalog, med kojimi je bila prva: zadavljenie nemeiskega leva (medved), čigar kožo je nosil junak vedno s sabo in ki je postala znak njegovega junaštva.

Drugi del bajke je nekaka alegorija veličastne zmage pomladanskega solnca. Solnce (Navih) premaga s svojimi, v vsak kotiček prihajajočimi žarki (miš) po daljšem boju z duhove temne noči in mrzle zime (čarovnice).

Bajka o Navihu nam pa razkriva tudi takratne družinske razmere. Že od pamtiveka, to lahko trdimo brez vsake skrbi, je bila prva vzgojiteljica vsakomur le njegova babica. Mati nima časa, mora kuhati, pomivati, pospravljati, šivati in krpati, otroci so pa izročeni babici, koje prve pravljice in prvi nauki ostanejo unakom vedno v spominu. Da pa obstoia po večini nekako nesporazumljenj med taščo in zetom že od starodavnih časov, temu se ne smemo čuditi, ako pomislimo, da izviraio ta nesporazumljenja od strani tašče edino le iz njene sebične ljubezni do lastne hčere, lahko pa tudi iz drugih vzrokov.

Koliko lepih naukov črpamo iz zgodovine, ako jo razumemo in se poglobimo v vse njene tajne in odkrite predale!

(Dalje.)

POUČNI DEL

VALENTIN STANIČ.

OBRAZI NAŠIH MOŽ. DR. J. LOVRENCIČ.

RVO polovico prošlega stoletja izpolnjuje na Goriškem Valentin Stanič, prvi pionir, ki je smotreno delal na polju goriške kulture. Njegovo delo je bilo vsestransko in zasluži, da se ga Goričani ob 75 letnici njegove smrti in kot pripravo na spomin 150 letnice rojstva spomnimo! Naj nam bo vzgled odločnosti, požrtvovalnosti in podvzetosti v času, ko nam je teh čednosti posebno potreba!

Valentin Stanič se je rodil 12. februarja 1774 v Bodrežu pri Kanalu v premožni Cerovškovi hiši, kjer so imeli poleg njega še petero otrok: štiri hčere in sina Tomaža. Ko sta fanta odrastla, je »oče Andrej želel, da bi se (vsaj sinova) šolala«. Pa kje? V Kanalu tačas še ni bilo šole. Na vsem Pomorskem je bilo tedaj komaj deset podeželskih šol - trivialk, všteti nunske šole v Trstu, Gorici in Korminu. Od 1772. je bila v Gorici normalka s pripravilnim razredom za slovenske dijake, ki niso bili zmožni nemščine in gimnazija, ki je bila one dni prešla paristom v roke, prve trivialke v slovenskem delu dežele pa so bile v Boycu 1776 in v Tolminu ter Rihenberku 1777. Očetu Andreju zdaj ni kazalo za začetek drugega ko pomagati si na poseben način. Navprosil je »branja in pisanja veččega znanca iz Lomskih legov na Tolminskem, naj mu pride fanta poučevati, kar je tudi rad storil. Oba sta se dobro učila, toda Valentin je Tomaža daleč prekosil: zato si je oče mislil, kaj bi bilo, ko bi ga v šolo dal, če ne bo gospod, bo pa vsaj več ko navaden kmet. Materi je bila ta misel všeč.« (Glas 1873).

Tako si je utrl Valentin že doma pot, ki ga je pripeljala v duhovski stan.

Blizu 16 let star je šel Valentin z očetom na Trbiž, kjer se je vpisal v trivialne šole. S Trbiža je prišel v Celovec, dovršil tam gimnazi-

jo in nadaljeval potem modroslovne študije in bogoslovje v Solnogradu. Dne 6. januarja 1802 je bil posvečen v mašnika in jeseni istega leta nastavljen kot samostojen kaplan na Banišicah, kjer je služboval »pod polrazpadlo slamnato streho skozi šest let in pol.«

Staničeva solnograška leta so v toliko zanimiva, ker nastopa v njih naš Valentin kot veleturist in ker datirajo iz te dobe njegovi prvi spisi. Nad vse zanimiv je popis njegove ture auf den Hohen Göll, ki se nahaja v rokopisu v monakovski dvorni knjižnici. Bil je tudi na Velikem Zvonarju in po drugih visokih vrhovih srednjih Alp. Na svojih turah je prišel v dotik z raznimi podobnimi veljaki in učenjaki, ki so ga visoko cenili. Daleč od domovine je vendarle z liubeznijo mislil nanjo in na svoj materin jezik. Govoriti ga v tujini ni mogel. Zato ga je začel pisati. »To pesm sim bil v Salzburgu 1797. slošil« piše v svoji »Večerni pesmi.«

Vesetje do turistik in veselje do pisanja datira torej že iz dijaških let. Ne motim se, če trdim, da je Stanič že v Solnogradu dobil v roke Mildheimsko pesmarico in že takrat poskušal s prevodi, ki jih je pozneje nadaljeval in končno tudi izdal.

Dušnopastirsko delo na Banišicah ni moglo biti one dni ravno naporno, ker Staniču je ostajalo toliko časa, da je bil učitelj in tiskar, književnik in mizar, turist in umni sadjerejec, zdravnik in kmet in kdo ve, kaj še vse.

Učitelj; videli smo, kako je bilo s šolami v onih časih. Staniču ni dalo srce, da bi miroval in pustil mladino rasti tja v dan ko drobni- co v gmajni. Zbiral je otroke okoli sebe in jih učil v farovžu ali na vrtu, pred cerkvijo ali na pašniku: vsako priliko je porabil. Pisanje in branje, računstvo in telovadba, da celo astronomijo jim je razlagal! In petje je bilo na dnevnem redu. Če je zmanjkalo pesmi, jih je pa sam zložil ali priredil, jim posikal napjev in kmalu se je glasila »nova« viža z griča in pašnika, s dolja in z njive:

Sim le pasterica — v Lokovcu doma,
Pa žalost ne pride — do mojga srca! —

Jest tudi prepevam — vesela vselej,
Gredó mi pak dnevi — ko ure naprej.
Jest zjutro prepevam — prepevam zvečer,

In tako zasliši — petje marskater.
 Tak slišal me peti — kaplan Bajnški je,
 Je rekal, de pesem — dost dobro mi gre.
 Kir z mojim veseljam — je njek kontent bil
 Je meni prec potle — to pesem nardil. —
 Je slišal me peti — pa vidil me ni
 Zato me ta pesem — toljk bolj veseli! --

In pesem je morala služiti tudi kot vsposod-
 budni klic v šolo! »Pesem deklice, katera je v
 šolo hodila« nam priča to dovoljno. Poslušaj-
 mo njeno modrovanje:

Sim v šolo hodila — vučila terdo,
 Kar znam bi ne dala — za lepo zlato!
 Kaj nuca lepota, — denarji, blago,
 Če v srci in glavi — pa prazno bi blo.
 O praznim veselo — mi čas naprej gre,
 Če pasem znam brati — kaj lep'ga za se,
 Po zimi le praznim — čas dolgo terpi.
 Jest berem al' pojem — še prev'č mi hiti.
 Deb' jest obolela — tolaž že jimam,
 Serce bo veselo — kjer brati kaj znam.
 Vse čaka veselje — en drug ne pozna.
 Ktir v šolo ni hodil — ktir brati ne zna.
 Scer so se smejali — de v šolo sim šla:
 »Bo dohtar so djali — mi smo raj doma.
 Šol neso jimeli — naš stariši vsi,
 So vendar živeli — tak bomo tud mi!«
 Zdaj s' mor'jo sram'vati - kjer vidjo kaj vem,
 Prepozno spoznali — da navk tiče vsem!

Vedeti moramo, da je Stanič »prijatelj cer-
 kvenega, pa tudi poštenega veselega petia že
 prva leta svojega pastirovanja v kanalskih
 hribih — na Banjšicah — noč in dan tuhtal, ka-
 ko bi Slovencem, ondi bivaiočim, z lepim pe-
 tjem postregel. Pelo se je sicer tudi takrat po
 vseh cerkvah, ali tako, da je človeka kar po
 ušesih trgalo: krožilo se je po leti na paši, po
 zimi za zapečkom, vendar časih tako, da je
 poštenega človeka rudečica polivala. Kaj stori
 rodoljub Stanič? Od hiše do hiše nabir-
 a stare pesmi, jih popravi, vsega
 rogatega in kosmatega očedi in v
 Vidmu tiskati da. Da je s tem pravo za-
 del, nam priča veselje, s katerim je ljudstvo
 njegove pesmi pozdravljalo.« (Glas II. 1873.)

Res je, da je dal poprej natisniti v Vidmu
 nekaj pesmi, ki jih je nabral po deželi, a — tis-
 kal je tudi že na Banjšicah! L. 1807 je bila na-
 tisnjena v tej zapuščeni gorski vasi v — Stani-
 čevi tiskarni (kupil je bil črke v Gorici) »Pesm
 der pre predomishlovanju Jezusovega tr-
 pjenja.«

Turistike tudi na Banjšicah ni opustil. O-
 biskal je ponovno Mangart. Prestreljenik. Krn.
 Kuk. Jalovnik in 21. septembra 1808 je bil na
 »sivem patriarhu« Triglavu ki ga je prvi s
 pomočjo barometra meril (Wallfahrt str. 8.)
 Tudi to turo je popisal. Priobčena je bila pozne-
 je — a le fragmentarno — v »Laibacher
 Blattu.«

Stari Banjškarji so popisovali Paulusu -
 Levcu Staniča tako-le: »Bil je, gospod, bil je
 zdravnik, bil je kmet, zidar in mizar; pa tudi o-
 tročji, dober, pa tudi hud. Nikoli nij bil pri mi-

ru, vse je delal, vse skušal, vse uganjal; no-
 beno delo mu nij bilo preveliko, da bi ga ne bil
 omagal, nobeno premajhno, da bi se ga ne bil
 pobrirel. Vse kar je videl in slišal, vse je hotel
 tudi sam znati, narediti, vse, vse! Hip časa ni
 potratil, vedno je imel kaj v rokah, bodisi še ta-
 ko malost, vedno je delal. Z vsakim je moral
 govoriti, bodisi tudi otrok v srajčici; če nij imel
 drugega opravka, se je igral in norčije uganjal
 z njim. Vsakega je ustavljal na potu ter ga kaj
 popraševal — vsi so mu bili enaki. Vse je
 pregledaval, vse prehodil, na vsako visočino
 se je splazil, vsako norčijo uganjal, a vedel je
 vse s svojo šegavostjo osoliti, da se mu je mor-
 al vsak smejati.«

Po šest in pol letnem pastirovanju je bil
 prestavljen Stanič 1809 v Ročinj, kjer je deset
 let in pol »nasel 2000 duš« kakor sam pravi,
 (Wallf. 8.) Kakor na Banjšicah tako je Stanič
 tudi v Ročinju osnoval šolo, učil petje,
 telovadbo, razlagal svojim učencem v lepih
 nočeh astronomijo, učil kmete umne
 sadiereje, vpeljal je novo kmet-
 ijsko orodje, nastopil proti trpin-
 čenju živali — za prevažanje telet v Gori-
 co je skonštruiral poseben voz! — in ob epide-
 miji črnih koz je v Ročinju cepil ljudi pro-
 ti tej bolezni, menda prvi v bivši Avstriji,
 ker malo prej je angleški zdravnik Edward
 Jenner iznašel serum in vpeljal cepjenje.

Kako je skrbel Stanič za šolsko mladino v
 Ročinju, nam poroča Slomšek: »Ker v Ročinju
 šole bilo ni, so se nje sami lotili ino otroke brati
 učili. In ker so bile tistokrat slovenske bukve
 redke, ino po dve po tri fare katekizma. Evan-
 gelja ali pa molitevskih bukev poznale niso, tu-
 di razen Ljubljane v drugih mestih slovenskih
 knjig za gotove dnarje ni bilo kupiti, so Stanič
 rainimu slovitičnemu gospodu Jožefu Balantu pi-
 sali, ki so tistokrat učitel desete šole v Ljub-
 liani bili, naj jim, koliko premorejo, bukvic za
 šolarje pošlejo, kar so Balant tudi radi storili.
 Ino tako sta se blaga moža ziznanila ino po-
 prijatnila.« (Drobt. 1848 str. 83.)

Ta Jožef Balant je bil poznejši škof goriš-
 ki, ki je pozval Staniča koj po svojem prihodu
 v Gorico!

O Staničevem cepljeniu pa poroča:

»Ravno se je tiste leta razvedilo, kako se
 otrokom kože stavijo ino oni hude bolezni ob-
 varujejo. Hitro so se raini Stanič te dobrote pri-
 ieli ino so prvi otrokom v svojem kraji kože
 staviti jeli, ter s ternam, ker družiga takiga no-
 žiča imeli niso, kože vcevali. (Str. 84.)

V ročinjski čas Staničevega življenia nade
 francoska okupacija in ž nio vred precejšnja
 demoralizacija ljudstva kateri je sledila šiba
 božia: suša in lakota. Te razmere nam Stanič
 lepo očrta in pokaže v »Proshnji sa do-
 brolejtjo. Per grosno veliki lakoti v lejtju
 1817 dershana v' Rozhinju.«

»Voinska in sovražnik so bili že nas obo-
 žali. Večleitne mokre, merzle in hude vreme-
 ne so dele in trude naših rok končovale! Ne-
 srečne, nefrugovitne lejtja so prišle eno za dru-

gim. Grozne daille so vse naše premoženje iz naših rok potegnile. Zasluzbe ni nobene.... Vse smo skušali, povsot pomoč iskali, ino na nobenimo kraju jo nismo našli! —

»Kje je ta prvi začetik našiga vboštva in lakoti? Morebit vojska in huda lejta? Zakaj so pa tajiste prišle? Nespametni človek perpiše začetek svoje nesreče Bogu ali svetu; in pozabi, de on s a m si vezhi del svoje terplenje dela! Aku bomo mi s pametio premislili, tako bomo našli, de mi s a m i smo si naše reve napravili.....

»Mi smo imeli dobre lejta! Namesto hvaležnost Bogu skazati, kaj se je godilo in vidilo? Žertje ino piančovanje, tepežnice in nepokoj; tožbe ino pravde so se veči del le iz hudobije, sovražtva in prevzetnosti delale! Tudi delovci ino poslki so bili prevzetni, nezvesti ino niso mogli kontenani biti. Ja celo berači al vbogi so se iz preietiga daru špodelali!«

»Ljudje so bili razvuzdani: — vojska ie mogla priti za jih poštrafati! Al na mesto nobolšati, so še hujši, nebovrlivši ino nezvestejši... Zerkve, kraii molitve, so prazne, oštarije ino kraji tega greha so polne bile!

»V dobrih lejтах se je dar božji nepridno nugal in zometal, ja celo dugovi so se takrat delali! Namesto pridno delati, kar je poklic in dolžnost vsakiga človeka, so se lih takrat tolko nih pohajati, peklati — ali celo krasti navadli! Skorai nobena špiža, noben sad, noben nerdelk ni bil več zadosti dober! Čez vse se ie znalo kaj tadelati! Tudi ofert je veliko taužent iz dežele poslala! —

Ali niso bile te razmere pred sto leti do malega slične onim, ki smo jih mi sami preživljali pred vojno? In povojne razmere ali niso tudi že podane v Staničevih besedah?

«Vse ljudstvo je v jokaniu kruh prosilo, vse to svoje je od sebe dalo, deb si življenje ohranilo! Sirote smo postali brez pomočnika! Naše oči so otemnele, naša usta se je kakor peč nosušila od grozovitne lakoti!«

Kakor da sliši človek besede iz l. 1917 in naslednjega leta. Besede, ki so spet veljale baš ob stoletnici!

Kakor psalm lepo izzveni ta prošnja — navedel sem le odlomke, ki so značilni za tedanje razmere, kar nai zadostuje obenem za primer Staničevega jezika v prozi —, ki je res prikliala dobro leto. Ko se je pokazal prvi klas na polju, ga je Stanič vtrgal, del v monstranco, izpostavil z Najsветеjšim in blagoslovil ljudstvo, ki se je jokalo....

V onih letih pomanjkanja in lakote je pri skrbel Stanič ljudem tudi zasluzka. Pisal je prošnje naravnost na cesarja in prosil za odpomoč. Eni takih prošenj je sledila gradba kanalskega mosta, katerega izvršitev je vodil in nadzoroval Stanič. Če je utemeljeval Stanič svoje prošnie:

Uns drückt Not,
Franz, gib Brot.

Sonst, o Gott,
Schmeller Tod!

se je moral »dobri Franc« usmiliti revnih Ročinjcev in njihovih sosedov! —

Svojo tiskarno je prenesel, kajpada, Stanič z Banjšic v Ročinj, kjer so »stroji« tudi delali. V Ročinju je natisnil tri pesmi, in sicer »Sacris solemniis ali cerkovna peissem od Svetiga Reshnjega Telesa«, »Na moje lube sholerje in sholerze« ter »Stabat mater ali zerkovna peissem od shalostne matere Boshje.«

V Ročinju je po mojem razvil Stanič najbolj svojo pesniško — če smem rabiti besedo — delavnost: večina njegovih originalnih pesmi in prevodov datira iz te dobe. Prevajal je večinoma iz obširne Mildheimske pesmarice, zbirke nemških pesmi, urejene po letnih in življenjskih dobah, po stanovih in vsemogočih oddelkih. Ob tej pesmarici je imel tudi »Melodien zum Mildheimschen Liederbuche«, katere je s svojim prevodom razširil med ljudstvo.

Po čez desetletnem vsestranskem prosvetnem in gospodarsko - socialnem delovanju v Ročinju je bil Stanič 1819. leta prestavljen v Gorico za kanonika in je postal obenem šolski nadzornik — vikši ogleda šol; z nezmanjšano vnemo je tudi v mestu zastavil vse svoje moči za probujo naroda in človekoljubnosti. Umril je 29. aprila 1847.

Književne in karitative zamisli, ki jih je Stanič v ožjem krogu izvajal na Banišicah oziroma v Ročinju, je hotel realizirati v Gorici na široko, tako da bi cela dežela čutila blagoslov njegovega dela.

Iz lastne izkušnje je vedel, kako rabi ljudstvo, kar ga je pismenega, domačih knjig. V Gorici jih ni bilo, še v Ljubljani je bil tedaj književni trg beraškoubog. In Stanič je začel dajati iz lastne zakladnice. Dve leti po svojem prihodu v mesto je že izdal »Pesme sa kmete ino mlade ljudi«. V Gorici 1822. Natisnil Peter de Valerji zes. kralj. priv. bukua natislovaviz. — Se vdobé per V. Stanig, vikshimu zhuvaju zes. kralj. shol.

Knjiga obsega dve tiskovni poli male ošmerke vsebujoč 24 številkk pesmi in na zadnji strani oklic na ljubega bravca. Pesmi so razen dveh prevodi iz omenjene Mildheimske pesmarice. Prevodi so za tedanje razmere — dobri. Ker ne spada v okvir Mladike, da bi o njih obširneje govorili, naj navedem samo par primerov! »Jutrajna pesem«:

Čast Bogu! Že sonce sije,
Vse k življenju spet zbudi,
In veselje se razlije
Čez vse stvarjene reči.
Čast Bogu! V začetku dneva
Njega hvali rožni cvet.
V gozdu, v zraku se odméva,
Povsod slišim tiče net.
Čast Bogu! se gozd razmeva,
Zver rujove hvalo mu!
Duša poj v začetku dneva
Alelujo Stvarniku!

(Str. 18.)

In še ono melodiozno »Drugo posem po tozli«, ki obsega 5 kitic, a sta zadnji dve bolj šibki!

Oh! včeraj je še bilo
Po polji tak' lepo,
Je žito rumenilo,
Oh včeraj je še bilo
Vse žito ko zlato.
Vse polno zlatih klasov,
Vse gosto in močno!
Naš živež je tam rasov,
Vse polno močnih klasov
Je tam precvetalo.
Vrskali smo veseli,
Skladali pesme že!
Oblaki so se vzeli!
Ne bomo pesme peli,
Oh, prazno je polje. (Str. 10.)

Ta dva primera naj zadostujeta za vzgled Staničevega jezika in spretnosti v tej knjigi! Vse zanimivejši vpogled v Staničevo delavnico nam da omenjeni ogovor. Zdi se mi tako važen, da podam čitateljem celega. Tako se glasi:

Ljubi Bravec!

Na! nekaj, veči del iz nemškiga na slovenski jezik prestavljenih Pesem. Sim mislil, de bi znalo z njimi **Slovencam**, ki radi pojejo, **da malo takih Pesem imajo, vsluženo biti**.

De one veliko pomanjkanja imajo, spoznam tudi sam; pa dokler boljših ne bo, posluži se teh kakor moreš: tudi ni mogoče, per toliko srt slovenskiga govorenja, vsim dopasti! Starih bukuv navajenim bom prenov. in novih — prestar. —

Ako bi pak lete Pesme dopadle, ino obilne bravce vdobile, sim vam **nerpravljen še več drugih dati**, ino tudi skerbeti, de bi manj pomanjkanja v njih bilo.

Umnejše slovenskiga jezika, kakor sim jest, pak **prosim**, de bi jim, dopadlo, meni s svetam, ali **tudi s pesmimi na roke jiti**: za kar bi se jim iz serca zahvalil.

Vzami ljubi prijatelj! kakor pridna bučelca kar je dobriga, ino prepevaj hvalo našimu nebeškimu Očetu! vesel nad njegovimi lepimi stvarmi! —

Ali ni zanimiv ta ogovor? Stanič pozna Slovence v današnjem pomenu, ko njegovi sodobniki v Ljubliani govore le o Kranicih! Pa to mimogrede! Glavno je: iz prvega odstavka vidimo, da je Stanič zasledoval pazno domačo literaturo in da je opravičeno povdaril, kako »malo takih Pesem« imajo Slovenci. Če ne vnoštavamo cerkvenih in nabožnih pesmi, res tedaj nismo imeli drugega ko Vodnikove popevke!

ČIGAV JE DANTE. PROF.
DR. ANDREJ BUDAL

NAJGLASNEJE pa nam doni na uho vprašanje, čigav je Dante, če motrimo njegova dela in pretresamo, kaj so si njegovi sodobniki brali iz njih, kaj si je bralo iz njih šest stoletij, ki nas ločijo od Dantejeve dobe, in kaj si mi sami beremo iz njegovih del.

V 13. stoletju je sveti Ludvik, francoski kralj, naročil učenemu dominikancu Vincenciju de Beauvais, naj sestavi zbirko vsega znanja svojega časa.

Dominikanec je po visokem nalogu spisal kompilacijo z naslovom »Ogledalo sveta«. Poznamo še več podobnih poskusov srednjeveških znanstvenikov in pesnikov, ki so se trudili, da bi svaji dobi postavili neminljiv, veličasten spomenik. Stavbeni umetniki so skušali oživotvoriti ta ideal v slovečih gotških katedralah, ki so v svojem mnogovrstnem, pestrem bogastvu bile nekakšne okamenele enciklopedije vsega tedanjega človeškega znanja. Predočevale so prizore iz svetih knjig in legend, motive iz živalstva in rastlinstva, upodabljanje letnih časov, poljedelstva, umetnosti in znanosti, obrtov, moralne alegorije čednosti in pregreh in nebroj drugih prič srednjeveške kulture. Po deželah zapadne in srednje Evrope so se ta pretežno gotška stremljenja izprevrгла polagoma skoro v neokusen naturalizem, prodrla so tudi v Italijo ter se tu, na klasičnih tleh, plemenitila v italijanski realizem brez severne trivijalnosti. Pod vplivom porajajočega se humanizma in spomenikov antične umetnosti se je zdravi realizem ublažil ter se naučil iskati bolj lepoto nego zgolj krepkega izraza. Tako je antika bila bolj vzgojiteljica nego mati; ona ni naravnost ustvarila renesanse, temveč ji je pokazala pot. Vodila jo je varno mimo brezden in prepadov kakor Virgilij Danteja po peklu. A preden je Italija postala dostopna naukom svoje rimske prošlosti, je morala iti skozi gotško dobo. Njena prva, zgodnja renesanca znači z imeni mož, kakor sta slikarja Giotto in Daccio, že precejšen vrhunec. In tej dobi pripada tudi Dante, ki je Giotto ustvaril njegovo slavno sliko.

Dante združuje klasicizem in gotiko, a v tako visokem in vesolinem smislu, da ne more nikdar zastareti. Prva enciklopedija srednjega veka niso slavne gotške katedrale, niso velikanske učene kompilacije, pravo ogledalo sveta ni ono, ki ga je spisal Vincencij de Beauvais, temveč — Dantejeva »Komedijska«.

Zakaj je ravno o tem Dantejevem delu nastalo toliko nasprotujočih si mnenj? Zakaj so si ravno v razlaganju najglobljega pomena in zadnjega jedra »Komedijske« učenjaki tako malo edini, da so v teh šeststo letih nakopičili o niem cele gore globokoumnih komentarjev? Delo vendar ni tako strašno težko in temno, da bi brez obširnih razlag bilo nerazumljivo. Saj ga je Dante, veliki ustvaritelj in posvetitelj ljudskega književnega jezika, današnje italijanščine, spisal nalašč v preprostem narodnem jeziku, da bo delo umljivo in dostopno najširšim slojem.

Ko me je Avstrija zadnja tri leta svojega obstoja gonila po raznih koncih cesarstva z blazno zahtevo, naj streljam proti lastnim bratom, me je na vseli potih tega peklenškega pohajkovanja neprestano spremljala drobna milanska Hoegljeva izdaja Dantejeve »Komedijske«, opremljene z najbolj neobhodnimi stvarnimi razlagami. Prej mi ni bilo dano, da bi bil

»Komedijo« vso proučil. Zdaj pa sem se vneto zaglabljal vanjo, iskal v njej tolažbe in moči ter se kmalu prepričal, da nič ne pogrešam onih obširnih komentarjev, ki sem prej sodil o njih, da so za umevanje Dantejevih del nujno potrebni. Kaj bi človeku učena tolmačenja, če verno sledi sveti, jasni Dantejevi besedi? Ni mu treba dolgovoznih učenjaških razlag, kajti duh velikega Florentinca, ki tako mogočno in blagodejno preveva vsa njegova dela, osvetljuje jasno vso nedosežno mojstrsko zgradbo. Ta divnoveličastni onstranski svet, ki ga tvorijo pekeli, vice in nebesa, je obenem tudi najvernejše ogledalo tostranskega sveta v vsej njegovi zemljepisni in časovni razsežnosti. Dante je kakor nihče pred njim in nihče za njim zadel v mrežo umetniškega ustvarjanja ves naš planet z vsemi njegovimi vekovi vred ter zgostil ves ta svoj umetniški plen v dovršeno pesnitev, zasedrano v njegovi lastni dobi. To čuti in mora čutiti, kdorkoli stopi v čarovni kolobar Dantejevega ustvarjanja ter se blage volje prepusti magičnemu vplivu Dantejevih del.

Če vse to upoštevamo, nam bo tudi lažje umljivo, zakaj se vekovi in struje, dežele in stranke tako strastno prepirajo o njem ter se trgajo zanj. Vesoljnost njegovega dela je podelila Danteju takšno avtoriteto, da vse išče v njem lastnega opravičila, pritrjevanja lastnemu početju. Živa slutnja, da je Dante neminljiva vrednota, ki ne more nihče zlepa mimo nje, ne da bi s tem tudi samega sebe obsodil, poraja vedno znova prezanimivo dejstvo, da si Danteja že šest stoletij svojijo zase najrazličnejši činitelji.

Carducci se vpraša v 15. pesmi svojih »Rime Nuove«:

Dante, onde avvien che i voti e la favella,
levo adorando al tuo fier simulacro?

(Dante, kako da želite in besedo obožujoč dvigam k tvoji ponosni podobi?) In odgovarja:

Muor Giove, l'inno del poeta resta.

(Jupiter umre in pesni ova himna ostane.) Ostane tudi potem, ko je vse drugo, za kar se je Dante vnel, že razpadlo: »il santo impero, la corona del buon Federico, la chiesa... cui sorvola il tuo canto e al ciel risona.«

(... »sveti imperij, krona dobrega Friderika, cerkev... ki tvoj spev čez njo leti in od nje odmeva.«) Dante. »terribile giustiziere« (strašni soditelj), kakor ga imenuje G. Lipparini v svoji novi poljudni »Storia di Dante«, kljub vsej svoji srednjeveško globoki vernosti ali bolje ravno radi nie ostro biča v peklu nevredne cerkvene noglavarje, zlasti svojega sodobnika Bonifacija VIII. Na mnogih mestih se z ogorčenimi besedami bori za podvig Cerkev in za njeno izčiščenje. Toda Cerkev, tudi uradna vatikanska, je že zgodaj pozabila in opravičila te napade ter proglasila Danteja za svojega največjega pesnika. Z današnjo Cerkvijo bi bil Dante najbrž mnogo bolj zadovoljen, nego je bil s Cerkvijo svojega časa: kajti danes zavzema Cerkev v posvetni oblasti približno ono mesto, ki ji ga je že Dante določal. Ali v ta položaj je Cerkev

prišla proti svoji volji, v neprestanem očitnem ali prikritem boju z raznimi posvetnimi mogočniki, zlasti z mlado, nastajajočo italijansko državo, ki je bila še do nedavna prva in glavna nasprotnica cerkvene posvetne oblasti.

Tudi ta činitelj, italijanska država, proglašala Danteja za svojega največjega pesnika, »l'italiano più italiano che sia stato mai« (za najbolj italijanskega Italijana, kar jih je kedaj bilo), kakor se izraža Cezar Baldo. O Italiji svoje dobe je vzklikal Dante v 6. spevu vic:

»Ahi, serva Italia, di dolore ostello!

nave senza nocchiero in gran tempesta!

(Joj, sužnja Italia, gostišče bolesti, ladja brez krmarja v hudi vihri!) V istem duhu je ob šeststoletnici Dantevega rojstva proslavil Carducci Dantejev spomin v 24. pesmi iz »Levia gravia«, kjer pripoveduje, kako se Dante v tem letu, 1865., dvigne iz svojega groba v Raveni, stopi vrh Apenina ter se razgleduje po svoji ljubljani Italiji, gleda zlasti doli proti Firenci, ki je bila tedaj začasno glavno mesto Italije, in kliče:

»Ahi, serva Italia, di dolore ostello!

Ancor la lupa t'impedisce, e domagli spiriti tuoi domestico flagello...

Su, ribelli, e spargiuri, a Roma, a Roma!»

(»Joj, sužnja Italija, gostišče bolesti! Še te volkulja ovira in tvoje duhove kroti domača šiba... Kvišku, uporniki in krivoprisežniki, v Rim, v Rim!«) K temu Dantejevemu klicu pripominja Carducci:

Oh, quando i vivi a te salvar son lenti.

sacra Italia, per te pugnino i morti!

(Ah, ko so živi prepočasni, da bi te rešili, sveta Italija, naj se zate borijo mrtveci!) In še pozneje, ko so 20. septembra l. 1896. odkrili v Trentu Dantejev spomenik, je Carducci v novi prigodnici pripovedoval, kako je Danteju, ko je umrl, naročil glas od zgoraj:

»Italia Dio in tua balia consegna

sì che tu vegli spirito su lei

mentre perfezion di tempi vegna.«

(»Bog izročja Italijo v tvoje varstvo, da ti kot duh bediš nad njo, dokler ne nastopi izpolnitev časov.«) Nato nadaljuje Carducci:

Così di tempi e genti in vario assalto

Dante si spazia da ben cinquecento

anni de l'Alpi sul tremendo spalto.

Ed or s'è fermo, e par ch'aspetti, a Trento.

(Tako blodi Dante že petsto let v menjajočem se navalu časov in ljudstev po strašnem predgradju planin. In zdaj je obstal in zdi se, da čaka, v Trentu.)

Italijanska zgodovina zadnjih sto let nam živo priča, da so se mrtveci res uspešno in vztrajno borili za Italijo, za njeno ujedinjenje, neodvisnost in svobodo. In v prvi vrsti se je med temi mrtveci neprestano boril orjaški Dantejev duh, največji mrtvec Italije. Tega duha so bili polni vsi oni mnogobrojni ustvaritelji in graditelji današnje Italije od Viktorja Emanuela II., Garibaldija in Mazzinija pa do današnjega neznanega vojaka, ki so ga slovesno pokopali v narodni grobnici v Rimu. Današnja mogočna

ujedinjena Italija po pravici proglašča Danteja za svojega, kajti nobeden drugi Italijan ni s tako elementarno silo pospešil njenega postanka in završetka. Po pravici vzklika Gabrijel D'Annunzio Danteju:

Tu la vedesti col tuo profetico omniveggente
[occhio infiammato,
l'Italia bella, come una figura emersa dall'in-
[terno
abisso del tuo dolore, creata dalla tua stessa
[fiamma,

con i suoi monti,
con i suoi piani, con i suoi fiumi, con i suoi laghi,
con i suoi golfi, con le sue città ruggenti d'ire,
l'Italia bella!

(Ti si jo videl s svojim proroškim vsevidnim, užganim očesom, lepo Italijo, kakor podobo, vzniklo iz notranjega brezdnja tvoje bolesti, ustvarjeno po samem tvojem plamenu, z njenimi gorami, z njenimi ravninami, z njenimi rekami, z njenimi jezeri, z njenimi zalivi, z njenimi od srda rjovečimi mesti — lepo Italijo!)

Podobno tolmači tudi Carducci Dantejev vpliv v narodnem oziru (50. pesem iz »Juvenilia«):

Divin surse il poeta; e disdegnando
la triste Italia e per mancar d'obietto
pargoleggiante il gran vigor natio,
te salutò in desio,
alma Italia novella,
una d'armi di leggi e di favella...

E la sua voce
come voce di Dio da' sette colli,
tuonò sul mondo, e tutti a sè d'intorno
i secoli evocò.

(Vstal je božanski pesnik; in zametujoč bedno Italijo ter potročujoč veliko rodno silo, ker ni bilo vrednega predmeta, je tebe pozdravil v hrepenenju, divna nova Italija, edina v orožju, postavah in besedi... In glas njegov je kakor božji glas s sedmih gričev grmel preko sveta in izklical vse vekove okrog sebe.)

(Konec prih.)

PO DEŽELI CITRON IN ROŽIČEV. ALOJZIJ FILIPIČ

2. SLOVO.

V žalostnem letu 1915. je bilo. Italijanska vojska se je pripravljala, da naskoči bovške Kluže. Vojaštvo je potrebovalo prostorov. Zato je od višjega poveljstva došel za nas strašni in nemili ukaz: pobrati šila in kopita, ter v najkrajšem času izprazniti domačo vasico.

Odriniti je bilo treba koj prihodnje dni in sicer v treh skupinah. Za ženske in otroke so bili pripravljene vozovi, a možki so šli z živino.

»O jeuha, o jeuha, Ti Mat nazarenska, kaj vse smo dočakali!« so žalostno in obupno zdihovale uboge stare ženice. Možje, kar jih je bilo

sploh ostalo, so pa godrnjali in pridušeno kleli. Jezili so se nad vojsko in vsem tistimi, ki so je bili krivi. A pomagati se ni dalo. Po obokanih kletih so pospravili svoje imetje, naredili križ čez vrata in čakali povelja.

Gospodinje so medtem polovile perutnino in ji začele kratko malo — zavijati vratove. Po vseh hišah so cvrli, kuhali in pekli. Nekaj za na pot, drugo pa za sproti. S seboj niso mogli voziti, prodati pa ni bilo komu, ali le za strašno nizko ceno.

Da, jedli so res, a to ni bilo ono veselo gostovanje Izraela ob izhodu iz Egipta, ampak bila je to pojedina — z grenkimi solzami premešana, ko je zastajal človeku grižljaj v ustih in beseda v grlu!

Ne žalujte, saj čez štirinajst dni se povrne, so nam rekli, ali naše srce nam je pa vse drugače prerokovalo. Naše slutnje niso bile prazne. Sli smo res, pa vrnili se nismo niti čez štirinajst dni niti čez en mesec, dolga predolga štiri leta smo se vračali. Pa tudi ne vsi. Kaj še! Skoro ena šestina vseh, ki smo se tisti dan poslavliali od sv. Florijana — se jih ni nikdar več povrnila. Tam doli v solnčni Italiji spijo nevzdrumno smrtno spanje. Brez znamenja, brez križa so grobovi zapuščenih, nesrečnih beguncev.

Tu mi vstajajo v spominu vsi oni številni prizori, ko sem stal ob smrtni postelji marsikaterega svojih sotrpinov.

»Mogla umreti ni stara Sibila,
da so prinesli ji z doma prsti...«
tako smo čitali v Prešernu. In meni se je res zdelo, da se pri nekaterih kar ni hotela ločiti duša iz telesa. Tako grozno težko so umirali!

Približal se je dan slovesa. Možki so imeli z živino dovolj opravila; zato so odrinili že na vse zgodaj. Skušali so pač rešiti, če bi se kaj dalo. Živina je pa bila marsikomu glavno premoženje. A trpeli so ti možakarji! Težke krave, samo hlevom vajene, so le nerade in nerodno kobacale. Poskočna drobnica je imela tudi svoje muhe. Največjo preglavico so pa delali prešiči.

Okoli devete ure so prišli vojaški vozovi. Saj jih poznate, tiste čudne laške vozove na visokih kolesih. Gugajo se ko Noetova barba in prav ciganski so se nam zdeli. Pa drugače so jako praktični. Veliko več se da nanje naložiti in radi tečejo. Samo na ravnotežje je treba zmerom paziti.

Na te gugalnice smo torej naložili tisto malo prtljage, ki smo jo imeli vzeti s seboj. Ženske in otroci so se spravili pod obokano platneno streho. Meni so dovolili sedež spredaj pri vojaku. Še en pogled na domačega sv. Florijana, še en pozdrav ljubim domačim vrhovom, morda tudi kaplja solze zraven — giii! hajdimo v božjem imenu! Konji so potegnili, karavana se je zdrla in šli smo proti Italiji. Z napoleonskimi klobuki na glavi je ob naši strani ponosno jahala četvorica kraljevih orožnikov. Imeli so krasne, lepo rejene konje. Možko in samoza-

vestno so se držali v sedlih, samim sebi so se zdeli imenjtni, a naše srce in naše misli so takrat drugodi hodile — ni se nam ljubilo jih gledati in občudovati.

V Rudečem robu in za Krnom je pokalo. Težki topov grom je pretresal oblake. Ko smo šli skozi trnovske in kobariške klance so nas Avstrijci iz Krna doli lahko videli. »Saj anti ne bojo na nas streljali.« Tako smo mislili v svojih srcih. Gotovi pa nismo bili. Znano nam je bilo, koliko nedolžnih ljudi je v Galiciji poginilo in da smo Nemcem in Mažarom prav presneto malo pri srcu. Zato smo se oddahnili, ko smo dospeli do Kobarida.

Oj vi srečni Kobaridci, kako smo vas takrat zavidali! Kaj bi bili mi tedaj dali, da bi z vami usodo zamenjali! Sli smo mimo vas, kakor v smrt obsojena menežarija. Topo in pomilovalno so nas ljudje gledali. V strahu smo pa bili oboji. Skoraj nagovoriti se nismo drug drugemu upali.

Vozovi so škripali dalje. Iz brašna je zajemal vsak po potrebi. Iz trebušate, kijantijeve steklenice je pa ta in oni hladil svojo žejo in — žalost ob enem.

Brez posebnih neprilik smo prišli do stare meje in preden se je zvečerilo, smo bili v Šempetru ob Nadiži. Stari šempeterski župnik je staj ravno na pragu svoje hiše. Pozdravil sem ga in zapazil solzo v njegovem očesu.

Do tedaj smo bili še vedno mnenja, da nas peljejo, kam doli v Kalabrijo. Kako smo se razveselili ko so vozniki krenili iz Šempetra na levo proti Ažli, ter nas pustili na nekem travniku, kjer je na nas že čakalo nad sto razpetih šotorov. Vsaka družina je dobila svojega, večje družine tudi po dva. Na tleh je bila slama. Ogrinjala so imeli ljudje s seboj in tako si je po načinu arabskih beduinov skušal vsak pripraviti lepšo udobnost ko je mogel.

»Hvala Bogu!« smo rekli — »zdaj smo pa kakor cigani.« In bili smo res, v nekaterih ozirih še na slabšem. A naše veselje, da smo ostali pri slovenskih bratih, je bilo tako veliko, da smo na vse drugo pozabili ter se kmalu skoraj udomačili.

Da, ta postojanka v Ažli je bila kakor nekaka oaza veselega upanja na trnjevem potovanju skozi puščavo begunstva. Škoda le, da je to naše šotovanje v šempeterski župniji trajalo tako malo časa, samih štirideset dni. Pa še tega bi morda ne bilo; zaradi enega slučaja kolere, ki se je bil pojavil med vojaštvom na Srpenici, so nas imeli tu v kvaranteni. To smo pa šele ob koncu izvedeli. (Dalje.)

GIOVANNI VERGA.

GIOVANNIJA Verga, znanega italijanskega pisatelja, ni več. Rojen je bil v Kataniji dne 2. septembra l. 1840., umrl je dne 28. januarja letos. Malo je umetnikov, ki bi bili deležni tako visoke starosti kakor on, šestdeset let dela in zorenja je šlo mimo njega, doba in

z njo nazori so se ta čas korenito izpreminjali; zato se ne smemo čuditi, če opazimo v Vergovih delih par različnih smeri. Ko je Verga začel pisati, je bila v cvetu romantika, po Evropi so strašili Dumas starejši, Scott in Viktor Huges. Vplivi teh so se kazali tudi v Italiji in ne najmanj pri Vergu, ki je postal s svojimi deli »Nedda« in »Eros« znamenit. Ko je nastopil s svojim

naturalizmom Zola, je našel v Vergu svojega posnemovalca, ki se je zelo dobro izkazal v »Vita dei campi«, vaških povesticah s Sicilije. Znamenita je še njegova veristična drama »La lupa«, (Volkulja), ki je našla pot v svet. — Verga je bil silno produktiven pisatelj, svoje velike romane je pisal z lahkoto; v svetu je še znan njegov roman »La primavera« (Pomlad). On je dal tudi snov za libreto »Cavalleria rusticana«, ki jo je uglasbil Mascagni in je gotovo vsem znana. V bodoče prinesemo prevod ene njegovih črtic.

MARONITI IN DRUZI

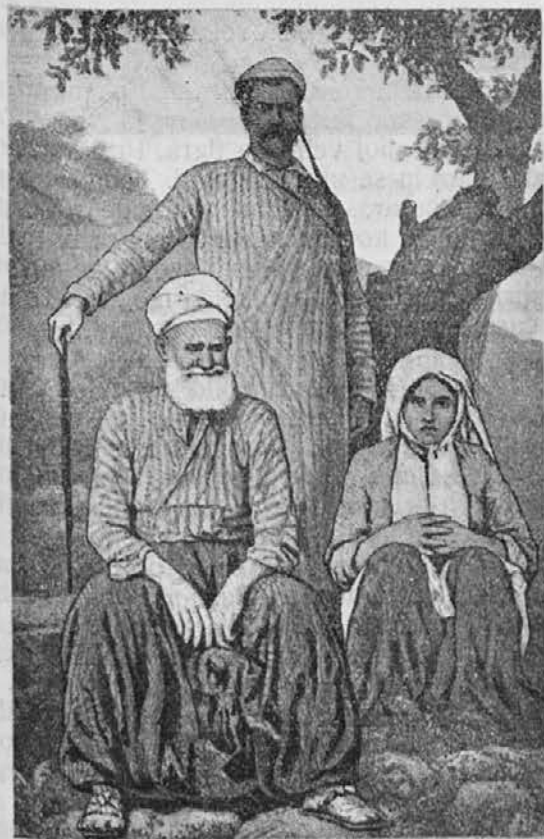
KO sem bil še majhen, sem bral v pobožnih povesticah prvič ti dve imeni. Bil je opisan krvav boj med obema plemenoma radi verskih razlik, Druzi so namreč mohamedanci, Maroniti pa kristijani. Oboji prebivajo po nepristopnih soteskah Libanona. Maroniti so kristijani že iz prvih stoletij, a so pripadali spočetka neki krivoverski sekti, ki se je šele za časa križarskih vojn združila z Rimom. Imajo nekaj privilegijev. Mašo berejo v sirskega jeziku, obhajajo se pod obema podobama. Njih število znaša 250.000 duš.

Drugi so tudi samo mohamedanska sekta in niso čisti mohamedanci. Njih vero je učil neki Mohamed Ibu Ismail ed — Darasi l. 1018, od njega imajo tudi ime Druzi. Verujejo v Alaha toda pravijo, da se ta od časa do časa včloveči in živi na zemlji. Verujejo tudi v potovanje duš. Štejejo 40 do 50.000 duš.

Druzi in Maroniti so živeli dolga stoletja v miru med seboj. Šele od l. 1824. dalje so se neprestano bili med seboj in so Druzi uprizarjali med Maroniti silna grozodejstva. L. 1862. je napravila Francija mir; od tedaj se Druzi neprestano izseljujejo, Maroniti pa zasedajo njih mesta.

Oba naroda sta si zelo podobna. Hiše imajo kamenite, 4 m dolge 3 m visoke; v pritličju je hlev. Nekatere hiše imajo celo evropsko pohištvo. Skoraj vsaka hiša ima danes že svoj vrt. Nošnja je sirska: Široke hlače, prepasane s širokim pasom. Na nogah nosijo nogavice in čevlje s kljunom. Ženske nosijo coklje z visokim nastavkom na petah in na prstih. Nato imajo oblečen še ozek telovnik, na sé vržejo še neko oblačilo s kratkimi odprtimi rokavi.

Lasé strižejo, a ne brijejo. Brke nosijo vsi moški, brado pa le duhovščina. Ženske nosijo šal brez izjeme. Kristijanke temnomodrega ali črnega, ki jim visi po hrbtu, da obraz ni zakrit. Druzinje pa nosijo belega, ki jim zakriva pol obraza. Druzinje nosijo poleg tega (glej sliko!) takozvano »tonturo«, to je par čevljev visok

Tipi Maronitov,

rog (cev), ki je okinčan z zlatom in dragim kamenjem. Višja ko je gospa po svojem socialnem stališču, višjo »tonturo« nosi. Na koncu je pritrjen pajčolan. Ta okras mora nositi Druzinja celo po noči, zato spi na lesenem vzglavju. Oba spola sta strastna kadilca, zato ni hiše na Libanu, ki bi ne imela nargileja, to je posebne kadične priprave.

Druzinje.

Duhovniki uživajo veliko spoštovanje. Menihi se pečajo s poljedelstvom. Plemiči uživajo med njimi velik vglad. Imenujejo se za »prince«, gospe in gospodične pa za princeze in potnik, ki stopi v tako plemiško rodbino, se komaj ubrani smeha, ko jih vidi v cokljah in z od tetoviranja plavimi rokavi trgati meso, ki ga dajejo gostu lastnoročno v usta.

Oboji, Druzi in Maroniti, so lepega, krepkega telesa. Pečajo se s poljedelstvom in živinorejo, Maroniti tudi s svilorejo.

F. UHDE.

SV. VEČER.

ČAROVNICA RIJU. - JAPONSKA PRIPOVEDKA.

NEKI vasi ob gorskem jezeru sta živele pred davnimi časi mož in žena, ki sta imela sina in hčer. Hči je bila starejša in se je imenovala Riju, sinu je bilo ime Take. Riju je bila zelo lepa in je vsem vgajala; ker stariši niso dovolj pazili nanjo, je postala zelo ošabna in nelepega vedenja. Take, ki je bil pošten in dober človek, se je žalostil radi tega in je poizkušal spraviti svojo sestro na boljšo pot. Toda stariši so se vselej potegnili za hčer, češ, da ji je brat nevoščljiv radi lepote in ljubezni vseh; Take je bil potr in ni dejal ničesar več, le na skrivaj je sestro opazoval.

Riju je bila prebrisana deklica in si je zaželela, da bi gospodovala nad ljudmi in nad vsem, kar ti imajo. V vasi je bilo mnogo premožnih ljudi in preden je prišla Riju na misei čez vse gospodovati, so živeli v lepem miru med seboj. Take je uvideval vsak dan bolj jasno, da ima njegova sestra slabe namene in ko je zapazil, da hodi vsak dan k neki stari čarovnici in ji nosi tolarje, je vedel, da se hoče naučiti čarovnije in je bil še bolj potr. Toda molčal je in čakal ugodnega trenutka, ki bo starišem odprl oči. Ta trenutek je prišel. Ko neke noči ni mogel spati, je zaslišal šum na vežnih vratih. Šel je in pogledal. Vrata so bila samo priprta. Ko je pogledal skozi špranjo, je videl, kako hiti njegova sestra k jezeru. Šel je za njo in se je skril ob jezeru za debelo deblo. Tedaj je videl, kako se je njegova sestra pripognila in utrgala neko zelišče, ga dela v usta in v tistem hipu se je spremenila v zmaja. Zmaj je šel v jezero in je izginil.

Čez eno uro se je zopet vrnil, izpljunil zelišče in Riju je bila zopet ista lepa deklica kot poprej in je hitela domov. Take je šel za njo v svojo sobo in ni mogel spati do jutra. Zjutraj je povedal starišem vse, kar je videl. Ti pa so bili

hudi, češ, da laže in so ga zapodili za vedno od hiše. Take je sklonil glavo in šel s težkim srcem od svojih starišev. Denarja ni imel in ko je prodal kos za kosom svoje obleke, je moral prositi kruha.

Tako je hodil iz kraja v kraj, dokler ni prišel do morja, kjer je stala ladija in gospodar njen mu je dovolil, da se pelje z njimi.

Ko je prišel čez morje, je bil še v večji stiski. Prišel je v samoto, sedel na drevesni štor in razmišljal. Velik neskončen gozd je bil pred njim, nikjer nobenega človeka, on pa je bil sam in lačen.

Ko je držal roke na obraz, je naenkrat začutil gorko sapo in ko je dvignil glavo, je zagledal pred seboj velikega tигра. Presenečen je gledal vanj in se ni upal ganiti. Toda tiger mu ni storil ničesar, prijazno godrnjaje se je priušnil k njemu kot mačka in se mu prilizoval.

Nato je tiger dvignil eno svojih tac in spregovoril: »Reši me te zanjke, ki me muči že dolgo časa in ne morem sam odstraniti močne žice.«

Take se je spravil naglo na delo. S pomočjo koničastih kamnov se mu je kmalu posrečilo odstraniti žico in oba sta se oddahnila.

»Ljudje nas vedno preganjajo, z zanjkami, strupom in drugim. Nekoč sem stopil v zanjko, utrgal žico in ušel, a zanjke se nisem mogel iznebiti. Ljudem sem napovedal boj; ti seveda, si izjema, ker si dober. Kadar me boš potreboval, ti bom na uslugo.«

»Nikogar nimam na svetu in rad sprejemam tvoje prijateljstvo,« je odgovoril Take.

Tiger je poskočil z zdravo nogo in obljubil, da se povrne kmalu. Res se je vrnil s slonom, ki je nesel poln hrbet drevesnih debel, jih vrgel na tla in pričel graditi hišo iz njih.

Ko je bila hiša narejena, mu je pognil tiger po tleh dragocen kozuh in mu je dal raznih jedil. Že dolgo ni Take tako mehko in brezskrbno — spal kot ta večer.

Tako je živel več let brez vse skrbi. Tiger je skrbel zanj in mu donášal vsega, kar je potreboval.

Naenkrat se je v njem porodilo hrepenenje po domu in je prosil tигра, če sme odpotovati.

»Tvoji stariši so najbrže že mrtvi,« mu je dejal tiger, »in tvoja hudobna sestra ti streže po življenju. Ostani tu!«

Take je odmajal z glavo. »Če ostanem tu, bom umrl radi domotožja. Jaz grem.«

Tiger je uvidel, da ga ne more zadrževati. »Spremil te bom,« je dejal. »Biti moram v tvoji bližini, če me boš rabil.«

In dejal mu je, naj sede na njegov hrbet. V

kratkem času sta prišla do morja, tiger je planil v vodo in ker je bil dober plavač, ga je naglo in varno prenesel čez morje.

Ko sta prišla v bližino Takejeve rojstne vasi, je pokazal tiger Takeju čarodejno zelišče; kdor ga nosi na srcu, se mu prikaže vsako začarano bitje v svoji prvotni postavi in če vrže malo tega zelišča nanjo, se zopet spremeni v to, kar je bilo poprej. Nato se je tiger skrtil v grmovje, da bi mu bil lahko v pomoč, če treba.

Ko je prišel Take v vas, ni videl žive duše. Vse hiše so bile zapuščene in prazne. Tudi njegovih starišev ni bilo. Le sestra ga je sprejela vsa vesela in mu je dejala, naj počaka, da prinese njemu najljubše jedi. Med tem pa mora neprestano tolči na boben, da bo po glasu znala nazaj.

To mu je pa ukazala samo zato, da ne bi stikal po hiši in po vasi. Komaj je sestra odšla in je začel bobnati, sta se prikazali iz špranje na tleh dve podgani. S pomočjo zelišča je spoznal, da sta to njegova oče in mati. Od začudenja je nehal bobnati. Podgani sta skočili na boben in bobnali z repom.

»Zbeži,« sta dejali, »zakaj sestra, ki je vničila vse, je šla k jezeru, da se spremeni v zmaja, prišla bo nazaj in te bo požrla, kot je naredila z vso vasjo, kar jih ni spremenila v živali. Beži, ti praviva!«

Take je bil tako presenečen, da je pozabil s pomočjo zelišča spremeniti podgani zopet v svoje stariše. Skozi okno je zagledal prihajajočega zmaja in zbežal, tudi podgani sta se poskrili.

Ko je sestra - zmaj videla, da ni več brata, je bruhnila žveplo in ogenj skozi nosnice in letela za njim. Dohitela ga je kmalu in odprla žrelo, da bi ga požrla. Ko je tiger, skrit v bližini, to videl, je planil na zmaja, ga zgrabil pod vratom in mu odklal glavo. V črni krvi se je zmaj zvil in poginil.

Take se je tigru zahvalil, a ta mu je odgovoril, da je poplačal samo svoj dolg in se je vrnil v svojo domovino.

Take pa je šel v rojstno hišo in spremenil s pomočjo čarovnega zelišča podgani v očeta in mater. Tudi drugim je pomagal. Razni ljudje so bilj začarani v ptiče in golazen, on jim je dal zopet prvotno podobo, vas je oživela. Vsi so se zopet veselili svojega življenja.

Takeja in tigra pa je vse hvalilo in ju niso pozabili še do dandanašnjega dne.

DEKLICE KUHAJO.

Solnček, zlati solnček,
skoči nam pod lonček,
da se skuha sladka kaša;
lačna je družina naša.

Muc že tačico si liže,
tudi kuž je stopil bliže;
in kokoš je pred ognjišče
pripeljala drobno pišče.

K nam s čestitljivim korakom
že prišla je gos z gosakom;
tudi vrabčka v skrajni bedi
je prignalo k polni skledi....

Solnček, zlati solnček,
skoči nam pod lonček!
Ko se skuha sladka kaša,
sita bo družina naša.

Janko Samec.

ČRNI PAJÉK.

Kaj bi moje dete mlado
spet nocoj imelo rado? —

Svetle, biserne solzice
živo mu tekó čez lice;

in te ročke, nožke drobne
zdaj postale so hudobne...

Pa še nosek — ta junak! —
sili vedno nekam v zrak! —

Ali tam pod stropom v mreži
črni pajek je na preži.

Srepa gleda, komaj čaka,
da se detece izplaka;

če to brž se ne zgodi,
pa na zibel se spusti,

in odpre široka usta,
nosek detetu pohrusta...

Janko Samec.

NAŠI OTROCI.

SPISALA G. B.

BLAGOR otroku, kateremu nudi roditeljski krov solnčno pomlad življenja. Kakor pokvari mrzla neprijazna pomlad poznejšo žetev, tako zagreni neprijetna mladost, ki preteče brez prave-

ga solnca, brez prave skrbi roditeljev za nežni sad, marsikomu vse življenje.

Ni ga lepšera premoženja, ki ga zamoremo dati svojim otrokom, in ni je rodovitnejše podlage za razvoj mlade duše, ko veselo in mirno družinsko življenje. Oni otrok, ki ne okusi te dobrote, nima prave mladosti! Vzraste ko osamljena cvetka na pustih goličavi.

Ni uboštvo, ki brani veselje v hišo, in ni bogastvo, ki povzroča isto. Nezadovoljnost je oni tat, ki krade družinam mir, otrokom veselje, brezskrbno mladost in trdno podlago za poznejše življenje. Čemu nezadovoljnost v družinah, ki je vir tolikega zla? To poglavje je potrebno posebnega razmotrivanja; a je tudi vprašanje, ki se reši s preprostim stavkom: Stariši, dajte otrokom mladosti — bodite z otrokom otroci! Dajte jim kreposti — bodite jim vzgojitelji z lepim vzgledom; tovariši s prijazno ljubezni polno besedo; svetovalci z modrim nasvetom ob pravem času. Tako bo otrok podedoval veliko duševno premoženje, ki ga bo zapuščal svojim potomcem.

Kdo je kriv in sokriv tolikega zla, tolikih zločinov, ki se gode dan za dnem po širnem svetu? Nihče drug, ko stariši sami, ker v potomcih odseva njih lastna vzgoja, njih lastno življenje. Zgražamo se nad pokvarjenim svetom, nad propalo mladino, a ne mislimo pri tem na prave vzroke in, kar je poglavitno, na izboljšanje teh vzrokov. Skrb za vsakdanji kruh nam v prvi vrsti zamori dobre misli in načrte, in vse sklepe, ki si jih stavimo ob uri razsvitljenja; zabrani nam izvršitev teh sklepov, teh načrtov pomanjkanje in nezadovoljnost z lastno

usodo. Naša volja se ne more povzpeti nad vsakdanjostjo, zato nam ne ostaja časa za razmotrivanja, za prerojenje lastne notranjosti, kar bi moralo privedi do prerojenja človeštva. Naše moči pešajo. Mesto da bi korakali naprej k krepostim, k resnici, lezemo nazaj k laži, k hinavščin, k lenobi, zato k nezadovoljnosti. Kakor da ne bi mogel biti človek vesel tudi ob hudi uri, zadovoljen ob pomanjkanju!

Da ne zaidem predaleč, podati hočem sliko, ki naj kaže le v glavnih potezah vzroke, ki ovirajo dobro in pravilno vzgojo otrok in so ugodna tla, za gojitev plevela in slabih sadov.

Vsaka mati rada vidi, da se ji hčerka čimpreje omoži. Tako je že njena mati mislila — in tako misli tudi ona. Ravno zato, ker otroci slepo posnemajo navade in razvade starišev — in to le zgolj tega, ker hočejo videti stariši v svojih otrocih sužnje in ne samostojno misleče posameznike z lastno voljo — se premleva vedno ista hrana, se suče kolò vedno v isto smer in na istem mestu.

Deklé, ki ni še zrelo ne telesno, ne duševno, poštane žena, mati. Še sama potrebuje pouka, izpopolnitve, a naj že vzgaja svoje otroke, se žrtvuje in naj bo vzgled kreposti. Ko bi vsak premislil temeljito, koliko odgovornosti si nprti z vsakim otrokom, ne bi tako lahkomišlečno silili v zakonski jarem brez preudarka, brez priprave. Mož sam brez prave srčne izobrazbe — izbere deklé, da je le leno, če je bogato, tem bolje. Koliko se bo upalo prenesti in kaj bo nudilo njemu in bodočemu zarodu, ne povprašuje. Tehta le imetje in lepoto, kar človek lanko vidi, prime, uživa. Notranja lepota ne pride v poštev. Živimo pač v času laži in prevare, ko niti naproti samemu sebi nismo odkritosrčni. Omamlja nas le zunanost, imetje, blesk.

In zakoni, na taki podlagi sklenjeni, naj donašajo hiši mir, otrokom srečno mladost in dobro vzgojo? Notranje votlo seme ne obrodi zlahtnega sadu. Zakonska, notranje prazna, nimata kaj nuditi svojim otrokom.

Koliko ur se zapravija po nepotrebnem, koliko zatega časa utone v brezbriznosti! Ko bi mladina vsaj del tistega časa vporabljala v svojo dušno korist in srčno izobrazbo, bi bili tudi naši potomci popolnejši kakor smo mi, ker vse ono, kar bi pridobili na duševnih zakladih, bi gotovo vcepili v kri lastne krvi. Le iz dobrih

tal vzklje dober plemenit sad; le iz zveze dveh bitij, ki sta sami doživeli pravo mladost, uživali pravo vzgojo, zamore vzkliti pravi zarod, veseleč se življenja tudi v trdi borbi za vsakdanji kruh.

Dandanes polaga mladina premalo važnosti na vse take važne življenjske momente. Prevelika ljubezen za lastni »jaz« jemlje človeku vid za svojo ckclico, in za vse, kar je vzvišeno. Preboleti mora človeštvo krizo, ki ni le svetovna v posvetnem in materijelnem oziru, temveč tudi v duševnem, da se vrne k normalnim, a izkristiliziranim razmeram. Zato varajmo mlajši zarod, da ne zaide na našo pot krutosti, prevar in laži!

SNAGA RED IN ZDRAVJE.

VSAKA mati goji željo, da obvaruje svoje otročiče pred neprijetno boleznijo. Koliko muke, koliko stroškov si lahko prihrani, ako se jemlje razne okoliščine, ki povzročajo bolezni, pravočasno v obzir. Ne takrat, ko je bolezen že tu, še predno se prikaže, jo je treba zatirati. Bojevat se moramo zoper vzroke, ki so povod razvitku marsikatero bolezni.

Kakor misli mravlja še poleti za zimo, tako mora zdrav človek misliti na to, da si ohrani zdravje. Marsikateri poreče nagajivo: »Kdo bo mislil na bolezen, ko se veseli zdravja!« Vse prav, saj na bolezen nikakor ni treba misliti. Skrbeti je treba le, da si zdravje ne zapravimo po nepotrebnem. K temu sta dober pripomoček red in snaga.

Da stoji drevo, ko je že v letih, pokoncu nepokvarjeno in zdravo, ga mora vrtnar v mladosti opreti in varovati. Tako varuj mati svoje otroke v nežni mladosti, da ne boš imela pozneje nepotrebnih sitnosti. Veliko je otrok bolnih neje nepotrebnih sitnosti. Veliko je otrok bolnih neje nepotrebnih sitnosti. Veliko je otrok bolnih neje nepotrebnih sitnosti. Veliko je otrok bolnih neje nepotrebnih sitnosti.

Predno se deklé odloči — stopiti v zakon, bi se morala pobrigati ne samo za balo. Važnejše je za življenje ono, kar nam polni predale znanosti in spretnosti, znanje, ki si ga pridobimo, da moremo dobro voditi gospodinjstvo, da moremo biti svojim otrokom zdravnice, telesne in duševne.

Ako hočeš, mati, da bodo imeli tvoji otroci rudeča lica, skrbi v prvi vrsti za snago telesno in red v prehranjevanju. Otrok, ki ga mati redno koplje, prebavlja lažje in kri mu kroži redno po telesu. Paziti je treba zlasti na to, da si otroci vedno umijejo roke, predno sedejo k obedu. Zvečer naj si očedijo zobe in v posteljo naj ne gredo nikdar z nečednimi nogami. Prihraniš si na perilu in nogavicah in topla nožna kopel spravlja kri v pravi tek. Spočetka mora mati kljub mnogemu delu, otroka sama

umivati. Ko otrok doraste, mora že sam skrbeti, da se drži priučene navade. Tako priuči mati otroka na red, utrjuje ga duševno in telesno.

Tudi glede prehranjevanja mora biti mati neizprosna. Odkod glavobol in zaprtje pri otrocih? Mati niti ne misli, da je sama zakrivila te neprijetnosti. V svoji slepi ljubezni in preveliki skrbi, dajo mnoge matere, zlasti one, ki imajo vsega v izobilju, otroku, kar si poželi. Daj otroku zadostno količino hrane in le redno ob določenih urah, prihraniš si zdravnika in druge neprijetnosti. Hrana bodi mešana in ne enolična, a priprosta.

Slasčice naj dobi otrok le ob izrednih prilikah. Teknile mu bodo več ko onemu, ki je preobložen z vsemi dobrotami. Ako moreš kupi raje otroku sadja, zlasti jabolk. Tudi orehi, a ne v veliki količini, so zdravi, ker vsebujejo nog na red v prehranjevanju in telesno snago, snov, ki pomnožuje rdeča krvna telesa, tu-

Kri moramo ohraniti zdravo, ako se hočemo obvarovati bolezni, ker nje glavno gnezdo korenini v krvi. Priučimo otroka z mladih snov, ki pomnožujejo rdeča krvna telesa. Tu obvarujemo jih marsikatero bolezni.

Red in snaga v hiši pomnožujeta veselje do življenja, red in snaga sta potrebna človeškemu organizmu in utrjujeta dušo in telo.

LEVO: Temnoplav kostum za cesto s črno kožuho.

DESNO: Priprost spomladanski kostum lešnikove barve.

DR. FRANC DETELA.

U METNIKU je največ do tega, da vgaia širokim ljudskim plastem, naj govori kritik kar hoče, in le ljudsko odobrenje pridobi delu trajno veljavo. Kritika naj hvali, kolikor ji drago, ljudstva ne bo

premotila, da bi hvalilo, kar mu ne seže do srcá.

Te besede je govoril že mladi Detela, ko je pisal povest »Hudi časi« za »Dom in svet«; mi smo jih dobili v prvem zvezku njegovih zbranih spisov Mohorjeve družbe; te besede tudi označujejo pisatelja dovolj jasno.

On je hotel ljudstvu vgaia in je dosegel svoj namen. Preprosto ljudstvo ga je začelo spoznavati v večji meri šele potom Mohorjeve družbe, tisti del inteligentov, posebno na deželi, katerega umetnostni nazori »prijetno zabavati in duševno dvigati« se krijejo z nazori pisateljevimi, ga je poznalo že prej in ga najraje čita tudi danes; pri tem zametuje vse, kar navadno kritika hvali.

To dejstvo pisatelj gotovo da prijetno občuti, ostal je zvest besedam, ki jih je zapisal v svoji mladosti, ie še vedno delaven v veri na gotov uspeh. Ne srečujemo ga med onimi, ki se prepirajo z »mladimi«, ker ima svoj zagotovljen krog bralcev, ki mu bodo ostali zvesti tudi po smrti; komaj v privatnem razgovoru ošvrkne s šegavo besedo in lahko ironijo rod mladih, »ki umejo bolje pisati kot stari«.

Če so vsi Detelovi spisi taki, da se bodo ohranili daleč preko njega, dvomim, Vendar pa nam je spisal mnogo drugega; »Svetloba in senca« je brez dvoma naša najboljša ljudska povest, kar jih imamo. V svoje spise je vjel mnogo kmečkih, trških in mestnih tipov, ki bodo živeli, če drugače ne, kot torzo naših ljudi.

Detela ni doma v velikomestnem salonu, tudi v kmečki hiši ne popolnoma, srednji sloji so našli v njem vernega risarja. Pisatelj je mnenja, da piše za zabavo, a na način, da duševno

dviga; svoje bogato znanje zna spretno uporabiti; kadar se bralec najmanj nadeja, mu pritoči »moralnih kaplic«, ki jih ta nevede požre; ne opisuje tragike, ki bi ji ne primešal zdravega dovtipa, ne šale, ki bi ji z družabno satiro ne dal globokejšega pomena in resnosti; on soču-

stvuje s trpečimi; kot palašč zlobo in greh porbarva precej črno, a nasprotno trpeče in preganjane očisti vsakega madeža in krivde. Primerjaj »Vampir« v lanskem letniku. V tem se ga Detelova postava iz realizma nekam drugam.

To bi bil v glavnem Detela, priljubljen med ljudstvom, še vedno delaven, čil in šegav, katerega »Zbrane spise« je začela izdajati Mohorjeva družba. Prvi zvezek ne obsega najboljših izpod Detelovega peresa, želimo ponatisa njegovih najboljših del.

PRIJATELJU.

Globok poklon, klobuk z glavé,
časti je vreden tvoj naslov,
posebno še, ker ni več nov
in sneg že vpleta se v lasé.

Še eno — kratko, to se vé —
in mislim, da ti bode prav:
Če je želodec tvoj res zdrav,
kaj zdravi so nazori že?

Obračaš sliko na strani
in tuhtaš pesem — a zakaj? —
le ker je v tvojem srcu ni.

O umotnosti še eno: znaj,
mi smo gospod, a plebs ste vi,
zato sodnika ne igrāj!

France Bevk.

POPRAVEK.

Na prvi strani te številke se nam je bil v Pregljevi
baladi »David« vrinil po nesreči v verz »To tretjo noč,
odkar jo je s strehe zazrl«, zelo neroden pogrešek, ki
smo ga za silo popravili. Tudi je izpadel osmi verz:

»Hetejec Urij, pri tvoji Betzabeji je kralj!«
Pesnik in čitatelji naj oprosté!

FRANCE BEVK : PESMI.

V drobni, dobro preteltnani knjigi nam je pesnik
pedal izbor svojih pesmi. Rekel bi: z neko značilno
skopostjo jih je dajal (36 je vseh!) uredil jih je, nekaj
po sorodnosti (IV. del!), nekaj po času postanka, poraz-
del jih v 5 oddelkov, jih opremil s Kraljevimi risbami
ter poslal v svet. In mi, Primorci, smo lahko začo-
voljni. V literarni suši, ki je postala pri nas že neka
vrsta kronične bolezni, pomenijo te pesmi mnogo. Po
vsebinski in obliki je ta knjiga skorajda edina strogo u-
metniška knjiga, ki je izšla na Primorskem v zadnjih
teh letih. Pomeni nam pa še več, ker jo je napisal sin
naše zemlje, ki se je zamislil vanjo s svojo srčno bolj-
izpregovoril o svoji in njeni bolesi ter razkril svoje in
naše trpljenje. Le preberite n. pr. »Tolminsko pomlad«.
Če vsepovsod se glasi po tej zemlji klic nove pomladi
in tedaj ji pesnik vkleše obraz v besedo:

»O, ve njive in njivice, lazi in jase,
daleč okoli pod goro raztresene,
vzbočene v hribu, v bregu povešene,
ve gmajne uboge, kjer čeda se pase!«

Lepa a uboga je ta zemlja in težko je ljudem
na njej:

»Pa roka se žuli, ko kidaš in nosiš
prsti, da zakriješ puščobo; koš škriplje,
ko nosiš gnoja, da na njivah ga stosiš
in žene telo se ob delu sesiplje.«

Zemlja hoče žrtev in zahteva jih celo v otroku:

»Še sinček tvoj mali
že dela, še niste ga v šolo poslali —

In potem pride vse po vrsti: Rumunija, Koroško,
Amerika, šume in lesovi, sekire in rovnice, mesto in
dalja, da se končno vse strne v besedo:

»Življenje, trpljenje vsepovsod...«

Tako se mu zgodi, ko stopi v polje ter se krog njega
razgrne rumeno klasje, da vzklikne:

»Skoz bilke naj vidim le modro nebo
in bele oblake, ki v dalje gredo —
vse drugo mi vzemi, zagrni!«

(V polju.)

Kajti:

»Ura tika, taka,
noč se v tmo pretaka,
tmá pretiho melje,
tmá življenje melje.

(Otrok poslušaj.)

Življenje pa svoje otroke melje na najraznovrstnej-
še načine: tega z rovnico in znojem, onega z neutеше-
nim hrepenenjem in večno prevaro, in vseprek: pra-
vične in krivične, velike in male, tako da celo

»Najin otrok, ki v dno duše spi —
se življenja boji...«

(Najina žalost.)

Kako bi se tudi ne bal, ko ga življenje bije že ta-
krat, ko je pod maternim srcem:

»Mojé telo skrivnosti nosi,
moje srce vas milosti prosi,
moje srce prežalostno.«

(Zapuščena.)

In takrat se zagleda vāse in spozna:

»Nemiren sem, ko voda, ki šumi,
razbit ko slap, ki v brezdno noč prši
in sam si šteje kaplje bolečine...«

(Verz.)

Zato čaka:

»da pade zarja od neba
kot milost tvojega srca.«

(Vso noč.)

A tedaj:

»Živo se sveti tvoj obraz;
in luč si ti in luč sem jaz.
in vetra ni, šepeta ni —
le žar srca, lesket oči.....«

(Jasnina.)

A tudi tu ni miru, ker mu je sodba zapisana:

— ne smem s teboj!...«

Treba je novega trpljenja, da se rodi novo spoznanje in tako se bo gibala pot naprej, naprej..... od postaje do postaje, kakor stoji zapisano od vekomaj.

Tak je tedaj naš umetnik v svojih pesmih. Oblikovno so pesmi dozorele, ritmično žive in pester, in v njih je pesnik povsod učinkovit ter samosvoj toliko v izrazu, kakor tudi v doživetjih. Zanimivo pri njem in — z ozirom na današnje prekucuške poizkuse, ki jih doživljamo na našem književnem polju! — vredno posebnega poudarka je tudi to, da je pesnik nekatere pesmi iz prve dobe svojega umetniškega ustvarjanja oblikovno predelal ter popravil in nam s tem podal dokaz, da pri vsaki pravi umetnini ne gre nikakor ideji na ljubo, pa naj bo tudi ne vem kako originalna in »moderna«, zapostavljati obliko, kajti ta je sestaven del umetnine in ta more biti le harmonija misli, čustva in izraza, treh glavnih elementov vsega duševnega življenja.

Končno naj še omenim, da je slikar Fr. Kralj opremil zbirko s 7 risbami (naslovni list je všteti). Naj povem, takoj, da sem kot častilec in motrilec slikarstva bolj v »nazadnjaških« vrstah. Te slike pa mi vendar ugajajo, čeravno so mi bile in so mi še nekatere Kraljeve risbe, ki sem jih videl po naših mesečnikih, težko ali celo nerazrešljive. Priznam pa, da je v Kralju talent, umetniški talent in zame prav čudovit mojster črte. Naj postavlja vse na glavo, naj obrača svoje ljudi, kakor že hoče, naj včasih tudi pretira, ali pa omalovažuje, vendar dela vse z neko virtuoznostjo in izrednim estetskimi čutom, ki te naravnost očara. Pri teh slikah naj opozorim posebej na izredno nežnost, s katero je izrazil vodilni motiv »Zapuščene«. Tu bi bil marsikateri »starin« in vsak »mladin« naših umetnikov gotovo postal banalen, če bi se sploh lotil te reči. Kralju pa se je naravnost imenitno posrečila. Težko umljiv in preklicano zagoneten postane le takrat, kadar hoče p nazoriti abstraktnost. (Pred viharjem.) V motivih iz realnega, vidnega življenja pa je in še bo dostopen tudi širšemu občinstvu. Nekoliko truda in razmišljanja zahtevajo njegove slike, seveda, a tako se bistri duh in se množijo njegova spoznanja, kar pomenja absolutni napredek v kulturi človeške celote in tudi posameznika.

Janko Samac.

— KNJIŽEVNOST.

Francé Zbašnik: Pesmi. Tiskovna zadruga. To so pesmi, ki jih opravičuje samo, da je bil pesnik mlad, in da so izšle po pesnikovi smrti. Založništvo in prijatelj sta mu postavila spomenik, vresničila veliko željo vsakega mladega začetnika: stopiti v javnost, dasi je že

mrtev. — Te pesmi so nastale ravno v dobi, ko je vse vrelo v pesniku, ko je vsrkaval od vseh strani kot goba in še ni iztisnil iz sebe kaj samoraslega, zato je kritika o Zbašniku težka, če ne sploh nemogoča. Murn, Golar, Župančič, Kolcov, Burnis in drugi so šli mimo, njih steze se še poznajo — in morda je ugasnilo pesnikovo življenje ravno tedaj, ko bi nam lahko začel govoriti svojo notranjost s svojo besedo.

Fr. B.

BENEDIKT XV.

Dne 27. jan. je preminul mirovni papež Benedikt XV. Njegovo miroljubno delo med vojno je mnogo pri-

pomoglo k olajšanju strašne bede beguncev in vojniu ujetnikov.

Na mrtvaškem odru.

NOVI PAPEŽ PIJ XI.

GLASBA.

Novo muzikalije. Vasilij Mirk: **Narodna romanca.** (Besedilo Sardenkovo) za sopran-solo, mešan zbor in orkester. Priredba za petje in klavir. Dobiva se pri J. Štoka v Trstu in v prodajalni K. T. D. v Gorici. Cena 2.20 lir. Skladba obstoji iz treh delov, ki so zgrajeni na podlagi narodne pesmi »Gozdič je že zelen«. Tretji del prinaša isto pesem v molu, kar je lep domislek in del v besedilu opravičen. Skladba je v harmoničnem tujdu v besedilu interesantna in se tudi drugače lepo razvija, vsled enoličnosti pa postaja nekoliko utrujena.

Petnajst zborovih pesmi. Založila in izdala Glasbena Matica v Trstu. Dobiva se v knjigarni J. Štoka v Trstu in v K. T. D. v Gorici. Cena 15 lir. Prve v tej zbirki in tudi najlepše so sedemere narodne pesmi, ktere je harmoniziral in priredil zelo spretno in srečno Viktor Šonc. Vasilij Mirk ima v tej zbirki pet zborov, ki se odlikujejo po dovršeni fakturi, kakor vse njegove skladbe sploh. Pri nekterih njegovih skladbah pa se zdi, da so pisane bolj z razumom kakor z občutkom.

Glede moškega zbora »Pomlad«, bi imel pripomniti, da je v drugi polovici preveč subdominantnega tonovega načina, zato se zdi konec v toniki nenaraven in prisiljen. En zbor ima v tej zbirki Emil Adamič: »Kregata se baba in devojka«. Dobra predpustna šala — za podeželske zборе pretežka.

Alojzij Šonc ima zbor: »Izkušnja« za bariton solo in brenčeči zbor. Lepa in priporočljiva skladba zlasti za šibkejše zборе. Za silo se da nadomestiti brenčeči zbor tudi z harmonijem ali klavirjem.

Dr. Evgen Bunc je vglasbil Aškerčevo »Poslednje pismo«. Dolga, težka in učena skladba; ki jo kazi zlasti dolgočasni konec. V celoti smo torej tržaški glasbeni

Matici za njen dar zelo hvaležni, le cena litografiranega izvoda je pa vendarle previsoka. Naši podeželski zbori (mestnih imamo pač malo) bodo našli v tej zbirki komaj polovico porabnih zborovih pesmi in 15 lir je pa tudi precejšnja svota.

Vinko Vodopivec,

VATIKANSKI TRG.

kot je izgledal za časa volitev novega papeža. Velikanska množica ljudi pričakuje, kdaj se prikaže »beli dim«, znamenje, da imamo papeža.

LJUBLJANSKO PISMO.

Pred leti, ko je bila naša upodabljajoča umetnost že na taki višini, da so se upali naši umetniki razstavljati svoja dela v razvjenih mestih tujine in naša beletristika zrela za prevode, je bila slovenska glasbena produkcija v tistem času po svoji vrednosti in množini tako malenkostna, da lahko govorimo o dobi njenih plenit.

Talentov nam že takrat ni manjkalo, pač pa je manjkalo rodovitne zemlje, v kateri bi lahko razvili svojih korenin, in tako so šli veliki in mnogo obetajoči le mimo, kakor bi samo hoteli namigniti na zmožnosti, ki so ležale v njih. Šli so in odšli s svojimi nedvigljivimi zakladi, danes pa gledamo žalostno za njimi v temo, od koder ne prisijejo več. Krive so bile takratne razmere in to nam je tudi edino tolažilo.

Od takrat se je mnogo izpremenilo. Delali smo velike korake, hiteli in vendar šli svoj naravni razvoj. V kratkem času smo prišli precej vstric drugim narodom. Ne, da se samo upamo, temveč samozavestno lahko pokažemo vsakomur glasbene produkte zadnjega časa; pri tem mislim pesem, ker ta je naša posebnost in Slovencem »leži« kakor n. pr. Italijanom opera in kakor Nemcem simfonija.

Glasbena Matica v Ljubljani je v zadnjem času kar po vrsti založila veliko del, ki so brezdvomno precej obogatila našo glasbeno literaturo. V koncertih lanske in predlanske sezije je tudi doživelo veliko novitev premiero, nekatere skladbe so izšle v samozaložbah, nekatere pri Ljubljanskem Zvonu in v najbližji preteklosti v založništvu »Treh labodov«. Če vse to združimo, dobimo utis velikega napredka.

Tokratni moj namen je, samo na grobo očitati pregled v najbližjem času izdanih skladb in popisati, v koliko so nova dela obogatila našo dosedanjo tako revno glasbeno literaturo.

Dominanta slovenskega glasbenega življenja je pač Anton Lajovic, katerega akademijo je priredila leto pred vojno podružnica Glasbene Matice v Gorici z izključno njegovimi skladbami. Take akademije nosijo s sabo nevarnost monotonosti in vendar smo lahko pri različnosti programa tega koncerta ugotovili nasprotno — znak Lajovičeve raznovrstnosti v vseh glasbenih vejah. Ljubljana še do danes ni prekosila predvojne Gorice s tem koncertom. Ljubljanski Zvon je založil pred kratkim njegove tri »Pesmi samote« in Glasbena Matica dvakrat po šest zborov. Iz teh dveh zbirk so že več zborov proizvajali z največjim uspehom in njegov »Zeleni Jurij« in »Kroparji« so naravnost navdušili občinstvo. Podrobno rapravljanje o sredstvih, ustroju, značaju, notranji vrednosti, estetskih vrlinah in drugih posebnostih, je naloga raziskovalne in estetske kritike, zato se omejim le na splošno in najvažnejše teh proizvodov. Lajovic je v teh zborih (»Zeleni Jurij«) ustvaril podlago slovenski narodni glasbi. Prenesel je bistvo in značaj narodovega občutja v umetno moderno posem. V teh pesmih je Slovencem pripravil isto, kar je Smetana dal Čehom v »Čeških plesih« in »Prodani nevesti«. Jugoslovani imajo v svojem narodnem blagu velik in bogat zaklad, čaka le slovenskega Smetane. Lajovic je pričel, morda bo kdo še v doglednem času dovršil?!

V isti založbi je izšlo tudi »Troje samospevov« Marija Kogoj in še pred temi v samozaložbi »Troje solospevov«, O božiču pa v založbi »Treh labodov« »Skladbe za klavir«. Danes je Marija Kogoj v umetniškem svetu znana osebnost. Dosedaj so izšle le omenjene skladbe in samo po teh, ki so njegove starejše stvari, bi ga ne mogli polnovredno oceniti, da ni Kogoj lanskega leta priredil kot tretji večer kluba mladih koncert z izključno svojim programom. S tem koncertom je Kogoj izpovedal svojo pripadnost in smer. Če omenim, da je iz šole Schreckerjeve, posredno Schönbergove, obeh nemških najmodernejših skladateljev, je s tem že dosti povedano. V koliko se bo njegova umetnost uveljavila na naših tleh, pokaže šele prihodnost, vendar nekaj je

gotovega, namreč da pri takih pokretilih ne odločuje toliko nagnenje mase do neke vrste okusa, temveč sila ustvarjajočega umetnika. Kogoj ima več stvari v rokopisu (zboře, dve fugi za klavir i. t. d.), ki pa radi razmer najbrže še dolgo ne bodo prišle pri nas v tisk. Ob tej priliki omenim tudi v »Treh labodih« naznanjene »Tri mešane zboře« Kogojevega učenca Srečka Koperca.

Lucijana Marije Škerjanca »Pesmi« je založila Glasbena Matica. Škerjanc je kaj hitro postal priljubljen: zadnji dve leti skoraj ni bilo pevskega koncerta v Ljubljani, kjer bi ne izvajal tudi njegovih samospevov. Poskusil se je tudi z orkestralnimi deli in dve od teh je proizvajalo iz rokopisa Orkestralno društvo, vendar pa ništa imela istega uspeha kakor pesmi. Brezdvomno je eden najtalentiranejših med mladimi in njegova dela so polna melodičnih in harmonskih izvirnih domislekov, ki dajejo njegovim pesmim izrazit in samosvoj obraz. O Veliki noči izide njegov godalni kvartet (v založbi Gl. Matice), ki bo obenem prvi kvartet slovenskega skladatelja.

Janka Ravnika »Seguidille« (na besedilo Otona Zupančiča), pesmi za tenor in klavir, so izšle v isti založbi že lanskega leta in nam je Ravnik s tem delom dal ciklus sedmih pesmi, ki so tematično tako izdelane, da tvorijo vseh sedem skupaj organsko celoto. Vodilna motiva jih prepletata v različnih oblikah tako, da bi preje mislil na pesem sedmih kitic kot na sedem pesmi, združenih v en ciklus. Ravnik ni med najplodovitejšimi, vendar so njegove dosedaj objavljene skladbe globoko občutene, harmonsko izvirne, melodijska linija večinoma izrazito slovanskega melanholičnega značaja, ki se včasih stopnjuje do elementarne sile. Klavirski part njegovih pesmi kaže v Ravniku dobrega pianista.

Josip Pavčič, glasbeni učitelj v Ljubljani, ne spada med slovenske skladatelje velike sile. Njegove pesmi v založništvu Gl. Matice so v vsem preproste, včasih naive, vendar pa bo dobil med pevci dosti prijateljev, ki se jim bodo prikupile radi prav priučne melodike.

(Konec pril.)

KULTURNI VESTNIK

KULTURA IN CIVILIZACIJA. JANKO KRALJ.

PRVI ljudje so bili postavljeni v sredo ogromnega sveta: gromade gora pred njimi, gozdovi in morja krog njih, in oni sami, bedna in slabotna bitja sredi pustinj. Proti velikim silam narave niso mogli postaviti nič drugega, kot slabotne roke in moč duha. Toda človekov duh je premagoval oviro za oviro. Ko je človek prvič vzel kamen in iz njega izklesal kladivo, ko je prvič ukresal ogenj in si zgradil prvo kočjo, je bilo s tem položeno v zemljo seme, iz katerega je vsklila kultura. — Ukrotil je človek žival, da mu služi, obdelal zemljo, da mu rodi. Vode, ki so ogrožale njegovo življenje, je prisilil, da delajo zanj, da mu gonijo mline in ga prevažajo iz dežele v deželo. Novi svetovi so se odprli strmečim očem, ko je drzen odplul čez viharna morja. Vedno bolj se je pollaščal človek naravnih sil in postal vladar nad njimi. Ogenj in vodo, svojca najstrašnejša sovražnika, je uklenil, da sta mu pokorna delavca, ki giblieta stroje po vsej zemlji. Na ledene pustinje je stopil in slednjič je premagal težo zemlje in se dviga v zrak.

Vse te pridobitve, vse to znanje in izkustva, ki si jih je človeštvo v trdem delu in boju z naravnimi silami pridobilo, tvorijo velikanski zaklad, ki ga imenujemo tehnična kultura.

Ni bilo pa človeku dovolj, da napravi prijetno življenje svojemu telesu; ni mu zadostovalo, da bi imel dovolj kruha, topel dom in manj truda. V človeški duši je velika in neutešna žeja po resnici. Človek je videl nevihto in sneg, veter, dež in sonce nad seboj in hotel je spoznati, odkod vse to. Polagoma je odkrival vzroke in postave, po katerih živi narava. Spoznaval je rast in življenje rastlin in živali na zemlji in v vodi; preštel je zvezde in jim premeril pot. Vedno bolj je prodiral v skrivnosti narave in vedno bolj se je večalo njegovo znanje.

Ni ga pa zanimala le narava, saj je bil prisiljen živeti v družbi. Ljudje so se združevali v skupine, v plemena, narode in si ustanovili državo. Z zakoni so določili, kake pravice in

dolžnosti ima človek v družbi. Svojo žalost in radost, nemir in večno hrepenenje duha je pa položil človek v pesem, udobel je svoja čustva v kamen in gradil tako umetnost, ki je živa priča ljubezni do lepote. Tako je rod z rodom delal z umem in donášal kamne za zgradbo, ki jo imenujemo umstvena kultura.

Vsi narodi so zbrali tekom stoletij nova izkustva, novo znanje, po svojem značaju so ustvarjali nove kulturne vrednote, ki so lastne le njim samim; iz vseh narodnih kultur, iz vseh raznobarnih kamnov, ki so jih izklesali posamezni narodi, je zgrajen veličastni dom — svetovne kulture.

* * *

Tisoči velikih mož so ustvarjali kulturni zaklad. Komu so ga ustvarjali, za koga so se trudili? Kulturni zaklad naj ne služi le par učeniakom, prošli rodovi so ga kot dragoceno dedščino izročili vsemu človeštvu. Celokupnost vseh izkustev, vsega znanja in umotvorov tvori kulturo, razširjenje tega zaklada med široke plasti ljudstva, je pa civilizacija. Kulturen je narod, ki hrani velik zaklad lastnih kulturnih vrednot, civiliziran je pa oni narod, v katerem vse ljudstvo uživa te vrednote in je izobraženo.

Klasičen zgled naroda, ki ima veliko kulturo in majhno civilizacijo, so Italijani. Italija je ustvarila v preteklih vekih sijajno slikarsko umetnost, velikani kot Dante, Petrarca in mnogi drugi, so ji dali svetovnoznanane umetnine; velikanski zaklad glasbenih umetnin je ustvarila Italija in tudi svetovno vedo so obogatili njeni sinovi. A le majhen del italijanskega ljudstva uživa od tega kulturnega zaklada. Južna Italija je domovina nepismenih — in kaj ima analfabetsko ljudstvo od veličastnih spomenikov, od glasbe, od književnosti, od vseh dragocenih kulturnih vrednot Italije? Velika italijanska kultura je mrtev kapital, ker je ne uživajo široke plasti ljudstva, — ker ni civilizacije.

Mi Slovenci se ne moremo ponašati z velikim kulturnim zakladom. Mi nismo imeli ne svobodne države in ne miru, nismo imeli bogatih knezov in ne imenitnikov. Ravno zato pa, ker smo narod malih kmetov in delavcev, smo ponosni, da smo z lastnimi silami dvignili dragocene zaklade iz naše zemlje in zgradili slovensko kulturo. Slovenska pesem, slovenska umetnost, slovenska veda pa ne sme ostati mrtev kapital, ki ga bo čuvalo par učen-

jakov. Postati mora duševna last vsega našega ljudstva.

Velika civilizatorična naloga, da deli od kulturnega zaklada med ljudstvo, pripada našim društvom. Naj bi jo vršila v novem letu vztrajno, po načrtu in z vso resnostjo.

DUŠNI PASTIR - PROLETAREC. FRANC S. FINŽGAR.

NEKOČ je bila pri meni v pisarni gospa s Hrvaškega, ko vstopi kmet, golorok in delavniški, kot je prišel z njive. »Kaj novega, oče?« ga potrepjem po rami. Ko opravi, se oglasi gospa: »Čujte, ali Vi tako občujete s kmeti? Tako kameradski?« — »Kako naj bi drugače, gospa? Vsak župljan je vendar moj prijatelj«. — In na dolgo mi je popisovala čudne ceremonije in poklone in čakanja, ki da so v navadi v njeni domovini, kadar pride kmet do svojega prečastnega. — »To je pri nas že dolgo zmagano stališče. Cesaropapizem in srednjeveški nazor, da je župnik veja na deblu plemstva, je za nas samo še zgodovina in drugega nič«. — »Sedaj razumem ljudske stranke, razumem vaše organizacije, kulturne in politične...«

Tega pomenka sem se domislil, ko poskušam sprožiti nekaj misli pod zgornji naslov.

Pastoralna, dušnopastirsko delo, je in mora biti sol ljudske duše v moralnem, kulturnem, civilizatoričnem in vsled tega tudi v političnem smislu, kadar je politika resnična skrb za javni blagor, kar edino bi vedno morala biti. Kristus je bil dobri pastir, prvi, ki se je smel tako imenovati. Njegova pastirska pot je bila že na sveto noč med pastirje-proletarce in ga je vodila mimo ribičev, kmetov, delavcev vseskozi do Kalvarije. V vseh evangelijih ne zasledimo besedice o politiki v današnjem pomenu, in vendar je bilo od nje ustanovljeno dušnopastirsko delo, tisto, ki je sčasoma strlo vse tedanje politične, delovnemu ljudstvu krivične družabne uredbe. Prvi kristjani so bili sveži, kremontrden državotvorni element, zaeno pa brez bomb in atentatov tedanji vladi tiste materialistične dobe silno nevarni in zato od takih vlad kot »prevraten« element tudi preganjeni.

Popolnoma naravno in človeško se je zasukala logika kesnejših vlad, ki so spoznavale v krščanstvu resnično državotvorno silo, in so zato, sebične kakor so vse vlade bile in so še, izrabljale krščanstvo prepogosto zase, v korist svoji moči, svojemu blesku in tudi lahkoživju. Ker pa krščanstvo kakor tudi noben drugi nauk ne visi v zraku — kako bi verovali, če nimaio nikogar, ki bi jim pridigoval? — je bila skrb vlade, da so pridigarje krščanstva ščitili, obdarjali, obkroževali s sijajem. To pa je imelo čestokrat za posledico, da se je pri posameznih pastirskega zvanja — pri visokih in nizkih —

udomačila komodnost, se razšopiril napuh, se zatemnila deviza Kristusova: »Kdor hoče za menoj — v pastirstvo — naj zataji samega sebe« — in so se neredko pastirji začeli skrivati pod plašče vlad, se prijemali za široke rokave grofov in magnatov in so bili prepričani, da ti mogočnjaki vzdržujejo vero in krščanstvo. V teh napakah in v taki miselnosti je iskati tistih ugodnih tal, na katerih so se iz raznih vzrokov nastali razkoli in krivoverstva mogli bohotno razširjati med ljudstvom. Taka miselnost je še pred petdesetimi leti »gorečnike« gnala v to, da so z orožniki silili fante k velikonočnemu izpraševanju, taka miselnost je rodila toliko žalostnih prislovic, ki so krožile na rovaš duhovskega stanu tudi med našim narodom.

In prav to, sodim jaz, je bilo mnogo, če ne zvečine vzrok, da se dušno pastirstvo ni pravočasno orientiralo v dobi, ko se je človeška družba začela izrazito deliti med proletarce in kapitaliste. Cerkev kot taka je bila načeloma vedno pravilno orientirana, toda človeška slabost in slabičnost tega in onega služabnika je zgrešila zdaj več, zdaj manj pot, po kateri bi se dali ideali krščanske cerkve najboljše uresničiti, ne redkokrat pa se je cilj sam izgubil pred očmi ali pa celo popolnoma zamenjal z nepravim. Zato je bilo mogoče, da so materialistični zvodniki zgrabili mase in jih na milijone odtujili krščanstvu, ki je edini životvorni nauk socialne ljubezni, pravice in poštenja, izvirajoč iz vere, iz večnosti in pretvariajoč človeka v brata med brati, v skrbnega očeta, v liubezni polno mater, v hvaležnega sina in pravičnega vladarja. Da, pravičnega vladarja, naj je ta kronana glava, fabrikant, gospodar ali karkoli! Le prežal, da je vplivala protekcija vladaiočih na dušnega pastirja mnogokrat kvarno: Izpodjedala jim je moč Kristusovo, njegov pogum in pripravljenost dati tudi življenje za brate, da jih otmo krivic. »Bodite pokorni vsaki oblasti« — in »dajte cesariu, kar je cesarjevega« — ta nauk se je, oprt na potrebo avtoritete, tako razbohotil, da je marsikako pastirsko oko zamizalo pred krivico mogotca. Krek nam je rekel v semenišču: »To se tako krivično pretvara, kot da bi na vsako kronano glavo priletel sv. Duh iz nebes in bi se vsedel nanjo«. Vse to pa je imelo za posledico, da je ljudska, trpinova duša, tam, kjer je instinktivno slutila slabost pastirjev nasproti mogotcem, videla tudi njih udobnost in bogastvo prebend, ni več vanje zaupala in je nastavila uho drugim, ki so jo prečesto varali. Nasprotno pa nam zgodovina dokazuje, da je ljudska duša ostala no veliki večini zvesta dušnim pastirjem tam, kjer so ti od svojih skromnih, često revnih dohodkov delili še to malo z revnimi in jih ni mogla nobena kleveta židovskega kapitalizma odtrgati od njih, ko je bila laž preočitna.

Klub temu pa moramo ugotoviti sledeče deistvo: Materialistični svetovni nazor, ki je zbankrotiral tako strašno, da se zviira v krčih vesolini svet in da državniki dreve kot nori od konference do konference ter skušajo reševa-

ti — ne rešijo pa nič — ta nazor je rodil veliko pohujšanje v ljudskih dušah. Njihove oči gledajo vsled splošne bede — kdo bi jim zameril? — preveč materialistično. Kakor so na splošno še prežeti vere in njenih moralnih principov, ugaša v masah čut za to, da so jim za ohranitev teh principov potrebni dušni pastirji. Vlade slutijo in čutijo to ugašanje, pa se z grozničavo strahopetnostjo obdajajo z bajneti, zaeno po zadržavajo stradalno vrv krog vratov dušnih pastirjev. Meni se zdi ta proces naravnost od previdnosti določen. Treba je, da se spokorimo za grehe prednikov, treba je, da nas sedanja naša stiska zveže najtesneje s proletarjatom v trpljenju in ljubezni, in tedaj se bo v ljudstvu, v kolikor je bil zabrisan, vnovič oživil čut in zavest: Vi, dušni pastirji, ste naši. Vi ste resnično tisti, ki pasete čredo, ne pa sebe! Takrat se ne bo več dobršen procent ljudstva, vernega ljudstva, tiho v pest smejal, če bo videl, da se godi njegovemu dušnemu pastirju krivica, da trpi bedo, kot se smeje — pohujšan — danes. Pedagogi, filozofi svetovnega slovesa pišejo danes knjige, kakega pomena da je za obnovo duš, za preorientacijo — vera. Da — toda ne vera, izkvarjena v ustih svojih izpovedovalcev v učenje, da je končno vseeno, kar se godi in kako se godi na svetu. **ampak živa, dejavna, plodotvorna vera javne pravice, ljubezni in poštenja**, ki zažge dosti moči in uvidevnosti v žilah ljudstva, da bo vsako vlado in vsakega ministra — slugo ljudstva — neusmiljeno tiralo pred svoj sodni stol, kakor hitro bo zasledilo kokršnokoli korupcijo ali vladanje, ki bi iztegalo roko po svetinjah vsakega naroda — naj je to njegova že v krvi in kosti vkristalizirana vera, ali njegov jezik, njegova svojska kultura itd. Ta moč in to spoznanje pa bo potekalo samo iz onih src, ki so sama očiščena, ki jim je to, kar je svetega, zares sveto, ki sama niso pokvarjena, ki poznajo notranjo pravost in jo tudi na zunaj udejstvujejo.

Do tega cilja pa vodi dve poti: Ena dušno pastirska z vsemi žrtvami, z vso samoodpovedjo, z vso ljubeznijo in neprestanim iskanjem biserov, ki tiče v dnu src, dasi so morda povrhu zasuti z vso mogočjo človeško revščino in grehotami. Nič ne bo tu hasnil nervozni formalizem tistega pastirja, ki meri dolgost sukenj in pretehtava njih barve, ki meri post na unče, ki misli, da se dajo ljudje urediti kot žveplenke v škatlici, nič, ampak samo žrtve in ljubezen do ljudstva in pogum Janeza ob Jordanu. Vse te lastnosti niso sicer v cerkvi nikoli zamrle, lokalno in personalno so bile pa zabrisane tuintam zlasti po človeški slabosti, ki je izvirala iz brezskrbne komodnosti, ta pa iz sebične vladne zaščite.

To je ena pot — težka, toda idealna z velikimi realnimi posledicami.

Drugo pot utegne nastopiti ljudstvo tedaj če je zlo v njem tako prevladalo, da bi zavrnilo vsako dušnopastirsko delo. Tedaj pa bo sila zla vrgla narod ob tla, da se bo krivil v

bedi in bolečini — pa se bo iz nje prebudil in sodil nedolžne po krivici. V tem pa se bo zlo pičilo kot škorpion samega sebe na glavo in po prestanih grozotah bo ljudstvo seglo spet po evangeliju — kakor še vselej.

Iz ljubezni do naroda, kakor je bridka, želimo prve poti.

Iz „Socialne Misli“, št. 2.

O POSVEČUJOČEM TRUDU. DR. H.

Visoko v dalmatinskih hribih, na meji med pusto gmajno in neobdelanimi, kamenitimi poljanami, kjer je mogoče zemljo le z najtežjim trudom obdelovati, orje kmet, kateremu vleče sin hropeč oralo skozi trda tla. Mlademu vstanejo dvomi, ali je to delo pametno in koristno. »Oče, zakaj je pripadlo ravno nam to najbolj divje polje v vsem dalmatinskem hribovju? Drugi imajo boljšega! In njih njive nosijo pri manjšem trudu bogatejšo žetev. Zakaj si ti vzel ravno najrevnejši del?« — »Nisem ga vzel, sinko; bil mi je dan. Kdor lažje orje in bogatejšo žanje, moj sin, ne bo bolj blagoslovljen od Boga kot oni, ki le težko razrahljajo tla in ki jim vzklije le borna setev. Stvari niso postavljene zato, da jih posedujemo, postavljene so človeku v vstajenje ali v padec; zato vleci, sinko, ne godrnjaj in vleci!« — »Pleča so mi razboljena, oče moj, ne morem več! Zakaj nisimo mi, ki moramo orati kamenita tla, prejeli od Gospoda konja ali vola, ki bi bil poleg mene v jarmu?« — »Ne pričakaj se z Gospodom, sin! On nas pusti sejati in žeti, toda ne meri človeka na drugem človeku. Podoba, moj sin, je naše delo. Kakor vržemo drobno seme v zemljo, da obrodi tisočeren sad, tako smo tudi mi seme, vsejano od Boga, da obrodimo tisočerne sadove. Bog nas ne uči, kako naj sejemo in kako naj žanjemo, uči nas, kako naj rastemo, moj sin!« — »Oče, breme ki ga nosiš, nosiš iz vere. Jaz pa sem nepodučljiv sin. Daj mi od svoje vere!«

V mračnih urah bi se včasih rada v nas dvignila grenkoba proti Bogu, da je postavil naše življenje na tako borno podlago. Saj je taka revščina z vsem, kar imenujemo svojo last; tako težko nosimo breme dneva in kar občutimo v pretirani radosti trenutka, ki je brez trpljenja, je kot bežna slast čebele ob medenem kelihu cvetlice. S svojim nezadovoljni, radi pogledamo čez plotove sosedov in se pohujšujemo nad njih zmernim blagostanjem; merimo njih najprijaznejšo uro na naši žalosti in jih imamo za presrečne. Ne pomislimo, da more že jutri zjutraj slana uničiti najbolj blesteče rože v njih vrtu, medtem ko se morda že v isti noči odpre v globini naše duše najlepši cvet. To je večna nespamet takega otroškega načina, opazovati življenje: da mislimo, da Bog odlikuje druge radi kake zunanje prednosti.

Za naše najvažnejšo življenjsko vprašanje je brez pomena, ali smo postavljeni tu ali tam, ali so tla, ki jih obdelujemo, mastna črnica ali kamenita pustinja; vseeno je, ali stojimo na daleč vidnem mestu, kjer nas vse vidi in kaže na nas, ali pa kje v poltemni delavnici — v prizidku. Gre le zato, kako pojmuemo in vršimo svoj poklic. Našel sem pri najbolj zaničevanih poklicih sijajne ljudi, ki so plemenitejši od marsikakega veličanstva in mnogokrat sem se vrnil razočaran od ljudi boljše družbe, ker nisen našel nič človeka vrednega na njih. V vsakem življenjskem stališču moremo biti celi in pravi ljudje.

Stvari niso postavljene zato, da jih posedujemo, ampak da se na njih obnesemo. Ne verjamem, da je lažje, obnesti se v imovitosti in delu, ki prinaša slavo, kot v nizkem položaju in zaničevanju. Kdor nima na svetu mnogo prijetnega, obrne sam po sebi misli in čustva k večnim stvarim. Šele po trpljenju in trudu postanemo globoki, resni ljudje: s trdim delom vzbudimo v sebi najboljše sile. — Težka zmoča našega časa je, da je le življenje v imovitosti, uživanju in razveseljevanju zadovoljivo. Potem seveda bi večini ljudi ne bilo vredno živeti. Da v radostni udanosti izpolnjujemo odkazano nam delo in se skozi trud vsake ure prebijemo bližje Bogu, — to je edini dobiček, radi katerega je vredno živeti. V rasti ali v vsihanju naših duš leži vsa vrednost ali nevrednost našega življenja, ne pa v zunanjih pridobitvah. In vsa radost in sreča začneja v tem, da vršimo svoje delo v ponižnem mišljenju bednega, preprostega dalmatinskega kmetiča: da pri oranju in setvi in pri vsakem drugem delu ne mislimo najprej na dohodek in dobiček, ampak na to, kako dozorimo mi sami za žetev večnega življenja.

SOCIOLOGIA IN VERA IZZA 19. STO- LETJA. IVAN REJEC

II.

AVGUST Comte je smatral za korenino zla to, da je po razsulu starih bogovernih sestavov nastopila v človeških mišlih brezsmotna anarhija. Da to anarhijo odstrani, je ustanovil nov enoten pozitivističen filozofsko-politično-socialen sistem, ki privede človeštvo v vseh področjih in za vse čase k največji popolnosti in sreči, ki je možna. Za temelj vsemu svojemu sistemu je smatral »sociološki zakon«, kakor je nazval po svojem učitelju Saint-Simonu posneti nauk o treh dobah v razvoju človeškega duha. Prva doba je »teološka«: duh išče rešitve ugankam sveta v volji nadnaravnih bitij — bogov. Druga doba je »metafizična«: bogovi se nadomeste z abstraktnimi bitnostmi, ki so v samem svetu: narava, duša, življenjsko počelo. Tretja doba je »poziti-

tivna« in končna: ta se odpove brezplodnemu umovanju o zadnjih vzrokih, ampak tolmači dejstva po samih dejstvih in njih odnosih. Bog in duša sta mu »nespoznavna« zameta. Človek mu je »prva žival«, žival pa »živo telo«. Za temelj pravnosti proglašajo »idejo človečnosti«, za nalogo in najvišji smeter človekov: »služiti človečnosti«. Vpeljal je pravo »člaščenje človečnosti«, posnemajoč katoliško božjo službo, sebe pa proglasil za prvega velikega duhovnika človečnosti.

Socialno delo katoliške cerkve v minulih vekih je Comte dokaj pravično cenil, za bodočnost ji je pa odrekal življenjsko moč in sposobnost za daljnji socialni poklic. Do konca 19. veka, je sodil, se bo vsa omikana zapadna Evropa spreobrnila k njegovi »veri človečnosti«, in eno dobo kasneje vse človeštvo. Prišlo je pa drugače. Še pred koncem 19. veka je bil Comtov sistem zapuščen celo od najzvestejših pristašev, a odlični svobodemiselni socialni politik iz njegove šole A. Leroy-Breaulten je že leta 1892 v »Obzorniku obeh svetov« (Révue des deux Mondes) imenoval katoliško cerkev »edino moralno socialno silo, ki je zmožna, otepi družbo grozečega prevrata.«

Herbert Spencer je presadil pozitivizem na Anglesko ter ga spojil z mehanicno razvojno teorijo, kakor jo je l. 1859 jel učiti angleški naravoslovec Karol Darwin. Razvojna misel sama je starejša od Darwinovega nauka, toda se po njem je presenetljivo opodila proučevanje narave in raziskavo kulture. Usodna nesreča je pa bila za vse znanstvene panoge, ki se ticejo sociologije, da je Darwin učil razvojno teorijo v mehanicnem, materialističnem smislu. Razlaga pojavov iz golih mehanicnih tvornih vzrokov je pač upravičena v področju fizikalnih ved; a še tu more tako omejeno razmatranje podati le neki lik sveta, ne zadostuje pa za sestavo vsjega nazora o svetu. Za razumevanje narave, tembolj pa za umevanje življenja, zlasti še njegovih duhovnih pojavov, za ocenjevanje resnice in pravosti je tradicionalna filozofija v skladu z vero vselej terjala utemeljitev iz ideje smotrnosti, ki vrsto vzrokov harmonično vodi do prvega začetka in k najvišjemu smotru vseh prigradnih bitij: do Boga, ki je sam od sebe. Življenje vobče, zlasti pa duševno in нравno, je bilo mislecem nerazumljivo brez luči smotreno delujočih vzrokov.

Darwin je pa skušal pokazati, da je moči tudi vse življenje do najvišjih umskih oblik razumeti brez ideje smotrnosti, zgolj iz mehanicno tvornih vzrokov. Kateri pa so tisti čarobni mehanični vzroki, da morejo nadomestiti in izločiti idejo smotrnosti? Mehanični boj za obstanek, v katerem zmaga in preživi, kar je močnejše in za življenje sposobnejše; to je mehanicno počelo razvoja in napredka. A napredek se ceni zgolj z vidika, kako kaj pospešuje življenje. Ker Grki za »življenje« govore: bios, — zato se ta razlaga sveta imenuje tudi

biološka. — Ne razvojna teorija vobče, ampak ta njena mehanična obleka, ki izloča idejo smotrnosti iz razlage sveta in življenja: ta je *d a r w i n i z e m*.

Positivizem v zvezi z darwinistično razvojno mislijo je silno raznetil delo v socialnih vedah, obenem jih je pa kakor vkoval v okove mehanističnega naturalizma. Danes, ko so tisti okovi po večjem zdrobljeni, si težko več predstavljamo, kako so znanosti in umetnosti izza štiridesetih let minulega veka pa skoro do njegovega konca tičale v mejah materialnosti in dočutnosti ter so nasilno okrnjale neizbežna duhovna dejstva, da so se tudi ta prilegala naturalističnemu svetovnemu nazoru. Vsem mladim socialnim vedam se pozna, da so se porodile v naturalističnem ozračju pozitivizma. Njegov vpliv je določeno segel tudi na zgodopisje in politiko. Od umetnikov naturalistov naj imenujem za primer le nekaj slovitiga francoskega leposlovca Zola. Kdor hoče spoznati razliko med tedanjjo in sedanjo dobo, naj primerja imenovanega pisatelja z glavarji sodobnih francoskih leposlovcev, kakor so Bourget, René Bazin, ali celo z idealisti, kakor so Pégny, Psichari in njihov krog!

Kar je na Slovenskem izza sedemdesetih let minulega veka v znanstvu kazalo pozitivistično-naturalistično lice, je pač bolj izposojeno od sorodnega nemškega materializma, s katerim se nam bo še baviti. Francosko-angleški naturalizem je pa došel k nam po leposlovcih obeh narodov, zato se je tudi najbolj uveljavil v leposlovju (Govekar - Zofka Kveder - Kraigher).

Šele leta 1900 je nastopila na Slovenskem struja mladine, vzgojena po Masaryku, ki je dvignila prapor znanstvenega pozitivizma, kakršnega uči ta češki mislec, politik in sociolog. Ta smer je veljala v »Naših zapiskih« in »Vedi«, ki je izhajala v Gorici. A Masarykov pozitivizem je močno prepleten z idealizmom, ki je sprejet od nemških protestantskih mislecev, in njegova humaniteta se dviga nad Comtov naturalizem blizu do vzorov, ki jih je gojila o humaniteti »prosvetljena filozofija« v 18. veku.

Naturalistični pozitivizem je postal religija znanstvenikov in omikancev 19. veka. Odločilni misleci so se vedno dvigali nad splošno razino v svobodno kraljestvo duha, toda »povprečne glave« so tonile v naturalizmu. V tistem času je veljalo geslo o »nespravljivem nasprotju med vero in vedo«. Z vero zložna veda se je gojila le v ožjem katoliškem krogu in je veljala za nazadnjaško, ves »napredek« je bil naturalističen.

Moral sem nekaj spregovoriti o pozitivizmu in naturalizmu, ker če teh ne poznamo, ne moremo umeti duha sociologije 19. veka, niti sovražnosti, ki je dolgo vladala med njo in vero. Socialna veda z raznimi strokami močno posega tudi v področje vere, ko z raznih vidikov obe proučujeta iste predmete; zato so bili spori neizogibni. A kakor prej toliko drugih sovražnikov, je religija v mnogočem že —

ne uničila — ampak spreobrnila in s svojimi idejami prekvasila sociologijo, vodilno sodobno vedo; s tem je tudi odločno vplivala na spremembo v mišljenju in čustvovanju omikanelega sveta. Sociološke stranke pa so tudi po raziskovavcih pozitivistih nabrale in proučile obilico dejstev, ki bolj in bolj očitno pričajo, **da je v kulturi poglavitna in vodilna sila napredka — religija, ki edina more tudi razodeti kulturnim dobrinam vrednost in smoter.**

(Nadaljevanje sledi.)

NAŠE PLANINSTVO.

TRENTAR.

PLANINE solčne ve, moj raj...« me sili srce zapeti z našim Gregorčičem, ko se spomnim na naše ljube gore, na naš mogočni Triglav in dolgo, dolgo vrsto njegovih podanikov, višjih in nižjih, to in onstran umetno potegnjene meje. Ako vidimo v naši domovini, v dolinah in sploh nižje ležečih krajih prelepi obraz matere svoje, tvorijo v zahajajočem solncu pozlačeni grebeni in vrhovi naših planin njeno krono. In zopet se spomnim našega ljubljence Simona Gregorčiča, ki poje domovini, čeprav v drugem smislu:

Ti krasna si, krasnejše ni
kar jih obseva zarja dneva;
krepotna si, vsa vredna ti,
da krona venča te kraljeva!

Ne morem si predstavljati lepote, prave lepote kaké dežele brez gorá, brez planin, brez venca in krone. Ravnine in samo ravnine, — to je preenolično, predolgočasno, to je pretožno! »Pa je v gospodarskem oziru bolje po ravninah, kmet lažje živi,« bo kdo ugovarjal. V nekem oziru je to res, povsem pa ne. Res je, da mora planinski kmet več trpeti nego dolinski, pa ima tudi več užitkov. Pravi planinec ti ne zamenja za nobeno ceno svojih planin za dolino. Pa pojdi vprašati n. pr. Špika v Trento, moža, ki ima borno in težko življenje. Ako bi se res preselil v dolino, bi se mu prvi dan stozijlo po ljubih planinah! Clovek ima pač tudi srce in čut lepote. Koliko jih je, ki hodi ogledovat ravnine, ki si hodijo vedrit duhá v doline? Nasprotno, dolinci komaj čakajo na priložnost, da se vzdignejo v gore, na planine. Zdi se jim, kakor bi šli na božjo pot, kjer najde duša in telo obilo razvedrila in užitka, — ko da bi šli na svatovščino, a ta je v trudapolnem, enakomernem življenju nekaj izrednega.

Pa tudi oni, ki je prelen in nima priložnosti, da bi se dvignil na planine, jih gleda, čeprav od daleč, rad, z velikim zanimanjem, s spoštovanjem, hrepenenjem in mu utriplje ob pogledu nanje srce kakor tički v kletki, ko zaduha prva pomlad po božji naravi. Vun, v svobodo, tia gor v čisto zlato nebeškega solnca!

* *

Vendar o pomehu planinstva, turistike v duševnem in telesnem oziru bomo imeli, če

Bog dá, še obilo prilik govoriti. Nujnejše se mi zdi za danes napisati vsaj par besed o današnjem stanju slovenskega planinstva in o pomenu istega za našo okrnjeno domovino.

Pred 30. leti so se Slovenci le še malo zanimali za planinstvo. Bili so le posamezniki, ki so lazili in plezali po gorah, — govorim o dolincih, meščanih, ne o kmetih in pastirjih, ki jim je to življenska potreba. Ko je pa 27. februarja 1893. ustanovilo nekaj vnetih turistov v Ljubljani »Slov. plan. društvo«, je zanimanje za planinstvo raslo od dne do dne. Povsod po slovenski zemlji so se začele ustanovljati podružnice »S. P. D.« in l. 1914. je bilo zbranih krog »Osrednjega Slov. pl. dr.« v Ljubljani 24 podružnic s 2847 člani.

Namen Sl. pl. dr. in njenih podružnic ni bil samo v turistik kot taki, v razvedrilu; ta organizacija si je marveč stavila predvsem vzvišeno nalogo, ustavljati, zajezovati tuji, zlasti nemški vpliv po naših deželah, po naših planinah. Tujec se je šopiril po njih, bil je po naših gorah malo ne neomejen gospodar. Vse planinske kočice so bile izključno nemške, vse izdelane poti in zaznamovane steze nemške, povsod so bile le nemške table, nemški napisi, povsod nemški in sploh tuji turisti, tuja govornica — in Slovenec je bil na lastni zemlji — tujec!

Sl. pl. društvo je s svojimi podružnicami dalo našim prelepim planinam kmalu drugo lice in v malo letih spet prvotni značaj — slovenski.

Za Kranjsko in Štajersko ni zaostajala tudi naša Primorska. In priznati moramo, da so naše primorske podružnice veliko dosegle, veliko storile v narodnem oziru in gorje, ako bi jih ne bilo, zlasti zdaj, ko se začinja za nas in našo domovino nova doba življenja, a nam je prihodnost tako temna in malo znana.

Tik pred vojno so obstojale in delovale v sedanjem našem zasedenem ozemlju, v **Julij-ski Krajin** sledeče podružnice: istrska, ilirsko-bistriška, tržaška, kranjsko-vipavska, primorsko-vipavska, goriška, idrijska, cerkljanska in soška. Svoje delovanje so raztezale tudi v naše sedanje ozemlje, zlasti po Bovškem, tudi češka in kranjsko-gorska podružnica ter v prvi vrsti Osrednje S. P. D. v Ljubljani. Vidimo torej, da so bile obsežene v teh društvih vse naše planine in da bi nam ne bilo v tem oziru sedaj treba več kaj posebnega ustanovljati v varstvo in dvig naše domovine.

Trebalo bi pa, da bi se vsa omenjena društva takoj vzbudila iz spanja ter jela spet krepko delovati, podvojeno delovati, da se ne vzbudimo v dolini, ko bo že velik dan in bodo drugi že na planini!

V IZOBRAZBI.

V pojmu izobrazbe ne bomo izgubljal besedi. **To ve in čuti** bolj ali manj vsakdo; in ako ne več ve vsaj, kakšen je izobražen človek, ve kaj se je približno učil in

kaj zna. Vemo, da mora oni, ki hoče biti štet med izobražence, poznati dobro vsaj svoj materni jezik, poznati bolj ali manj zgodovino svojega naroda, narodno slovstvo, glavne pisatelje in pesnike, poznati dalje vsaj v glavnih potezah splošno državno ustavo, najvažnejše zakone, ki se tičejo političnega, gospodarskega in prosvetnega življenja. **Slovenski izobraženec mora poznati dobro pravice in dolžnosti našega naroda napram državi, posebej krivice, ki se mu godé in zahteve, ki jih stavi državi.** Poznati mora tudi pripomočke, sredstva, potrebna za vsestranski vspešen razvoj in napredek naroda.

Da pa spozna ta sredstva, mu je treba zlasti dandanes, v teh socialnih zmedah in viharjih, poznati socialno vprašanje, v prvi vrsti socialni program **delavskih stanov**, ker stanovi tvorijo v ogromni večini narod.

Ko vse to zna in razume, ali je tak izobraženec res že mož na svojem mestu? Imamo li od njega pričakovati, da bo čuval svoj narod in domovino?

Ali ne zadene takega izobraženca obsodba S. Gregorčiča, ki pravi:

Po glavah svetlo je in jasno,
a v srcih zimsk je mraz in mrak.

(Zimski dan.)

Treba se je tudi vneti in vnemati za narodno delo! Treba ne samo izobrazbe v glavi — **umske izobrazbe** — ampak tudi **izobrazbe srca**; treba tudi ljubiti dom, ljubiti narod, ker brez ljubezni ni požrtvovalnega delovanja, ampak le sebičnost in kdor je sebičen, dela le to, kar mu nese, kar mu plačaš!

Zdaj pa še nekaj.

Na veliki skupščini Vseslovenske kršč. soc. zveze v St. Jakobu v Rožu na Koroškem je dr. Krek dne 31. maja 1909 izpregovoril o izobrazbi besede: »Vsaka prava izobrazba prične v domačem domu. Brez doma ni izobrazbe. Te izobrazbe se je treba navžiti ter jo dati najprej tistim, katere hočemo vzgajati. Liberalna misel pa razbija misel na dom, hiti samo v širni svet in ne pripozna človeka takega, kakršnega je dala domača zemlja. Mi pa recimo: vsi tisti griči, nepopisno lepi kraji, kjer se govori slovenski jezik, naš dom je to, sredstvo za našo izobrazbo. Nobena izobrazba ni mogoča, ako ni zgrajena na širokem pojmu naše domovine, ako ne rabimo kot prvo sredstvo k izobrazbi slovenskega jezika.«

Spomnimo se svojih dedov! Niso imeli sicer izobrazbe v dandanašnjem smislu, ker je tudi niso tako potrebovali, a vendarle so bili izobraženi, čeprav bolj srčno nego umstveno: njihova izobrazba se je pričela v domačem domu. Ljubili so iz vsega srca svoj dom, svojo družino, svojo kri, svoje rojake: ljubili vse tiste »griče«, nepopisno lepe kraje, ljubili svoj jezik. Te izobrazbe so se navžili do sita in jo dajali naprej tistim, katere so hoteli vzgojiti — svojim otrokom in vnukom in s tem so ohranili domovino. Pojdimo in storimo tudi mi tako!

ZA NAŠA DRUŠTVA.

BESEDA NAŠIM DILETANTOM.

ČE bi ne mogli meriti kulture našega naroda po ničemur drugim, jo lahko sodimo po njegovi plemeniti zabavi, po gledaliških predstavah. Z mirno vestjo lahko trdimo, da je malo narodov v Evropi, katerega preprosto ljudstvo bi se toliko bavilo z dramatično umetnostjo, kot ravno mi Slovenci. Po nekaterih vaseh se vrše prave gledališke sezone; v ljudeh je resno stremljenje po etični izobrazbi in estetskem uživanju.

Gotovo je izmed vseh zabav poleg petja in telovadbe ta zabava taka, da jo moramo priporočati vsestransko, in jo gojiti in podpirati z vsemi močmi. Ona uči ljudi lepega jezika, utrjuje jim spomin, blaži jim srca in bistri duha, vadi jih v nastopu in jim nudi splošno izobrazbo.

Strast predstavljati druge ljudi je stara, zato seza tudi zgodovina gledališča silno daleč nazaj. Imeli so ga že Grki, seveda na prostem in za silno množico ljudi, kjer so igrali svoje lepe drame po dnevu.

Pri Rimljanih je gledališče le malo napredovalo. Gledališče se je bilo razvilo iz cerkvenih obredov. Pozneje so upletali tudi posvetne prizore vmes, tako, da so morali spraviti te igre iz cerkve. Ustanovile so se posamezne družbe igralcev, ki so potovale iz kraja v kraj kot cigani in igrali igre burkastega značaja, ki niso služile lepoti in srčni vzgoji, ampak surovosti. Le tu pa tam so igrali tudi kaj boljšega. Sčasoma so nastala stalna gledališča, ki so služila spočetka le redko čisti umetnosti. Bila je pač taka doba. Občinstvo je šlo gledat predstave, da se je nakrohotalo, igralci, ki so si izbrali ta poklic iz kruhoblastva, so skrbeli za krohot. Pravi namen gledališč je zmagal šele v zadnjem času. S stalnimi gledališči in z resnim občinstvom, se je dvignil tudi igralski stan, ki zahteva danes resnih in globoko izobraženih ljudi po poklicu.

Za razvoj dramatike je najvažnejša igra. Dobre žaloigre so pisali že Grki, dobre komedije so imeli tudi Rimljani. V početku srednjega veka se je pojavil Šekspir, ki je spisal igre trajne vrednosti. Pozneje se je pojavilo več dramatikov, ki nam so dali mnogo del, na Francoskem Molière, na Nemškem plodoviti, nič vredni Hans Sachs in njegovi vrstniki, nato romantika z Goethejem, Schilleriem in drugimi, do današnjih dni, ko kraljujejo na odrih moderni pisatelji in pripravljajo pot drugim, še modernejšim struikom. Med Rusi se mnogo imenuje Leonid Andrejev, tudi Tolstoj, Gorkij, Arcibašev, med Nemci je znan Schönherr, med Italijani Roberto Bracco, Sem Benelli, med Francozi Maeterlinck in Paul Claudel in drugi. Med Slovenci pa je zadnji čas mnogo igran Ivan Cankar, ki ni za male odre,

Z dramami so se razvijala tudi gledališča in igralci. Tehnika gledališč se je po eni strani poenostavila, po drugi pa dosegla svoj vrhunec. Igralci so se prekolebali od neslarske burke in srednjeveškega viteškega patosa do naravne igre, ki je najbolj prikladna.

* *

Na kaj mora diletantski oder paziti? Prvič: na izbiro igre. Oder naj služi srčni izobrazbi in lepoti. Po tem je treba tudi izbirati igre. Ne iger, ki nas učé surovosti in pretepaštva in ki služijo samo enemu namenu: krohotu ali solzam, ampak iger, ki predstavljajo cele ljudi, moramo imeti. Življenje mora veti z odra, ki govorí: takim ne smemo biti, takim moramo biti — poleg tega pa nas mora dvigniti predstava vsaj za hip iz vsakdanjosti v kraljestvo lepote.

Kadar izbiraš igro, pomisli tudi, ali imaš igralcev za igro: vsaj za glavne vloge moraš imeti dobre moči in moči, da se prilagajajo dotičnemu značaju. Če nimaš igralcev za težko igro, izberi si lažjo; boljše je dobro igrana lahka igra, kot slabo igrana težka igra. Dalje premisli, če imaš kulise za igro, če je oder dovolj velik. Še na nekaj moraš pomisliti, če imaš obleke. Ni treba vedno, da imaš — posebno na deželi — popolnoma odgovarjajoče zgodovinske obleke, vendar moraš pomisliti, da rimskega patricija ali srednjeveškega viteza ne boš igral v fraku in s cilindrom. Bolje je, če igro opustiš, kot da postaviš kako nokveko na oder. Da je važna za uspeh igre tudi maska, je jasno, toda ta navadno ne dela velikih ovir.

* *

Ko je igra končno izbrana in je določen režiser, ki mora dobro poznati oder in vedeti c igri in igranju več kot drugi igralci, je treba razdeliti vloge. Tu je treba posebno priporočati disciplino med igralci, da se popolnoma pokoré režiserju, ki razdeli vsakemu svojo vlogo, le tako je mogoče z uspehom uprizorjati igre. Seveda mora paziti tudi režiser, da ne dela krivice, nadarjenost igralca in ne na osebne simpatije. Tu na tam je seveda vpoštevanja vredna tudi igralčeva pridnost in volja. Igralci, ki se pehajo za mlade, velike in prikupne vloge, niso vredni, da se štejejo med igralce; oder ni zato tu, da bi se človek ponašal v lepi vlogi, ampak zato, da ustvari človeka, ki mu ga vloga predpisuje.

Ko so razdeljene vloge, se vrši bralna vaja, ki ima namen, da igralci znajo brati vlogo, da spoznajo igro, ki jim jo režiser razloži in da popravijo morebitne pogrške, da se potem pri skušnjah ne zamudijo s tem. Bralni vaji sledi aranžirana vaja, ki je tudi zelo važna: tu se določi vse, oriše se značaj, glas, določi se prihod, odhod, kje naj stoji ta ali oni med igro in kako naj se vede, da vé igralec, kako se mu je treba naučiti vlogo.

Druge vaje se morajo vršiti redno, nazljivo in resnostio, ubogati je treba režiserja in redno prihajati k vajam ter se učiti bese-

dilo. Kdor ne misli storiti tega, je bolje, da ne sprejme vloge. Skušnja, ki je zadnja pred predstavo, je glavna skušnja; tedaj mora že iti gladko kot pri predstavi; tu se ne popravlja nič več; dobro je, če nastopajo igralci že v oblekah in maskirani; kulise, predmeti, luč vse naj bo isto kot na dan predstave.

Na dan predstave mora biti vsak pravočasno na svojem mestu, da se pripravi in da se izogne nepotrebni nervoznosti, ki lahko škoduje igri. Paziti je treba na nadziralca (na deželi navadno opravlja to delo režiser), ki pošilja igralce pravočasno na oder. Pri predstavi je treba pokazati v polni meri, kar se je kdo naučil pri vajah.

* *

To je samo par potez, komaj ogródje tega, kar bi morali povedati. O igranju bomo v naslednjih številkah govorili še, o vsakem poglavju, ki je v tem obrisu samo načrtano, natančno in podrobno tu pa tam bodo besedilo pojasnjevale tudi risbe.

NAŠE ČITALNICE.

M ISLIM namreč tisto sobo v naših društvih, kjer so članom na razpolago časopisi. Knjižnica in čitalnica bi morali biti ponos vsakega društva. Mislimo si, da smo stopili v sobo takega društva. Lepe bele stene nas pozdravijo. Na stenah so obešene slike naših slavnih mož. V kotu stoji omara — to je društvena knjižnica. Sredi sobe je dolga miza, na kateri so položeni časopisi. Tu je »Edinost«, »Goriška Straža«, »Pučki prijatelj« in drugi listi. Za mesečnike ima društvo posebne mape, da se ne pomažejo in raztrgajo. V teh mapah je »Mladika«, »Gospodarski list«, »Zbornik«, »Novi rod« »Pravni vestnik«, »Socialna misel«, »Dom in Svet« in druge revije. Nihče ne odnese časopisa domov, nihče ga ne raztrže, nihče ne pomaže. V kotu stoji posebno stojalo s predali (štelaža); v njem so položeni stari časopisi, vse prejšnje številke, da jih član lahko pregleda kdaj med letom in si obudi spomin o kaki važni stvari. Nihče ne sluti, kako velikega pomena je, če društvo hrani časopise. Ako ima društvo svojo čitalnico tako urejeno, čedno, prikužno, vzorno, bodo člani radi zahajali v društvene prostore, ki jim bodo drugi dom. Prihodnost o tem, kateri listi naj bodo v naših čitalnicah.

KNJIŽNICA V DRUŠTVU.

K NJIGA je človekov najzvestejši prijatelj! Ta izrek je resničen — seveda ne smemo nikoli pozabiti pristaviti — dobra knjiga. Zakaj slaba knjiga je lahko tudi največji človekov sovražnik. Poleg tega je tudi knjiga skoraj edino in najvažnejšo sredstvo, da nudi človeku izobrazbo. Vse kar znata naš preprosti človek in naš izobraženec, sta posebno

v poznejših letih črpala iz knjig. In če imaš v svoji knjižnici doma lepo vrsto knjig, ki so ti vedno na razpolago, se ti zdi, da razpolagaš z neko silo, ki se je lahko pocluziš kadar hočeš. In ker ni vsakomur dano, da bi si nabavil svojo knjižnico, so velike važnosti dobro urejene knjižnice po naših društvih. Prva in največja naloga naših društev je, da si osnuje res vzorno knjižnico, če hoče, da odgovarja svojemu izobraževalnemu namenu.

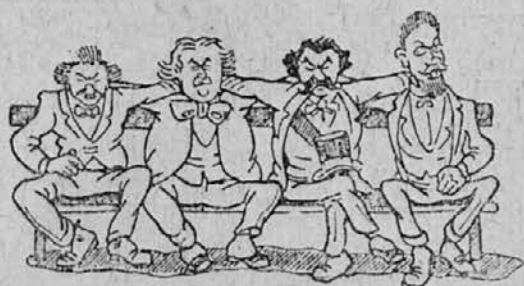
Ne bomo govorili to pot o tem, kako naj se knjižnica vodi, kakšna naj bo omara, dasi bi bilo tudi to potrebno. Govoriti hočemo le o dveh stvareh. Pri volitvi odbora se je treba v I. vrsti ozirati, da je za izvoljenega knjižničarja eden najinteligentni članov društva, ki rad bere in ki je razsoden dovolj, da zna izbirati knjige, ki naj pridejo v društveno knjižnico. Vsaj si mora znati dobiti pametnega nasveta. Za knjižničarja ni dovolj, da pozna vsako knjigo, ki jo ima v knjižnici, po naslovu, poznati mora tudi nje vsebino in vedeti, za katero starost in izobrazbo je primerna in se mora pri izposojevanju tudi po tem ravnati. Knjižničar mora biti tedaj nekaj učenjak v malem, da rabimo ta izraz, in pol vzgojitelja.

Še posebno zato je pri nas knjižničarjeva naloga tako težka, ker imamo majhen književni trg, in izbira ni bogata niti mnogovrstna. Na vsak način bomo morali skrbeti zato, da bomo že koi v naslednjih številkah prinašali seznam za naše knjižnice priporočljivih slovenskih knjig s kratko karakterizacijo. Stem bomo olajšali delo in odgovornost naših knjižničarjev.

ISKRICA O PETJU.

»Pevec« prinaša v svojih prvih številkah lanskega leta zanimivo pismo iz Nemčije, kjer opazuje Slovenec v porenških krajih vzorne organizacije ondotnih katoličanov. Bil je na eni izmed prireditev, ki se je vršila čisto po geslu: »Vsaka prireditev mora biti umetnina zase«. 15 točk, a tako med seboj zvezanih, da za trenutek ni bilo dolgočasno. Bilo je na sporedu zborovo in skupno petje. Skupno petje igra v tamošnjem društvenem življenju ogromno vlogo. Izmed 15. točk je bilo 5 točk skupnega petja. 600 deklet je enoglasno prepevalo domoljubne pesmi, deloma na pamet. Te pesmi so čudovito dvigale razpoloženje v dvorani. Prireditev je postala na ta način domačega, družinskega značaja. Tamošnji kulturni delavci povdarjajo v zadnjem času, da namen kulturnih organizacij ni samo srčna in umska izobrazba, ampak predvsem gojitev družinskega čuta med člani, zavest, da je društvo, stan, narod, svet, ena družina, v kateri vlada medsebojna ljubezen, ki žrtvuje od svojega, da reši sočlana družine. Zato ni brez pomena, da ima taka prireditev družinski značaj. Občinstvo sodeluje pri prireditvi in pravih poslušalcev niti ni. To enoglasno petje tudi ni dolgočasno; kadar poje par sto ljudi, je vtis navadnost člen,

SATIRA.

KVARTET — OD ZADAJ.

Vam gotovo znan je dični ta kvartet,
ki se mnogo trudi, da bi umiril svet.

So godala stara, stari so možjé,
ali dobri godci — se trditi smé.

Prvi je Japonec; velik ni, a tak,
da ga nima para, bolj je zvit ko vrag.

Drugi je Lojd Žorže kramarski Anglež,
če je ta kaj boljši, to že sam ti veš.

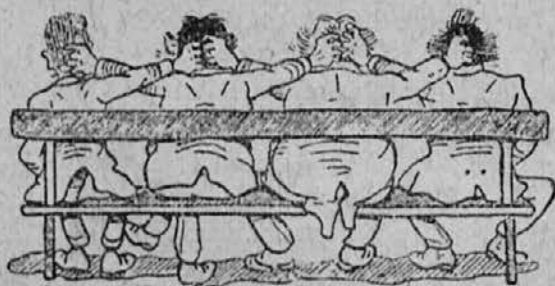
Tretji je Brijan, to veš da je Francoz,
venomer razmišlja, če bo Nemcem kos.

Si že uganil, da je zadnji Italijan?
Kaj on misli, vprašajš me zaman.

Ti le so obsedli že nad pol sveta,
da so si prijazni, to se vé in zná.

Le pogledite njih nasmehe in oči,
njih objeme, druga drug lepo drži.

Jasno, da ta slika lepa je od spred,
ali dva obraza ima stari svet.

Če te štiri bratce vidimo od zad,
grabijo krepko drug drugega za vrat.

Vse prelepe pesmi, dvig Evrope, mir
so galantni udarci in je tih prepir.

To je jasna slika, obraz teh ljudi,
naj jim ne veruje, kdor si mir želi.

BEREM »JADRANKO«

in sem si zapomnil to-le: »Jadranka« ima so-
plemene nasprotnike, bila je spočeta zbog na-
rodne trpkosti, svedok turškokrute dobe, slučila
je, da ji utegne zabrlizgati rezko hudourje v
pročelje in ni pomislila na to, da bo kdo zavrat-
no vsetrenotno in vseletno razklepal pred njo

svoje volčje zobovje in sikal vanjo dušljiv pli-
skozi črevo zavisti. Ko pa je zapazila to, se ji
je skrčilo v grudih srčno predorje, toda v veri,
da bode ovenela še le tedaj, ko ji otrpne dušno
mišičje, ko ji odrevené možganske snovi, gre
naprej. Njeno geslo je brez srebrnonitkastih
obljub, zamiglja svoj liki nebni briljantin med
oblački. Po rapalski pogodbi je grozila naše-
mu ženstvu strpnost v obliki medenoglasih
zapeljivcev, v obliki frazasto privlačnega tuje-
rodnega čtiva. »Jadranka« s svojim priprosto
izrazujočim besedilom ni zavibrirala v življenje,
da bi postala kaka konkurentinja; ona zmigne
z rameni nad obojespolnimi zabavljaci, nad
pičlovrednimi gagarii in brezkvakaricami.
Složno se strnimo v kolobar pa hajdimo po-
gumno naprej čez ostrino in bodičje.

Dovoli! — Samo dva moža smo imeli Slo-
venci. Prvi je bil Jovan Vesel Koseski, drugi je
bil Blazij Bevk, tretja je »Jadranka«.

NASVET.

Pesnik: »Kako gredo moje pesmi?«

Založnik: Gredo že, če bi le nazaj ne pri-
hajale!

TOUR - RETOUR.

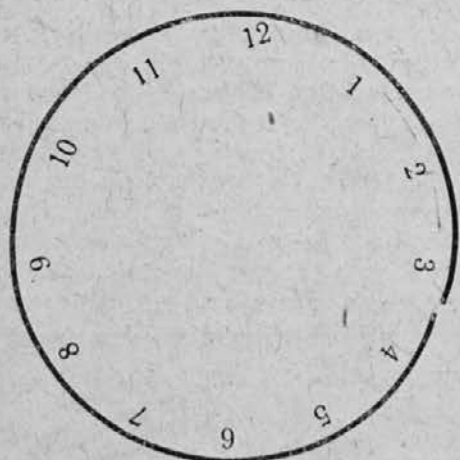
»Moj Bog, sam ne vem, kaj storiti! Najraj-
ši na svetu imam svoje kokoške in svoje cveti-
ce. Toda če pustim kokoši hoditi po vrtu, mi
vse razgrebejo; če pa jih pozaprem v kurnike,
se mi smilijo.«

— Hm, jaz bi del cvetice v kurnike. Teh to-
ne bi ženiralo.

UGANKE.

Štiri ugankе za nagrado.

1. Ura.
Domen.

123 del glave; 234 žival, ki piči; 345 lovi ribe;
456 pogojni zveznik; 567 ptič; 678 del noževe
ostrine; 789 število; 89 10 moč deroče vode;
9 10 11 del glave; 10 11 12 opora trte.

2. Zložna uganka.
Domen.

1
●
● ●
2 ● ● 3

Namesto pik postavi te zloge:
ni, ki, ri, ca, da, go in sicer tako, da dobiš tri besede 1—2, 1—3, 2—3.

3. Številna uganka.
Domen.

1 2 3 4 5 6 7 8

Številke povedo ime gore v Jul. Benečiji.
— Za ključ naj ti služijo besede: 7 2 3 4 gozdna žival; 5 4 7 8 lovi miši; 8 6 7 8 mesto ob morju.

4. Uganka.
Domen.

V neki župniji je duhovnik pobiral miloščino za nov kip sv. Antona, ki je stal 144 lir. Spodnja vas je dala toliko, kolikor je bilo hiš, srednja vas je dala trikrat toliko, kakor prva, gornja vas pa toliko, kolikor prvi obe skupaj. Koliko je dala vsaka vas?

Kdor razreši pravilno vse štiri ugankе, pošlje rešitev do vključno 20. marca in bo izžreban, dobi v dar knjigo: **Josip Stritar, Sodnikovi**. Imena rešilcev bodo priobčena.

REŠITEV UGANK ZA NAGRADO

v 1. številu.

1. Zemljepisna uganka: Soča, kje si?
2. Dva kvadrata.

s	o	č	a
o	r	e	l
č	e	t	a
a	l	a	h

r	e	k	a
e	m	i	r
k	i	l	o
A	r	o	n

3. Šarada: Pol-noč.

Prav so rešili: Čehovin Rudolf, Dol-Ajdovščina; Roman Pahor, Renče; Viktor Hrobat, Skrilje; Zora Vilhar, Kronberg; Premrl Franc, Gorica; J. Mercina, Gorica; Fortunat Lampret, Trnovo; Marija Geržina, Postojna; Miroslav Gregorič, Ajdovščina; Andrej Sattler, Grahovo; Milica Eržen, Gorica; Milica, Danica in Vida Podgornik, Gorica; Marica Eržen, Trst; Šonc Marija, Tomaj; Šonc Roza, Tomaj; Stanka Plesničar, Gorica; Jerina Ivan, Sežana; Radomila Štolfa, Sežana; Gregorič Ivan, Koseč; Alojzija Vidmar, Sv. Anton pri Kopru.

Žreb je določil gospoda **Romana Pahorja**, organista v Renčah.

REŠITEV PROSTIH UGANK.

1. Uganka: **Cepc**.
2. Nova uganka: **Bor-rob**.
3. Ugani! Šir-o-mak.
4. Vizitka: Reumatizem.
5. Uganka: Čas.

Proste ugankе.

1. Uganka.

(Slavka M., Selo).

Vojno je sprožil.....
Končal jo je moreči....
Zaman si beli glavo.....
da poda nam končni.....

2. Šaljivo vprašanje.

Česa je bilo preveč v prvi številki „Mladike“?

3. Vizitka.
(Domen).

Dr. med. Niko Tanaro

Kaj je mož po političnem mišljenju?

4. Nova uganka.
Pavia Kljuder, Trst.

Eden, dva in tri drevo je
— Dobro je za zdravje tvoje,
mnogo v bregu jih vdobiš,
Da pa tri in dva in eden
človek bi ne bil nobeden,
mislim, tudi ti želiš.

NA RAZGLEDU.

Dne 12. februarja se je vršilo slovesno kronanje novega papeža v Rimu. To pomembno dejanje se je izvršilo ob velikanski množici ljudi, tako da niso imeli dovolj vstopnic zanje. Pri kronanju je bilo navzočih 30 papeževih sorodnikov. Balkon, določen za posvetne vladarje, je bil prazen, kot že dolgo časa poprej.

V Italiji je bila velika ministerska kriza. Dosedanji ministerski predsednik Bonomi je bil mož z Janusovo glavo, na eni strani je nosil nacijonalistom prijazen obraz, na drugi strani pa ga je kazal delavskim strankam, kakor je zasuknil glavo. Spočetka svojega vladanja je kazal nacijonalistični obraz in dejal celo, da je fašist ter delal red v državi z različnimi odredbami, ki so ostale vsled njegove neodkritosti in potuhe le papirnata cunj. Toda kljub vsemu temu se je zameril fašistom, ki danes v svojem neznatnem številu hočejo vendarle predstavljati Italijo in zapustili so ga celo demokraciji. Bonomi je dejal, da odstopi, a kralj ga je zopet poslal pred parlament; najbrže se je tudi njemu samemu tožilo po ministerskem stolcu. Toda pred parlamentom je naletel slabo. Vsi so mu pokazali hrbet, četudi je kazal drugi del svojega obraza, ki je prijazen delavskim strankam in ki ga je ohranil v rezervi še izza časa, ko je bil socialist reformist. Kriza je danes rešena. Vlado je sestavil Giolittijev prijatelj De Facta; vlada tedaj sestoji iz reakcionarnih strank. Če bo vlada trajna, dvomimo.

Genevska konferenca, ta največja konferenca, ki se je kdaj vršila, je odložena za malo časa. Zdi se, da si gospodje evropski politiki niso na jasnem, kaj hočejo. Takozvani »zmagoviti« narodi se danes drug drugega bojijo, ker je res nevarnost, da bi v svojem groznem apetitu drug drugega ne požrli. Miru nam ti ljudje ne bodo dali.

V Jugoslaviji notranje razmere še vedno niso čiste, Gibanje na Hrvaškem moramo gledati z resnim očesom; to vprašanje grozi postati mednarodno vprašanje, mesto da bi se uredilo v lepi obliki doma, da bi bili vsi zadovoljni.

Več med Jugoslavijo in Rumunijo se je utrdila potom zaroke jugoslovenskega kralja Aleksandra z rumunsko princezino Marijo, katere sliko smo prinesli že v zadnji številki. Zdaj se je vršila oficijelna zaroka, izmenjavale so se prijateljske napitnice. Vse države gledajo na to zaroko prijazno ali vsaj indiferentno, le deji Bolgarov (večina Bolgarov je danes vendar za unijo z Jugoslavijo) in Italiji to ni posebno po volji; toda treba je požreti tudi te grenke kapljice.

V naši deželi ni sprememb. Od strani nekaterih Italijanov se vrši gonja proti avtono-

KNJIGE.

Josip Stritar, Sodnikovi. V Ljubljani 1922: Izdala Zveza kulturnih društev. Založila Tiskovna zadruga. »Prosveti in zabavi« 4. zvezek. Strani 173. Cena broš. 7 Din., po pošti 75 para več. Stritarjevi romani in povesti, ki so izhajali pred 40. leti imajo tudi še sedaj svojo vrednost in privlačnost. Zadnji najboljši samostojni roman »Sodnikovi«, ki je izšel leta 1878, in v katerem se odlikuje Stritar zlasti v slikanju kmetijskega življenja, je izšel sedaj v ponatisu pri Tiskovni zadrugi. Ker se Stritarjevi spisi redki, pa bo zelo dobro služil šoli in knjižnicam.

Prosper Mérimée: Karmen. Poslovenil Vladimir Levstik. Natisnila in založila Zvezna Tiskarna. Ljubljana 1921. — Prosper Mérimée je francoski pisatelj, stoječ na razpotju romantizma in realizma. Novela »Karmen« je znana že po Bizetovi operi istega imena, a se v marsičem razlikuje. Dejanje se vrši na južnošpanskih tleh okoli l. 1830. Pripovedovanje je zanimivo, a knjiga za neodrasto občinstvo ni.

Dr. Fr. Detela: Zbrani spisi. I. zvezek. Hudi časi, zgod. povest. Blage duše, veseloigra. — Izdala in založila Družba sv. Mohorja, Prevalje 1921. — O Detelu pišemo na drugem mestu, pričujoči deli nista najboljši. Vendar pa naj bi Mohorjeva družba poskrbela za okusnejšo opremo knjige, Detela to zasluži in ljudje tudi. Posebno smo nezadovoljni z risbami, od katerih je za silo vžitna samo končna vinjeta, nekatere pa spominjajo na najslabše risbe predvojne »Kronen-Zeitung« in človek, ki je to risal, je vendar akademiški slikar in vodja slikarske šole v Ljubljani.

K. Čapek: R. U. R. (To se pravi: Rossumis Universal Robots), Kolektivna drama v treh dejanjih s predigro. Poslovenil Osip Šest. V Ljubljani 1921. Natisnila in založila Zvezna tiskarna. — Drama je znana in prevedena že v razne tuje jezike, a danes še ne moremo izreči sodbe o njej.

KNJIGI:

Ivan Pregelj: Plebanus Joannes

in

France Bevk: Faraon

sta že na potu z Dunaja in bosta v najkrajšem času na književnem trgu.

miji naše dežele, a moramo pripoznati, da se lep del Italijanov s Slovenci z ramo ob ramenu bori zanjo z vsemi silami.

KRATKOČASNICE.

KAZEN.

»Ali te je kregala žena, ko si prišel ob eni uri po noči domov?«

»Kaj še! Bil bi vesel. Ti ne veš, kaj se pravi imeti za ženo bivšo učiteljico. Stokrat sem moral napisati: Ob deseti uri moram biti doma.«

KAKOR MORJE.

»Moje srcé, gospodična, valovi za Vas, kakor morje ob viharju.«

»Zato tedaj mi prihaja vselej slabo, kadar sem v Vaši bližini.«

NA ŽELEZNICI.

Kmet je prižgal pipo.

»Ali hočete cigaro?« ga je vprašal gospod, ki mu je smrdela pipa.

»Hvala,« je dejal kmet in vzel cigaro, »pokadil jo bom v nedeljo.«

NAJVEČJE ZLO.

V poboljševalnici za alkoholike razlaga ravnatelj strašne posledice pitja.

»... Tak človek preneha biti svobodno bitje in postane suženj svoje strasti. Z Bogom razum, z Bogom sreča, z Bogom zdravje! Imetje propada, vsako delo se zastudi. Njegova jetra otekajo, želodec gnije, srce slabi, kri vodeni, možgani se sušijo. Ali pozna kdo kaj strašnejšega na svetu?!«

— Da, žejno! zagrči nekdo v ozadju.

MAMA SO REKLI.

V tramvaju sedi poulični poglavec, ki ne prestando šmrka.

»Kaj nimaš robea?« ga vpraša dama poleg nježa, ki ji to že preseda.

— Imam, se zareži paglavec. — Toda mama so rekli, da ga ne smem nikomur posoditi.

VZTRAJNOST.

Pepček: »Ali veš, striček, kaj si rekel, ko si mi zadnjič prinesel tistega možiclja? Da se ne da razbiti.«

Stric: No, in?

Pepček: »Pa sem ga le razbil!«

KAR ŠE MANJKA.

»O tem ni dvoma, da smo avijatiki ptiče, ako ne prekosili, pa vsaj dosegli!«

— V vsakem oziru?

»V vsakem!«

— Torej ležete tudi že jajca?...

LOGIKA.

»Jezus Marija — Pepček je požrl vinar! Teci hitro po zdravnika!«

— Bravo! za ta vinar naj izdam za zdravnika vsaj sto kron!

HVALA BOGU!

»Pa kaj te je prijelo, da nisi izstopil v Benetkah?!«

— Hvala Bogu, da nisem! Neki sopotnik mi je povedal, da so tam vse ulice pod vodo.

BEG PRED UMETNOSTJO.

»Gospod svetnik, vi že spet iščete svojega psa po časopisih. Ta je menda že tretji!«

— Kaj pomaga! Odkar se je moja hči začela učiti petja, mi ne ostane nobeden več.

OJOJ!

»Gospodična — kaj pravite, ali bi mi vaš gospod papa dovolil vašo roko?«

— Jaz mislim da. On napravi namreč vedno to, česar jaz ne maram.

VSAKEMU NEKAJ.

»Gospod ravnatelj, vi ste mi dali svojo besedo, zdaj pa daste ulogo gospodu Petriču!«

— Kaj hočete, prijatelj, vsega ne morem dati enemu.

TRGOVEC S PSI.

»Čistokrvna pasma, ta psiček.«

»Prav rada bi ga kupila, a moj mož ne mara psov.«

»Ah, pustite ga. Moža se še vedno lahko dobi, takega psa pa ne vsak dan.«

VZROK.

»Vi ne kadite, gospod Pantofelj? Ali ste bolni?«

»Ne, ampak poročen.«

LJUBEZEN NA PRVI POGLED.

»Ali verujete v ljubezen na prvi pogled?«

»Verujem, ker bi se marsikdo ne bil poročil, če bi bil ženo še enkrat pogledal.«

POSLEDICE.

»Jaz imam samo še nekaj daljnih sorodnikov.«

— Kaj so drugi mrtvi?

»Ne, ampak verižniki, ki so med vojno obogateli.«

SLOVARČEK TUJK.

Sestavlja Franc Eržen.

aprobacija, odobrenje;
 aproksimativen, približen;
 arabeska, slikarski okrasek;
 aranžirati, prirediti, urediti;
 aranžer, prireditelj;
 arena, pozornica;
 aretirati, prijeti, ustaviti;
 argument, dokaz;
 arheologija, starinoslovje;
 arhitekt, stavbenik;
 arhitektura, staviteljstvo;
 arhiv, shramba za listine;
 arija, napev;
 aritmetika, računstvo s številkami;
 aristokracija, plemstvo, boljarstvo;
 arkaizem, zastarelka, zastarela oblika;
 armatura, oprema;
 aroma, vonj, prijemna dišava;
 arondirati, zaokrožiti;
 artikulirati, členiti, razčleniti, izrekati;
 artist; umetnik;
 arzenal, orožnica, orožarna;
 asceza, vežbanje, vaje v kreposti;
 asesor, prišednik;
 asignacija, nakazanje, **asignant**, nakazovalec;
 asimilacija, zenačba;
 asistent, pomočnik;
 asociacija, druženje;
 aspiracija, nadih, pridih;
 astronomija, zvezdoslovje, zvezdoznanstvo;
 astronom, zvezdoslovec;
 atakirati, napasti koga;
 ateist, bogataj, brezbožnik; **ateizem**, bogotajstvo, brezboštvo;
 atentat, napad, naval;
 atelier, delavnica;
 atlant, zemljevid;
 atlet, borec, **atletika**, tekmovalno borenje;
 atmosfera, ozračje, vzduh;
 atom, delek, drobec;
 atrakcija, privlačnost;
 atribut, pridevek;
 aula, dvorana;
 avansirati, napredovati; **avansmá**, službeno napredovanje;
 avdijenca, zasluh;
 avijatik, zrakoplovec;
 avizo, obvestilo; **avizirati**, obvestiti;
 avskultant, prislušnik;
 avtentičen, pravoten, pristen, istinit;
 avtograf, svojepis;
 avtomat, samogib; **avtomatičen**, samogiben;
 avtonomen, samoupraven; **avtonomija**, samouprava;
 avtopija, samovid;
 avtor, pisatelj, skladatelj, osnovelec; **avtoriteta**, ugled;
 azil, zavetišče, pribežališče;
 ažija, nadátek.

B.

babilonija, zmešnjava
 bagatela, malenkost, malota,
 bakan, hrup, hrušč, ropot,
 bakologija, sviloreja,
 bajonet, vojaško bodalo,
 bagalja, prtljaga,
 balansirati, držati se (v raznotežju); **balans**,
 ravnotežje, ranovesje,
 bal, ples;
 bala, žoga;
 balast, težina, napota; breme;
 baldahin, nebo;
 balét, glediški ples;
 balon, zrakoplov;
 banalen, omleden, prazen, plehek;
 banavzičen, rokodelski, omejen;
 banda, drhal; godba;
 bandera, zastava, prapor;
 banket, (slavnostni) obed;
 baraka, koliba, kočča;
 barbar, divjak, sirovež;
 barbir, brivec;
 barka, ladja; **barkarola** pesem o ladji;
 baril, sod;
 barometer, tlakomer;
 baržun, žamet;
 basati, natlačiti, nabiti;
 basta, dosti;
 batalja, bitka, boj, vojska;
 baterija, strelka, bitnica;
 baza, podstava, podstavek, podanek, osnova,
 temelj;
 beletristika, leposlovje;
 belveder, lep razgled;
 bertoldo, tepec;
 bestja, žival;
 biancherija, perilo;
 biblija, sveto pismo; **bibličen**, svetopisemski;
 bibliofil, ljubitelj knjig; **bibliografija**, knjigopis;
 biblioteka, knjižnica; **bibliotekar**, knjižničar;
 bigamija, dvoženstvo;
 bilanca, računski sklep;
 biljét, listek, posetnica, vstopnica;
 bimestre, dvomesečje;
 binom, dvotlenec;
 biografija, življenjepis, životopis;
 biologija, nauk o življenju;
 birikino, malopridnež;
 birokracija, svojevoljno vladarstvo uradništva;
 bis, dvakrat, še enkrat;
 biskup, škof;
 blamirati, sramotiti, osramotiti, smešiti osmešiti; koga; **blamaža**, sramota, zasmeh;
 blanket, golica;
 blasfemija, kletev, preklinjanje;
 blok, celota; **blokada**, zapora, zapor; **blokirati**,
 zapreti (kako luko);
 bokal, kupa, kozarec;
 boletín, dnevni razglas, poročilo;
 bolo, pečat, kolek;
 bombast, nabuhlost, opuhlost; **bombastičen**, nabuhel;
 (Dalje stran 14.)

ISKRICE.

ITALIJANSKI PREGOVORI.

Ko dirja ošabnost, ji sedi sramota na hrbtu.
 Hrabro srce premaga nesrečo.
 Lakota prežene volka iz gozda.
 Oni zmaga, ki trpi in vstraja.
 Čim več iščeš gozdov, tem več najdeš volkov.
 Grlo prilizovavca je odprt grob.
 Nesreča odkriva prijateljstva.
 Prilizovavci in šeškarji so kakor uši.
 Ni kruha brez truda.
 Čim več poželiš, tem bolj se vznemirjaš.
 Čim več kdo razumeva, tem več odpusti.
 Pozabnost je zdravilo krivice.

TURŠKI PREGOVORI.

1. Ali menih, ali derviš, z novci prideš po vsi zemlji.
2. Pes laja, a karavana gre po svoji poti dalje.
3. Čemu boš vodnik njemu, ki mesto pozna?
4. Kdor hoče imeti rožo, mora vzeči tudi trnje.
5. Poljublaj roko, katere ti ni moč odsekati.
6. Moder sovražnik je boljši od bedastega prijatelja.
7. Dežju smo se umikali, a prišli smo na točo.
8. Žrtvujmo brado, da rešimo glavo.
10. Kdor išče prijatelja brez slabosti, ne bo našel prijateljev.
11. Človek je zrcalo človeku.
12. Ne, da dolgo živimo, ampak, da mnogo vidimo, s tem se česa naučimo.
13. Roža poganja iz trnja, trn iz rože.
14. Služiti mlademu princu in snažiti iskrega konja, sta dve zelo težki opravili.
15. Resnica je gorjupa.
16. Kdor je oddaljen očem, je še bolj oddaljen srcu.
17. Odprimo oči, da nam jih ne odpro drugi.
18. Če nimamo zlata in srebra, ohranimo si čast.

F. S. Š.

bona, pestunja;
 bona fide, v dobri veri;
 bonifikacija, odškodnina, povračilo;
 bon ton, lepo vedenje;
 bora, burja;
 borgez, meščan; borghezija, meščanstvo;
 borniran, omejen, kratkoumen;
 botanika, rastlinstvo; botanik, rastlinoslovec;
 brambarbaziranje, velikačenje;
 brevir, duhovniški molitvenik;
 brigant, razbojnik;

(Dalje.)

ZDRAVSTVO.

GRİŽA.

Provzročitelji griže so specifične bakterije ali pa tudi praživali (amebe).

Bakterije so tipa Shiga - Kruse in Flexner. Bacili niso rezistentni; razkuževalne snovi jih hitro uničijo, istotako svetloba; v mokroti in mrazu pa se lahko drže po več mesecev.

Vzrok okužitve so zlasti odpadki, ki imajo v sebi bakterije. Z nesnago na rokah, na živilih, na obleki itd. se prenašajo povzročitelji od osebe do osebe. Osobito pri ubožnejših slojih, kjer so stanovanjske razmere zelo slabe in mora veliko ljudi bivati drug poleg drugega, se opaža, da spričo kontakne infekcije po celo rodbine zbole za grižo. Prenašanje po baciloscilih je tudi mogoče.

Griža je bolezen, ki se ustali v debelem črevesu. Ker se vname sluznica, ki odmrje tekom bolezni, odpadejo ti odmrli deli in pokažejo se v črevesu obširna uljesa, ki so pokrita z gnojem in iz katerih prihaja kri. Glavni znak griže je ta, da mora bolnik neštivilnokrat dnevno iti na veliko potrebo in da sta blatu primešana gnoj in kri. (Bela in rdeča griža!) Razen tega so ti bolniki zelo oslabei, trpe močno žejo ter hirajo zato, ker ne morejo uživati hrane.

Telesna toplota ostane pri griži lahko povsem normalna, zviša pa se tudi lahko do 40°. Bolezen pčneha šele takrat, ko se uljesa v črevesu zacelijo, kar traja vedno 4 do 5 tednov. Ako se pa ta uljesa ne zacelijo, postane griža kronična ter počasi oslabi človeka tako, da umrje.

Tudi zoper grižo imamo serum, ki ima časih jako dober učinek.

USPEH CEPLJENJA KOZ.

Za časa francosko-nemške vojne v letih 1870—1871 je obolelo med nemškimi vojaki, ki so imeli vsi koze ne samo enkrat, ampak tudi vnovič cepljene, samo 4991 oseb za pravimi kozami, a od tega števila jih je umrlo samo 318. V francoski vojski pa, ki ni bila cepljena, je obolelo v istem času za kozami 23.000 vojakov, a od teh je umrlo 3.469.

MALARIJA IN NARODNO GOSPODARSTVO.

V Italiji računajo, da oboli vsako leto 2 milijona ljudi za malarijo. Iz tega računa sledi, da ostane 2 milijona hektarov plodne zemlje neobdelane samo zato, ker nastopi mrzlica najraje ob času največjega poljskega dela v silni množini in uničuje delavske moči. Tudi nas ta bolezen strašno muči in zatira posebno izza poslednje vojske. Nimamo sicer še natančnih statističnih podatkov, a škoda v gospodarstvu, ki nam jo ta bolezen prizadeva, je tudi pri nas ogromna.

TO IN ONO.

William Prynne. Lani je izšla v Londonu nanovo natisnjena zelo redka knjiga »*Histrion - Mastix, nesreča glumačev*«; spisal jo je trdovraten in razsrjen puritanec, William Prynne, ki je radi svojih idej trpel ječo in daroval svoji ušesi. Po poklicu odvetnik je ostro nastopal proti gledališkim igravcem tedanjega časa (okoli 1625). V navedeni knjigi je močno razžalil kraljico Henrikko Marijo, ki je recitirala v nekem »pastorale«. Obsojen je bil na 5000 šterlingov, zgubil je advokaturu, na pol so mu bili ušesi obrezani in bil jetnik do smrti. Po dveh letih je v ječi napisal pamflet proti škofom. Spet je bil obsojen na drugih 5000 šterlingov, ušesi sta mu bili popolnoma odrezani in obleka zaznamovana s črkama L. S. = libellista sediosus (uporen pisavec sramotilnih pisem). Prynne je razložil ti dve črki tako: »*Stigmata laudis*« = znamenja slave. V letu 1640 ga je parlament rešil ječe, na je po kratkem času spet prišel v njo. Da bi ga pomiril, mu je Karl II. dal službo arhivarja v ječi. Umrli je l. 1669.

ZANIMIVA STATISTIKA.

Zedinjene države izdajajo letno za poslovanje pošt okoli 600 milijonov dolarjev. Kakor poroča »*American Review of Reviews*«, se da poprečno vsako uro na pošto skoro 1.400.000 pisem; vsak dan okoli 33.000.000; torej v enem letu več kot 12.000.000.000. Letno se proda v Z. D. 1.250.000.000 dopisnic in 2.750.000.000 pošt-nih dopisnic. Da postreže 110.000.000 prebivalcem, službuje 326.000 uradnikov, torej eden na 337 oseb. Dolžina železniških prog, ki služijo pošti, bi lahko desetkrat obkrožila našo zemljo. Vsako jutro raznaša pošto na deželi 40.000 pismonoš, ki služijo 6.500.000 družinam. Poštni uradi izplačajo vsako leto na poštne nakaznice približno 1 milijardo in pol dolarjev. Okrog 500.000 oseb ima naložen denar na pošti od teh je 75% drugorodcev. 75 milijonov pošt-nih žaklijev je vedno v cirkulaciji. Za dopisovanje pošt-nih uradov je treba na leto okoli 80.000.000 zavitkov in 1 milijardo vzorcev. Sam Nev-Jorški poštni urad napravi dvakrat več dela kot cela država Kanada. V nekem pošt-nem uradu se čita ta-le napis: »*Niti sneg niti dež niti vročina niti nočna tema ne ustavijo pošt-nih uslužbencev v izvrševanje svoje dolžnosti*«.

ALBANSKI PESNIK.

Nemci se že od nekaj zelo zanimajo za Albance. Zadnje čase so odkrili slavnega albanskega pesnika, ki ga primerjajo nič manj kot Rabindranathu Tagoreju. Njegove pesmi so zložene v štiristopičnih trohejih in so podobne srbskim epskim pesnitvam, le s to razliko, da imenuje v njih Črnogorce razbojnike, kar Nemcem gotovo najbolj ugaja od vsega, kar je na pesniku. Njegova največja pesnitev se imenuje »*Lahuta*«.

GOSPODINJSTVO.

Zdrobova juha. Deni na razbeljeno zabelo, mast ali maslo, drobno seseklano čebulo. Ko se zrumeni, dodaj sesekljan peteršilj, nato za vsako osebo 1 do 1½ velikih žlic pšeničnega gresa kar neprestano mešaj. prideni tudi žlico paradižnične konzerve. Ko se vse to navzame zabele in se nekoliko zrumeni, prilij vrele vode, kakor za prežgano juho, a pazi, da se ne napravijo štrukeljčki. Osoli in prideni malo popra in skorje sira. Da zadobi juha pravi okus, mora vreti ½ ure.

Snežna kepe. Snov: 3 jajca, ½ litra mleka, 10 kavinih žličk sladkorja. Mleko, kateremu prideni 2 žlički sladkorja, skorjico limona, košček vanilije, ako imaš pri rokah, zavri. Beljake stopi v sneg; ko mleko zavre, devaj z žlico kepe snega v mleko, katere obrni po par sekundah — preveč kuhane strdé — snami iz mleka ter položi na krožnik eno poleg druge. Mleko, ki se ustavi na krožniku, prilij ostalemu mleku potem, ko si skuhala že ves sneg, nakar se mora to shladiti. Rumenjake zmesi z ostalim sladkorjem, da se deni. Ko je mleko shlajeno, primesi ga počasi rumeniakom. Nato postavi posodo s to zmesjo zopet k ognju, ki ne sme biti premočan, ter neprestano mešaj, dokler se ne zgosti v kremo. To kremo prilij k sneženim kepam in sladščica je gotova, ki služi ne-le kot naslada, temveč tudi kot redilna in lahko prebavljiva jed za otroke in bolnike.

Čaini biskoti. Snov: 1 kg bele moke, 20 dkg surovega masla, 25 dkg sladkorja, 1 jajce, malo soli, 1 Oetker-jev prašek ter ½ kozarca vode ali še bolje ½ koz. vina.

Moki primesi navedeno množino sladkorja masla, stepeno celo jajce in potrebno količino mrzlega vina ter soli. Vse to zmesi v testo, kateremu si pridela nazadnje presejan in z moko pomešan prašek: testo, ki ne sme biti pretirno, zvaljaj a ne pretanko, in zreži iz nje s kozarcem krožke, katere položi na malo namazano ploščo ter sneci jih v ne prevroči pečici, da lepo narastejo: Ko so lepo rumeni, so gotovi. Predolgo pečeni, strdijo. Čim več masla prideneš, tem rahlejši bodo.

Lahko prebavna in tečna večerja za otroke. Namaži košček kruha s surovim maslom in vrhu masla prideni par žličk medu. Tak kruh je okusen in se prilaga k čaju ali skodelici ječmenove kave. Med vpliva pomirjevalno in osvežujoče, zlasti zvečer.

Rio iz perila odpravimo, ako povlažimo madeže s tekočino, sestavljeno iz oxalne kisline (strup) citronove kisline, kuhinjske soli in 8 delov čiste vode, in jih držimo nad cinasto posodo, napolnjeno z vrelo vodo, dokler popolnoma ne izginejo. Prvotno zamazani del tkanine izperemo v milnici.

Blesčece belo perilo je ponos vsake gospodinje. Dosežemo ga prav lahko s sledečim neškodljivim sredstvom: od dveh delov alkohola in enega dela čistega, zelo svetlega terpentinovega olja vlijemo 2 polni, veliki žlici v 50 l plavila in s tem poplavimo perilo. Nerazredčeni del te zmesi lahko uporabimo za odstranitev velikih mastnih ali smolnatih madežev, vendar moramo opozarjati, da je vsled nevarnosti ognja previdnost tu na mestu. Drugo bolj priprosto, a našim gospodinjam še manj znano sredstvo, s katerim lahko dosežemo blesčeče perilo so limone. Vzamemo zelo sočno limono, razrežemo z lupino vred na tanke ploščice in priložimo milnici, v kateri se še kuha perilo. Vsi madeži iz predpasnikov, kuhinjskih krp itd. izginejo in perilo je snežno belo. Seveda se uporablja to sredstvo le pri nebarvanemu perilu.

Plesnoba v perilu izgine že mnogokrat, če namočimo plesnivi perilni kos vsako jutro z vodo in ga izpostavimo vročemu poletnemu solncu. Hitreje dosežemo naš namen, ako plesnivo tkanino povlažimo s tekočino, sestavljeno iz 1 zličke kuhinjske soli in 1 male zličke salmiaka, nakar jo posušimo na solncu. Lahko uporabljamo tudi vrelo pinjeno oziroma kislomleko ali siratko, v katero namočimo zamazano perilo, kjer ostane dalj časa, ga nato v milnici čisto izperemo in madeži izginejo.

Madeže črnega vina odpravimo iz perila lahko na ta način, da še na moker in svež madež natrosimo kuhinjske soli, ga v mlačni vodi kolikor mogoče čisto izperemo in položimo zamazani perilni kos v vrelo sladko mleko, kjer ga pustimo dalj časa ležati. Nato ga v istem izperemo in ponovimo ta način pranja toliko časa, da madež popolnoma izgine. To sredstvo za snaženje vinskih madežev je zelo priporočljivo, ker ostane pri tem tkanina popolnoma nepokvarjena.

Širite Mladiko!

Podružnica Ljubljanske kreditne banke v Gorici

Corso Verdi „Trgovski Dom“

Telefon št. 50.

Brzjavni naslov: LJUBLJANSKA BANKA.

Telefon št. 50.

Delniška glavnica SHS kron 50 MILIJONOV.

Centrala: Ljubljana.

Rezerva SHS kron 45 MILIJONOV.

Podružnice: Brežice, Celje, Maribor, Ptuj, Sarajevo, Split, Trst.

Obrestuje vloge na knjižnice po 4 $\frac{1}{2}$ %. Na daljšo odpoved vezane vloge po dogovoru. Nakup in prodaja vsakovrstnega tujega denarja. Izvršuje vse v bančno stroko spadajoče posle najkulantnejše.

LISTI.

Mesečna revija »Novi Zapiski« je izšla. Prva številka ima jako lepo mnogovrstno, silno poučno in solidno vsebino. Ta prva številka prinaša tri članke in sicer dr. Drag. Lončarja programatični uvodnik, nadalje lep in zaokrožen silno poučen članek o washingtonski razorožitveni konferenci, iz katerega je posneti logično misel o predstoječem svetovnem boju za nadvlado rumenega plemena v svetu, ter končno A. Prepeluha članek »O našem ustavnem sporu«, ki dokazuje nevzdržnost temeljev t. z. Vidovdanske ustave za jug. državo. Pregled je razdeljen na štiri oddelke, na politični, gospodarski, socialni in kulturni. Političen pregled je stvaren. Gospodarski pregled obravnava problem slov. združništva po vojni izpod peresa praktičnega zadrugarja. Socialni pregled podaja sliko sodobnega ženskega gibanja v Jugoslaviji in o novi fazi socializma med praktičnimi Angleži. V kulturnem pregledu je najti globok esej dr. Regalija o slovenski umetnosti, iz katerega je posneti, da Slovenci tudi na tem polju nismo šele od včeraj ter kritiko Ivana Zorca o slov. uradnem izrazoslovju.

Novi rod, št. 2: Ivan Albreht; Večer. Karol Širok; Petelinček. Igo Gruden; Solnce zahaja. Fr. Milčinski; Zgodbe kraljeviča Marka (Črni menih.) S. Šantel; Zrinska pokrajina (Slika.) Marija Kmetova; Duše se jokajo. Alojz Gradnik; Dve žabi (Japonska pravljica.) J. Ribičič; Meč in zlato. Ivan Albreht; Indijski pregovori. Pouk in zabava. Kotiček malih. — List je lep in vsega priporočila vreden.

Ljubljanski Zvon, prva štev., letnik XLII. je pod novim uredništvom Fr. Albrehta izšel. Prinaša sledečo vsebino: Oton Zupančič: Iz nenapisane komedije. Dr. Vojeslav Moč: Umetnost in narava. (K. pr.) Li-tai-pe — Mirko Pretnar; Beli jastreb. Alojzij Gradnik; Solkan. Pavel Golia; Pri kralju Matjažu. A. Novačan; Samosilnik. Juš Kozak; Tehtnica (D. pr.) N. Berg; Junaki Dostojevskega in ruska revolucija (K. pr.) Ferdo Kozak; Ljubezen. — Književna poročila. — Kronika. — Nove knjige.